

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Оригінал і переклад. Види перекладів, специфіка художнього перекладу. Переклад і переспів.

Мета: поглибити учнівські знання про оригінал та переклад, ознайомити з різними видами перекладу, зі специфікою художнього перекладу; формувати теоретичну літературознавчу базу школярів, розвивати наукове бачення; сприяти вихованню гармонійної особистості.

*І щоб душі поетової вияв
На нас, як рідний, з чужини повіяв.
М. Рильський*

Хід уроку

I. Організаційний момент. Актуалізація опорних знань.

- Ми не можемо вирушити в нову путь, не згадавши старих друзів.

Вікторина «Впізнай героя за цитатою» (назвати героя, твір та автора)

«Так би зачех і загинув назавжди рід смертних людей, якби не став їм на захист і допомогу найблагородніший серед безсмертних...».

(Прометей. «Міф про Прометея»)

«І треба ж, трапилось такеє зло,
Що поблизу тих місць голодний ... бродив».

(Вовк. І. А. Крилов. «Вовк і Ягня»)

«В п'ятнадцять років хлопець уже міг приймати рішення і доводити до кінця свої задуми. Його вигляд, жвавий і серйозний водночас, привертав до себе увагу».

(Дік Сенд. Ж. Верн. «П'ятнадцятирічний капітан»)

«Ліва нога була в нього відтята по саме стегно; під лівою пахвою він тримав милицю і орудував нею на диво спритно, підстрибуючи за кожним кроком, як птах. Був він дуже високий і міцний, з широким, наче окіст, обличчям, пласким і блідим, але розумним і усміхненим».

(Джон Сільвер. Р.Л. Стівенсон. «Острів скарбів»)

«Душевний холод заморозив ізсередини старечі риси його обличчя, загострив гачкуватий ніс, зморщив шкіру па щоках, скував ходу, змусив посиніти губи й почервоніти очі, зробив крижаним його скрипливий голос».

(Ебінізер Скрудж. Ч. Діккенс. «Різдвяна пісня в прозі»)

«Парубки гуртом проголосили, що кращої дівки й не було ніколи, і не буде ніколи на селі. ... знала й чула все, що про неї мовилося, і вередлива була, як кожна красуня».

(Оксана. М.В. Гоголь. «Ніч перед Різдом»)

«... щойно пообідав на вокзалі, і його губи лисніли від масла, мов стиглі вишні. Пахло від нього хересом і флерд'оранжем».

(Товстий. А.П. Чехов. «Товстий і тонкий»)

«З палуби вони зауважили па березі якусь дивну істоту, Вона повзла до води. Годі було визначити що то за звір, о го ж як справжні природники вони сіли у вельбот і попливли до берега роздивитися зблизька. То була й справді жива істота, в якій важко було впізнати людину».

(Головний герой оповідання Дж. Лондона «Жага до життя»)

«То був високий на зріст, кремезний, міцної будови чоловік, з лискучою чорною шкірою і обличчям суто африканського гину, поважним та розумним на вигляд, а до того ж завжди добрим і приязним».

(Том. Г. Бічер-Стоу. «Хатина дядька Тома»)

«Для своего возраста он был высок и строен; лицо его было несколько бледно, черты тонки и выразительны. Черные волосы оттеняли еще более белизну лица, а большие темные, малоподвижные глаза придавали ему своеобразное выражение, как- то сразу приковывавшее внимание».

(Петро Попельський. В. Г. Короленко. «Сліпий музикант»)

«Я скочив, паче мене громом ударило. Старанно протер очі. Пильно роззирнувся навкруг, і побачив дивовижного хлопчика, що поважно мене розглядав».

(Маленький принц. А. де Сент-Екзюпері. «Маленький принц»)

«Хлопчисько притупцював на місці і дмухав на свої червоні, у саднах, руки, позираючи то на брудну, з грубої мішквини, одержу сусідів, то на довгий ряд чоловіків та жінок попереду».

(Том. Р.Д. Бредбері. «Усмішка»)

«Перед нею тепер стояв хлопчик, якому можна було дати років сім. У нього була гладенька, ніжна дитяча шкіра здорового, смаглявого кольору, рожеві щоки, блакитні очі, білі зуби й біляві кучері. Він був голенький».

(Конрад. К. Нестлінгер. «Конрад, або Дитина з бляшанки»)

II. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Молодці! Ви чудово знаєте й пам'ятаєте твори, які вивчали у минулому навчальному році, і я впевнена, що нові зустрічі не залишать вас байдужими, адже Книга - це чарівні двері, які допомагають Людині зайти в дивовижний світ художнього слова й знайти саму себе. Сьогодні ми поглибимо та розширимо наші знання про те, яким чином для нас з вами відкриваються літературні світи різних країн.

III. Бесіда на з'ясування рівня «вченого незнання».

- У чому, по-вашому, полягає відмінність предмета «Зарубіжна література» від предмета «Українська література»?
- Як ми можемо зрозуміти, що написав, наприклад, Жюль Верн французькою, якщо не знаємо цієї мови?
- Що таке оригінал?
- Чим оригінал відрізняється від перекладу?
- Поміркуйте, чи залишається незмінним зміст творів, які для нас перекладають перекладачі?

Епіграфом до нашого уроку стали рядки поезії видатного українського поета та перекладача Максима Рильського «Мистецтво перекладу». Як ви розумієте ці слова?

IV. Вивчення нового матеріалу.

Зарубіжна література напрочуд різноманітна та багатогранна. Кожен твір несе риси своєї національної культури. Коли на уроках української літератури ми читаємо твори українських авторів, ми працюємо з оригіналом - текстом, створеним тією мовою, якою володіє і яку обрав автор.

Вивчаючи твори письменників різних країн, ми починаємо розуміти й поважати іншу культуру. Проте неможливо знати усі мови світу, й тому нам на поміч приходять перекладачі - люди, що професійно володіють іноземними мовами та мають літературний хист. Багато великих українських письменників були чудовими перекладачами. Серед них Леся Українка, Іван Франко, Максим Рильський, Марко Вовчок. Перекладачі створюють для нас художній переклад того чи іншого оригінального твору - відтворення змісту усного висловлювання чи писемного тексту засобами іншої мови.

Словникова робота.

Оригінал (з художнього твору) (латин. *первісний*) — текст, створений тією мовою, якою володіє і яку обрав автор.

Переклад — відтворення змісту усного висловлювання чи писемного тексту засобами іншої мови.

Переспів — твір (як правило, віршований), написаний за мотивами твору іншого автора, з елементами наслідування складників першоджерела, наближений до перекладу й подібний до нього, але все ж таки відмінний за змістом і формою, з яскраво вираженою авторською позицією.

Основні вимоги до перекладу художньої літератури, яких має дотримуватися перекладач:

1. Точність. Перекладач зобов'язаний донести до читача повністю всі думки, висловлені автором.

При цьому повинні бути збережені не тільки основні положення, але також нюанси й відтінки вислову. Піклуючись про повноту передачі висловлювання, перекладач разом з тим не повинен нічого додавати від себе, не повинен доповнювати й пояснювати автора. Це було б спотворенням тексту оригіналу.

2. Урахування традицій і звичаїв народів, специфіки їхнього життя, епохи, мови.

3. Художня цілісність, гармонійність, що мають естетичний вплив на читача.

4. Літературність. Переклад повинен повністю відповідати загальноприйнятим нормам літературної мови. Кожна фраза повинна звучати жваво й природно, не зберігаючи ніяких слідів чужих синтаксичних конструкцій оригінального тексту.

Але художній переклад не може фотографічно відтворити текст оригіналу. Це пояснюється тим, що кожна мова має свої неповторні ознаки, а кожен народ свої культурні традиції.

Як бачимо, художній переклад - це творча титанічна праця. Перекладач має не тільки сам добре розуміти текст оригіналу, а й донести до читача головну думку автора іншою мовою. Варто не забувати, що переклад твору, можливо, прочитають тисячі читачів. Тому потрібно слідкувати за тим, щоб під час читання перекладеного тексту створювався такий самий образ, як і під час читання оригіналу. Професійно й талановито виконаний переклад робить перекладачів відомими. Щорічно гільдія майстрів літературного перекладу визначає найкращих перекладачів.

Серед перекладів розрізняють дослівний переклад, повний, неповний та вільний. Дослівний переклад повністю зберігає особливості мови, якою написаний текст. Повний переклад відтворює зміст оригіналу в повному обсязі; неповний відтворює лише частини оригіналу; вільний переклад передає головну думку твору, проте не зберігає художніх особливостей літературної мови оригіналу.

У перекладацькій традиції існує такий вид творчої діяльності, як переспів. Це поетичний вірш, написаний за мотивами певного прозового чи віршованого твору іншого автора. Це авторський твір (як правило, віршований), у якому митець, спираючись на оригінальний твір, висловлює власну авторську позицію. Фактично це новий самостійний текст, створений за мотивами оригіналу.

Коллективне створення узагальнюючої таблиці «Відмінності переспіву й перекладу»

Переклад (художній)	Переспів
Точне відтворення змістових і формальних домінант першоджерела — іншомовного оригіналу.	Подібність до оригіналу в окремих елементах (сюжети, мотиви, образи тощо), але це цілком самостійний твір.
Висловлення позиції автора іншомовного оригіналу.	Висловлення власної позиції автора переспіву.
Збереження колориту іноземності (зв'язку з епохою, життям іншої країни, її традиціями, звичаями тощо).	Виразний національний колорит, наближення до духовних потреб країни й народу автора переспіву.

V. Рефлексія

- Спираючись на текст підручника та на записи в зошиті, сформулюйте власне максимально спрощене визначення понять «оригінал» та «художній переклад».
- З якими видами перекладу ви ознайомилися на уроці?
- Чим переклад відрізняється від переспіву?

Компаративний аналіз різних перекладів хайку Мацуо Басьо

- Виразно прочитайте варіанти україномовного перекладу хайку Мацуо Басьо.

* * *

Озеро старе.

Жабка плигнула, і сплеск в тиші пролунав.

Переклад Масикевича

* *

На старім ставку жаба в воду плюснула - чули ви таку?

Переклад Миколи Лукаша

Старий ставок.

Жабка стрибне - сплеск пролунає.

Переклад Гоигорія Туркова

Старий ставок.

Пірнуло жабеня - Вода сплеснула.

Переклад Івана Бондаренка

- Доведіть, що ці переклади належать до жанру хайку? Хто з перекладачів максимально дотримався формули хайку (5+7+5)?
- Пригадайте, чим хайку не схожі на європейські поетичні твори? Чому європейські дослідники назвали хайку «гномиками»?
- Як ви думаєте, чи легко перекладати з японської ці лаконічні вірші, сповнені великої мудрості художньої образності та національної самобутності засобами іншої мови (зокрема української) Аргументуйте.
- Який центральний образ малює ваша уява Що він, по-вашому, уособлює? (Вічний рух життя Чи у всіх варіантах перекладу цей образ ідентичний
- Якими, на ваш погляд, можуть бути думки та переживання ліричного героя у різних варіантах перекладу
- Який з наведених перекладів вам найбільше сподобався? Чому?

VI. Підсумкова бесіда в просторі означеної теми

- Визначте роль перекладачів у спілкуванні та взаєморозумінні між народами?
- Доведіть, що переклади творів художньої літератури дають людям змогу розширювати свій світогляд та насолоджуватися витворами красного письменства?
- Поясніть, чому художній переклад не може бути буквальною копією оригіналу.
- Як робота з різними перекладами одного твору допомагає наблизитися до розкриття смислової повноти змісту та особливостей поетики тексту?

- Ще раз виразно прочитайте слова Максима Рильського, узяті за епіграф до нашого уроку. Як поглибилося ваше розуміння цих поетичних рядків?

VII. Домашнє завдання

Опрацювати С. 6 – 9 підручника, зробити власний переклад запропонованого уривку*.

A. Перекладаємо з англійської:

Walter Scott
«Ivanhoe»

In that pleasant district of merry England which is watered by the river Don, there extended in ancient times a large forest, covering the greater part of the beautiful hills and valleys which lie between Sheffield and the pleasant town of Doncaster. The remains of this extensive wood are still to be seen at the noble seats of Wentworth, of Warncliffe Park, and around Rotherham. Here haunted of yore the fabulous Dragon of Wantley; here were fought many of the most desperate battles during the Civil Wars of the Roses...

Б. Перекладаємо з російської:

А.С. Грин «Алые паруса»

Однажды утром в морской дали под солнцем сверкнёт алый парус. Сияющая громада алых парусов белого корабля двинется, рассекая волны, прямо к тебе. Тихо будет плыть этот чудесный корабль, без криков и выстрелов; на берегу много соберётся народу, удивляясь и ахая: и ты будешь стоять там. Корабль подойдет величественно к самому берегу под звуки прекрасной музыки; нарядная, в коврах, в золоте и цветах, поплывет от него быстрая лодка.

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Билина як жанр. Поетичне відображення історії Київської Русі в билинах. Основні цикли билин (Київський, Новгородський).

Мета: ознайомити учнів з жанром билини та з циклами билин; дати поняття про жанрову специфіку билини; формувати понятійний апарат щодо теоретичного блоку «Билини і балади»; розвивати наукове розуміння особливостей всесвітнього літературного процесу; сприяти вихованню всебічно розвиненої особистості.

Обладнання: слайд-презентація «Билинні богатири».

*Ніжну-ніжну, як подих билини,
Я хотів би вам пісню сплести...
Олександр Олесь*

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань (перевірка домашнього завдання)

- Дайте визначення оригіналу та художнього перекладу.
- З якими видами перекладу ви ознайомилися на минулому уроці? Чим вони відрізняються один від одного?
- Чим переклад відрізняється від переспіву?
- Назвіть імена відомих українських перекладачів. Схарактеризуйте їхній внесок у розвиток духовності українського народу.

III. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Сьогодні ми вирушаємо у далеке минуле, розпочинаючи вивчати давні твори про славу історію Київської Русі, що отримали назву билини. І знову нам на допомогу приходять перекладачі, котрі переповіли билини з давньоруської літературної українською мовою. На нас чекають справжні герої — захисники рідної Землі, неймовірні пригоди та мужні вчинки заради Батьківщини, що в усі часи є надважливим для духу народу.

- Зверніть увагу на наш епіграф. Це слова відомого українського поета Олександра Олеся. Ми ще не знаємо, що таке билина, але, спираючись на рядки вірша Олександра Олеся, поміркуйте, про які особливості билини говорить поет. (*Поет порівнює билину з ніжною піснею, підкреслюючи власне захоплення нею та прагнення наслідувати цей жанр народної творчості у власних віршах.*)

IV. Вивчення теоретичного матеріалу.

Понад десять століть тому в Києві, столиці Київської Русі, як і тепер, виблискували на сонці куполи церков і було чути малинові дзвони... Біля палацу князя Володимира збиралися гості з різних земель, купці й простий народ. Вулиці й площі наповнювалися люди, для якого гусяря голосно співали пісні про перемогу княжої дружини над ворогами, героїчні діяння руських воїнів і мудре правління князя.

З давніх часів люди намагалися зберегти славу історію своєї землі, уславити її героїв, особливо якщо рідна земля потерпала від загарбників. Так з'явилися твори героїчного епосу, що розповідали про славетні сторінки історії, але були оповиті казковістю та фантастикою. Епічні пісні виконувалися під акомпанемент давніх музичних інструментів. Вони передавалися із вуст в уста та збагачувалися новими художніми подробицями.

Билини — це героїчні пісні східних слов'ян, у яких йдеться про богатирів і героїв та їхні подвиги. Створювалися билини упродовж IX—XIV століть. Термін «билина» ввів у фольклористику російський збирач і видавець фольклору П. Сахаров у 1839 році. До того це слово побутувало в народі в іншому значенні — «те, що було». Первинна назва цього жанру була «старина» або «старинка». Мова билини збагачена постійними епітетами («сонце краснее», «поле чисто», «добрий молодець», «вітри буйні»), повторами окремих слів і зворотів. Одним з характерних прийомів билини є гіпербола - художній прийом, що ґрунтується на перебільшенні певних властивостей зображуваного героя, предмета чи явища.

Словникова робота.

Били́ни — епічні пісні про історичні події Київської Русі (IX–XIII ст.), які переосмислені й легендаризовані відповідно до уявлень та ідеалів давніх людей. Їх виконували народні співці — гусярі, скоморохи, а також кобзарі. Унаслідок татаро-монгольської навали в XIII–XIV ст. билини були занесені в далекі, окраїнні землі княжої держави, поширилися на Уралі й у Сибіру. Згодом билини втратили пісенну основу.

Відповідно до часу зображуваних подій та особливостей їх висвітлення билини поділяються на певні цикли (за Михайлом Грушевським):

1. Міфологічний або дохристиянський цикл, багатий відголосками язичницького світогляду, древніх вірувань слов'ян. До цього циклу зараховують билини про Микулу Селяниновича, Святогора, Вольгу Всеславича (*які віддзеркалюють мотиви переказів про київських князів Олега і Ольгу*).
2. Київський цикл з центральним образом князя Володимира, в якому поєднано риси Володимира Великого і Володимира Мономаха. (*Героїчні билини*)
Він поділяється на тематичні підцикли про Іллю Муромця (Муровця) - чернігівського богатиря, Альошу (Олексія) Поповича, Добриню Микитовича та інших.
3. Новгородський цикл про Василя Буслаєва, Садка та ін. (*Соціально-побутові билини*)

У билинах трапляються імена реальних історичних діячів. В образі билинного князя Володимира (Володимир Красне Сонечко) поєдналися риси київських князів Володимира Святославича (бл. 960–1015, за його правління в 988 р. відбулося хрещення Русі) і Володимира Мономаха (1053–1125, під час його правління відбулося зміцнення держави).

У билинному епосі також діють реальні князі Вольга (Олег) Святославич, Добриня, Гліб, Всеслав Полоцький, бояри Ставр і Путята, купець Садко та ін. Згадуються половецькі хани Шарукан (Шарк=великан, Кудреван), його син Отрак і внук Кончак (Коньшак), хан Сугра, Тугоркан (Тугарин=Змій), татарські хани Батий і Калинцар. Ці імена історичних діячів уможливили визначення хронологічних меж сюжетів билин — приблизно 975–1240=і роки. У билинах ідеться про військові походи київських князів, їхню боротьбу з кочовими племенами, що загрожували Київській Русі (печеніги, половці, татари та ін.), а також про інші аспекти тогочасного буття —

працю, торгівлю, мистецтво. Билини мали на меті укріпити дух народу, об'єднати людей різних соціальних станів довкола рідної держави. Географія билин досить широка й конкретна. Київ, Чернігів, Новгород, Муром і південні краї — місце дії в багатьох билинах. Інколи в них згадуються «заморські землі» — Царград (або Візантій, Константинополь, нині Стамбул), Єрусалим. Однак, які б історичні події не були взяті за основу билин, які б реальні імена й місця не згадувалися, вони обов'язково переосмислювалися народними співцями, котрі давали легендарне трактування тому, що колись відбувалося в Київській Русі.

Героями билин виступають богатирі — люди з винятковою моральною та фізичною силою, також люди, які не є воїнами, проте відрізняються гострим розумом і є уособленням моральної чистоти.

У словникові В. І. Даля є таке тлумачення слова «богатыр»: «Человек рослый, дюжий, видный, необычайный силач, храбрый воин».

Якими ж вони були, ці богатырі?

Робота з репродукцією картини В. Васнецова «Три богатырі».

На картині зображено богатырську заставу. У центрі на коні ми бачимо найстаршого з богатырів— Іллю Муромця. Він озброєний списом та сорокапудовою палицею.

Зліва від нього на білому коні сидить його молодший брат — Добря Микитович. Він завжди готовий відбити ворога

Справа знаходиться наймолодший з богатырів - Альоша Попович.

Учені вважають, що герої-богатырі мають реальних прототипів. Так, прототипом Альоші Поповича був Ольбег Ратиборович, відомий своїми перемогами над половецьким ханом Тугарканом. На Русі його називали Змієм, оскільки він походив із династії Шураканідів. Ім'я Шуракан у перекладі з половецької означає «змій».

Відомо також, що Добря Микитович був великим полководцем і політиком кінця X століття, багато років правив Новгородом (з 980 р).

Про реального прототипа Іллі Муромця вчені дізналися із записок дипломатичного представника німецького імператора Еріха Лясоти, який відвідав Софіївський собор Києва, бачив могилу Іллі Муромця (XVI-XVII ст.). У своїх записках дипломат назвав його Муровліним. А відомо, що російське слово «мур» означає «земля, камінь, стіна, фортеця». Отже, ім'я Ілля Муромець було розшифровано як «Ілля прикордонної фортеці». Тобто вказувалося на його основну роль: захисник землі від ворогів.

Перегляд презентації «Билинні герої».

Не варто плутати билину з казкою, хоча в них багато спільного: казкові події, боротьба добра зі злом, перемога добра. Билини сприймалися як правдиві історії, а казка — як вигадка. У казці чітко не визначено, де відбуваються події, а у билинах наявні конкретні назви географічних місць. Билини оспівують певні історичні події національного значення, а казки розповідають про події, створені народною фантазією.

Підручник – С. 15

Відмінності народних казок і билин

Народні казки (чарівні)	Билини
Герої — звичайні люди.	Герої — богатирі, наділені величезною силою, або прості люди, наділені надзвичайними якостями.
Зміст — життєві події, перетворені народною фантазією.	Зміст — важливі події національно-історичного значення, які відтворюються в легендарній або казковій формі.
Казка сприймається як вигадка.	Билини сприймаються як події реальної історії, відображені засобами художньої умовності.
Місце дії не визначено.	Місце дії чітко визначено в конкретних назвах.
Головна мета — розважити слухачів і дати їм моральний урок.	Головна мета — передати емоційне ставлення до реальних історичних подій, утілити ідеї служіння державі, добру, свободі, миру.
Існує у формі розповіді.	Особливий билинний вірш, пісенна форма.

V. Підсумкова бесіда

- Використовуючи опорно-сміслову схему та матеріал підручника, дайте визначення билини як жанру.
- Яка форма властива билинам? Чому?
- На які художні засоби багата билина? Чому?
- Про які цикли билин ви дізналися? Чому найвідомішими серед них є Київський та Новгородський?
- Чим билина відрізняється від казки?
- Визначте мету створення билин. Кого прославляє билина?
- Як ви думаєте, чи потрібно людині ХХІ століття читати билини? Аргументуйте свої відповіді.

VIII. Домашнє завдання

Опрацювати С. 11-15, прочитати билину «Ілля Муромець та Соловей-Розбійник», скласти письмове судження на основі первинного знайомства з текстом билини «Ілля Муромець і Соловей-Розбійник» та картини Віктора Васнецова «Ілля Муромець» (12-15 речень)*.

УЧИТЕЛЬ

Тема. «Ілля Муромець і Соловей-Розбійник». Реальність і художня вигадка в билині. Ідеал воїна-захисника. Утілення людських чеснот в образах героїв билин. Елементи фольклору.

Мета: здійснити цілісний аналіз змісту билини «Ілля Муромець і Соловей-Розбійник», з'ясувати провідну ідею твору; акцентувати увагу учнівської аудиторії на особливостях художнього світу твору; вчити учнів виявляти характерні ознаки билини в тексті, знаходити фольклорні і фантастичні елементи билинного тексту; формувати аналітичні здібності учнів, розвивати навички аналізу епічних творів, сприяти формуванню уважного читача.

Обладнання: текст билини «Ілля Муромець і Соловей-Розбійник» давньоруською мовою, слайд-презентація «Ілля Муромець у живописі», мультфільм «Ілля Муромець та Соловей-Розбійник».

*Кто сей витязь, богатырь молодой?...
Тонок, прям и величав собой.
Взор его быстрее орлиного,
И светлее ясна месяца.
Кто сей рыцарь? - Илья Муромец.
М. Карамзін*

Хід уроку**I. Організаційний момент****II. Актуалізація опорних знань**

- Який жанр фольклору ми називаємо билинами?
- Назвіть і схарактеризуйте специфічні риси жанру билини?
- Чому билина виникла й побутувала в усній формі?
- Про які цикли билин ви дізналися? Завдяки чому відбулося об'єднання окремих билин у цикли?
- Чим билина відрізняється від казки? Чим вона до неї подібна?
- Кого й чому прославляє билина?
- Назвіть найвідоміших билинних богатирів. Хто з них найбільше приваблює особисто вас? Чому?
- З якими билинами ви хотіли б ознайомитися? Аргументуйте свій вибір.

III. Оголошення теми й мети уроку**IV. Мотивація навчальної діяльності**

Демонстрація слайдів із зображенням Іллі Муромця (слайд-презентація «Образ Іллі Муромця в живописі»).

- Уважно подивіться на картини. Чи знаєте ви, хто зображений на них? Яким зображують художники богатиря? На яких рисах зовнішності акцентують увагу митці? Як в картинах розкривається фізична та моральна сила героя?
- Сьогодні ми вирушаємо у славетний похід разом з одним із найвідоміших билинних героїв Іллею Муромцем. Разом з богатирем ми пройдемо важкий шлях, спробуємо дізнатися, у чому секрет популярності Іллі Муромця, в якому світі він жив та чим цей світ особливий.

V. Аналітичне дослідження в просторі означеної теми

Найпопулярнішим з-поміж билинних героїв був Ілля Муромець - узагальнений образ героя-патріо- та й захисника рідної землі. Билин про цього богатиря існує багато, але створювалися

вони не в біографічній послідовності. Спочатку народ оспівував подвиги Іллі Муромця, і лише згодом, коли утвердилася його слава, було створено билини про те, звідки він родом, про події з його життя, що передували подвигам. Привабливих рис цьому персонажу додавала і його незвичайна біографія: тридцять років Ілля, скутий невідомою недугою, «сиднем сидів» удома, доки не настав день, коли в ньому прокинулася могутня сила. Відтоді й почалася історія героїчних звершень богатиря.

У всіх билинах про Іллю Муромця висловлюється народне захоплення його мудрістю, могутністю, безкорисливістю й особливо тим, що він завжди керується лише народними інтересами. Богатир, наділений такими рисами характеру, став для народу ідеалом, справжнім героєм, гідним наслідування. І саме Ілля Муромець сьогодні є героєм нашого уроку.

Бесіда.

- Чи всі прочитали текст билини? Яке враження справив на вас цей твір?
- Що здалося незвичним, незрозумілим у тексті?
- Що й хто найбільше вразив вас у оповіді?
- Зверніть увагу на слова російського історика, письменника й поета Миколи Карамзіна, взяті за епіграф до нашого уроку. Виразно прочитайте ці рядки. Як ви їх розумієте? Схарактеризуйте ставлення автора до богатиря? Чи збіглося ваше особисте враження від знайомства з образом Іллі Муромця зі сприйняттям билинного богатиря культурним діячем, що жив на межі XVIII—XIX століть? Чому, по-вашому, це відбувається?
- Які слова з тексту билини потребують пояснення?

Словникова робота:

Временна - вагітна.

Брянські ліси - деякі дослідники вважають, що йдеться про Брянські ліси.

Верства - давня міра довжини, яка становила 1,06 км.

Воевода - правитель міста в Київській Русі.

Корш - військовий загін.

Куньовий - зі шкури куниці.

Миля - у давнину до метричної системи побутувала міра довжини миля, що дорівнювала 8,35 км.

Мурза - титул знатного татарина.

Татарове - татари; загальна назва степових кочівників у билинах.

Ярий лук - бойовий лук.

Інтерпретаційний етап дослідження тексту

- Де й коли відбуваються події твору? (Окреслення часово-просторових рамок тексту: Муром, Чернігів, Київ.) Що в билині відіграє важливішу роль - художній час чи художній простір? Поясніть.

- Чому в билині детально не характеризується художній простір?

- З'ясуйте, замкненим чи відкритим є простір билини? Яке смислове навантаження містить у собі художній простір? (*Уся увага в билині сконцентрована на головному ідеалізованому героєві-захисникові рідної землі. Для того, щоб підкреслити, що герой захищає всю землю, простір набуває символічного значення, певної «святості».*)

- Чи можемо ми визнати, скільки часу охоплюють події, що відбуваються в билині? (Один день.) Аргументуйте прикладами з тексту.

- Користуючись своїми знаннями з географії, вирахуйте довжину шляху, який за текстом билини «Ілля Муромець і Соловей-Розбійник» пройшов головний герой. Поміркуйте, чи можливо за один день здійснити таку мандрівку й подолати таку відстань?

- Уважно прочитайте перший рядок билини. Як ви думаєте, чому відразу вказується рідне місто та село героя? (*Характерна жанрова ознака билини. Важливо, що з перших рядків у читача (слухача) формується усвідомлення того, наскільки важливу роль посідає в билинах образ рідної землі.*)

- Як ви розумієте постійний епітет «добрий молодець»? Перегляньте фрагменти з мультиплікаційного фільму «Ілля Муромець і Соловей-Розбійник». Чи таким ви уявляли собі героя, читаючи текст?

Перегляд фрагменту мультфільму «Ілля Муромець і Соловей-Розбійник».

- Чому народна уява порівнює Іллю з дубом? На які риси героя звертається увага? *(З перших рядків билини перед нами постає образ мужньої, сильної людини, що шанує своїх батьків та любить свою землю.)*

- Чому творцям билини було так важливо показати шанобливе ставлення Іллі до батька-матері? *(Розкривається сутність народної моралі: з поваги до батьків починається любов та повага до рідної землі.)*

- З якою метою їде Ілля Муромець до Києва? *(Служити князю Володимиру та захищати землю рідну.)*

- Як ви розумієте слова билини:

«Сам на доброго коня сідав,
У чисте поле виїжджав,
Озера, річки перепливав,
Ліс ламав»?

- З якою метою герой наділяється фантастичною силою? *(Ілля, як уособлення сили народу, як втілення одвічної мрії про героя-захисника, наділений неймовірною силою.)*

- З якими відомими вам міфологічними героями можна порівняти Іллю Муромця? *(З Гераклом.)*
Які риси ріднять образ руського богатиря та давньогрецького героя?

- Чому ворожу силу народний автор порівнює з чорним вороном та туманом? *(Чорний ворон як вісник смерті; туман, що приховує сонце та відбирає радість, уособлюють біду, що приносять загарбники на рідну землю.)*

- Чому в билині для зображення кількості ворога використано гіперболу? *(Створюється гнітюча трагічна атмосфера: Батьківщина у великій біді.)*

- Розкрийте роль гіперболи у битві Іллі з темною силою? Порівняйте опис ворожої сили у перекладі та в оригіналі. *(Ілля сам-один подолав ціле військо, продемонструвавши не тільки мужність, але й нескореність народу Київської Русі.)*

- Які історичні події узагальнено передає билина? *(Монголо-татарське нашествя, від якого потерпали багато князівств Київської Русі, зокрема Чернігів.)*

- Чому Ілля відпустив царевичів? Чому так важливо було оголосити всім, що Русь має свого захисника? *(Ілля несе у світ не насилля та війну, а мир. Це й намагається герой розповісти усьому світові: він захищає рідну землю, а не коїть насилля на чужій.)*

- Чому Ілля не погодився стати воєводою в Чернігові? Як цей вчинок характеризує героя? *(Ілля не прагне високих посад, єдина його мета - служити народові та захищати рідну землю. Це його місія.)*

- Поясніть, чому один Соловей-Розбійник більш страшний, ніж темна сила, з якою Ілля зіткнувся під Черніговом?

- Прочитайте, як характеризують люди Солов'я-Розбійника? Поміркуйте, чому образ Солов'я-Розбійника нагадує скоріш хижого звіра, ніж людину?

«Сидить Соловій-Розбійник На семи дубах,
На миль тридцять Ні кінному, ні пішому Пропуску немає.
Як засвистить Соловій по-солов'їному,
Як закричить він по-звіриному,
Як зашипить по-змійному,
Так усі трави-мурави в'януть,
Усі квіти обсыпаються,
А хто близько з людей,
Гак всі мертві лежать.»

Образ небезпечного, жорстокого чужинця.)

- Чому ворог має ім'я Соловей-Розбійник? Порівняйте з оригіналом «Соловей-Разбойник Одихмантьев сын»? З чим, по-вашому, пов'язане таке ім'я? *(Зазвичай діти висловлюють припущення, що ім'я цього билинного персонажа пов'язане з птахом, солов'єм. Проте таке трактування є неприпустимим, оскільки етимологія імені билинного персонажа Соловія*

пов'язана з давньоруським словом «соловий», що збереглося в російській мові в дієслівній фразеологічній формі «осоловеть» (від випитого, їжі, тепла).

Користуючись поясненнями з тлумачних словників, спробуйте пояснити сенс імені билинного персонажа. (*Жовтошкірий (чужоземець, представник монголоїдної раси), з каламутним поглядом прижмурених очей (косоокий)*). Кочівники сприймалися русичами як одне ціле з їхніми кіньми. Більш того, «Одихмантьев сын» точно відсилає нас до періоду нашестя тюркських та монголо-татарських народів на Київську Русь.

Словникова довідка

За словником В. Даля: Соловий (соловой) - про кінську масть: жовтуватий, зі світлим хвостом і гривною; ставати соловим, очі посоловіли, скаламутилися, згасли, як у п'яного або в людини без пам'яті, хворої.

За словником Д. Ушакова: Соловий, солова, солове (спец.). Жовтуватий, зі світлим хвостом і гривною (про масть коней). Солова кобила.

За тлумачним словником російської мови (редакція Т. Єфремової): Соловий - 1. м. розм. Кінь жовтуватої масті зі світлим хвостом і гривною.

2. прикм. розм. 1) *Жовтуватої масті зі світлим хвостом і гривною* (про коней).

2) *Той, що має жовтуватий відтінок.*

3. прикм. розм.-зниж. 1) *каламутний, невиразний при сп'янінні, хворобі (про очі, погляд)*.

2) *перен. в'ялий, сонний від втоми, сп'яніння* (про людину).

- Чому Соловей-Розбійник сидів саме на короткій дорозі до Києва? (*Бажання ворога «роздерти» Русь, зробити її слабкою.*)

- Що уособлює образ Солов'я? Як в образі Солов'я-Розбійника передана трагічна історія Київської Русі? (*Образ ворога, що має страшну силу, несе розруху, смерть та нещастя, знищує землю. Образ Солов'я - збірний образ загарбників, що приходили на Київські землі та несли з собою біду для народу.*)

- У чому полягає «казковість» образу Солов'я? (*Образ Солов'я нагадує розбійників з народних казок, що ховаються у темному лісі та зводять зі світу добрих людей. Більш того, його сила є надприродною та небезпечно руйнівною, а явна паралель з образом звіра одразу викликає в пам'яті образ Змія Горинича з народних казок.*)

- Розкрийте роль гіперболи в створенні образу Солов'я-Розбійника. (*Страшна руйнівна сила, від якої немає порятунку.*)

- Як Ілля переміг Солов'я? Доведіть, що сила в Іллі не тільки фізична, а й моральна. (*Ілля в двобої з ворогом доводить передусім саме моральну силу. В його словах, звернених до вірного коня, відчувається моральна перевага над ворогом та презирство до чужинця:*

«Невже ж ти, коню мій богатырський,

По темних лісах зо мною не з 'їжджав,

Пташиного посвисту не чував?»)

- Доведіть, що образи Іллі та Солов'я-Розбійника протиставлені. Поміркуйте, чому саме антитеза стала одним із провідних художніх прийомів у створенні давньоруських билин?

Створення порівняльної таблиці образів Іллі Муромця та Солов'я-Розбійника

Ілля Муромець	Соловей-Розбійник
В тексті чітко вказано, звідки родом Ілля Муромець	Без роду-племені, чужинець
Мета усього життя - захищати рідну землю	Ціль існування - руйнувати та знищувати
Ілля Муромець - богатыр, гарний і тілом, і душею	Скоріше нагадує хижого звіра
Прагне бачити Київську Русь цілісною, звідси й бажання служити київському князю	Сидить на головній дорозі «Київ-Чернігів», прагнучи роз'єднати Київську Русь

- Як поведився Ілля Муромець, прибувши до Києва? Доведіть текстом, що Ілля - не тільки мужній воїн, а й вихована віруюча людина:

«Сам ввійшов він у палати княжії,
Хрест-то він клав по-писаному,
Поклін-то вів по-ученому,
Вклонявся на чотири сторони Сонечку-князю з княжною Апраксією.»

- Чому Соловей відмовився виконувати князеві накази? (*Соловей-Розбійник підкоряється тільки тому, хто сильніший за нього. Невідомий автор натякає, що насправді є володарем та захисником Київської Русі.*)

- Чому Соловей-Розбійник не послухався наказу Іллі Муромці «закричати напівкрику та зашипіти напівшипю»? (*Соловей-Розбійник - це неконтрольована руйнівна сила. Прагнення знищувати нікуди не ділося, це природа ворога-чужинця.*)

- Як поведилися князь та бояри, коли Соловей-Розбійник продемонстрував свою страшну силу? Як в цьому епізоді розкривається ставлення народу до влади?

«Всі бременні кобили ожеребились,
Всі гості на княжому дворі,
Всі бояри та воеводи На землі, як снопи, лежать.
Сам князь Володимир стольнокиївський По двору кругом біжить,
Куньовою шубою вкривається.»

Відчувається іронія щодо бояр та самого князя, підкреслюється, що без захисника, богатиря Іллі Муромця нічого не варті поважні бояри та князь «стольнокиївський».

- Чому Ілля не знищує ворога одразу, а везе до князя? (*Герой демонструє князеві свою готовність захищати рідну землю та показово знищує ворога на Куликовому полі, щоб усі вороги знали, що станеться з тим, хто з війною прийде на Русь.*)

VI. Підсумок.

- Доведіть, що твір «Ілля Муромець і Соловей-Розбійник» є билиною.
- Знайдіть постійні епітети в тексті. Яка їх роль у розкритті головної ідеї?
- Які елементи побуту використані в билині? Як вони допомагають створити історичний і національний колорит Київської Русі?
- У чому секрет популярності образу Іллі Муромця? Чи потрібні такі люди зараз?

Створення схеми «Образ Іллі Муромця - захисника Київської Русі»

Селянський син, шанує батька-матір. Уособлення простого народу	Відрізняється винятковою фізичною силою та моральною чистотою. Покладається на віру в Бога та підтримку рідної землі	
Нещадний до ворогів - загарбників	ІЛЛЯ Муромець	Наділений народною мудрістю, обачністю та гумором
З князем поводить з повагою, але зберігає власну гідність		Єдине бажання й життєва мета - захищати рідну землю від ворогів

- Які риси Іллі Муромця вас особливо привабили? У чому й чому ви хотіли б бути схожими на билинного богатиря?
- Яким чином у билині поєднуються історія та фантастика?
- Ще раз зверніть увагу на слова епіграфа. Які нові смисли в сприйнятті образу Іллі Муромця М. Карамзіним відкрилися вам після аналітичного опрацювання тексту билини?
- Чим особисто вас збагатила розмова про давньоруські билини?

VII. Домашнє завдання

Дати відповідь на питання: «Які моральні якості втілено в образі Іллі Муромця?», прочитати билину «Садко».

Тема. Балада як жанр фольклору та літератури. Фольклорні балади. «Король Лір і його дочки». Моральний урок у творі. Король Лір як вічний образ.

Мета: ознайомити учнів із баладою як жанром фольклору й літератури; звернути увагу на характерні ознаки балади; розпочати аналітичне дослідження староанглійської балади «Король Лір та його дочки»; зацентрувати увагу учнівської аудиторії на поведінці персонажів на початку трагедії та її роль у смисловому полі тексту; формувати навички аналізу балад; розвивати образне та критичне мислення; сприяти вихованню уважного читача

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

- Що таке билина? Назвіть найвідоміших билинних героїв.
- Яка форма властива билинам? На які художні засоби багата билина?
- Про які цикли билин ви дізналися?
- Чим билина відрізняється від казки?
- Кого прославляє билина?
- У чому секрет популярності образу Іллі Муромця?
- Як билина про Іллю Муромця висвітлює трагічні та героїчні сторінки історії Київської Русі?

III. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Сьогодні ми вирушаємо до неповторного та загадкового світу народних балад, дізнаємося багато цікавого про баладу як жанр фольклору та літератури, ознайомимося з жанровою специфікою балад. Також ми розпочнемо розмову про нещасного короля Ліра, який власноруч знищив особисте щастя. Чому так сталося в житті головного героя, у чому трагічність та невмирущість образу короля Ліра й чому ця балада така популярна, що передається від покоління до покоління, нам належить з'ясувати впродовж двох уроків, присвячених вивченню народної балади.

Учитель. Колись на півдні Франції, у місцевості Прованс, виникли танцювальні пісні про кохання, які називали баладами. Вони дуже швидко стали популярними у виконанні мандрівних співців (менестрелів) серед різних верств населення. Французькі народні балади мали усталену форму (постійні три строфи, приспів, повтори, звернення до певної особи, римування, зв'язок із танцем, рухами), але поступово ставали більш вільними за своєю будовою, поширюючись в європейських країнах. Згодом у фольклорних баладах, що втратили танцювальну основу, уже йшлося не тільки про кохання, а й про подвиги героїв, історичні події та всілякі неймовірні ситуації, що робило сюжет напруженим і захоплюючим.

Учитель. Європейська балада, зародившись як літературний жанр ще під кінець першого тисячоліття нашої ери, пройшла складний шлях розвитку. Так, середньовічні провансальські, італійські та старофранцузькі балади тісно пов'язані з весняними хороводними піснями любовного змісту. Провансальське слово *balada* означає «танцювальна пісня» (від *balare* - «танцювати»), італійське *ballata* - лірична танцювальна пісня (від *ballare* - «танцювати»), французьке *ballade* або *ballette* (буквально - «танцювальна пісня») - всі ці значення походять з пізнолатинського *ballare* - «танцювати» (що розвинулося з грецького - «танець»).

Словникова робота.

Балада - невеликий за обсягом ліро-епічний твір фольклорного походження на легендарну чи історичну тему. (Ліро-епічний - тобто такий, що поєднує в собі розповідь та опис почуттів, розкриває внутрішній світ людини (ліричне) у поєднанні з глобальними проблемами (епічним)).

У баладі, як правило, розповідається про щось незвичайне, виняткове, героїчне; реальне часто поєднується з фантастичним.

За тематикою літературні балади бувають фантастичними, історико-героїчними, соціально- побутовими. В основі сюжету балад надзвичайний випадок, протистояння між людьми або між людиною та природою, людиною та фантастичними істотами, наявність містики. Зло нерідко перемагає.

Жанрові особливості балад:

- оповідний характер;
- напружений сюжет;
- наявність героя;
- елементи фантастики;
- драматична, гостра, несподівана розв'язка.

Народна балада надихнула митців різних часів та народів на створення власних творів — літературних балад. Серед них такі славні імена, як Франсуа Війон (Франція), Роберт Бернс (Англія), Фрідріх Шиллер, Йоганн Вольфганг Гете (Німеччина), Адам Міцкевич (Польща), Василь Жуковський, Олександр Пушкін (Росія), Петро Гулак-Артемівський, Тарас Шевченко (Україна).

Серед названих поетів є ті, яких ви добре знаєте й любите, тому що їхню творчість вивчали в попередніх класах. Назвіть їх.

IV. Аналітичне дослідження тексту балади «Король Лір» (з початку тексту до випробування дочок королем Ліром, переклад Івана Франка)

1. Бесіда на з'ясування первинного рівня сприйняття тексту

- Чи всі прочитали баладу?
- Які почуття вона викликала у вас? Чому?
- Що в творі виявилось для вас незрозумілим чи неприйнятним? Поясніть.
- Хто з героїв викликав співчуття, захоплення, а хто, навпаки, — огиду та осуд?

Учитель. Хто такий король Лір? Це ім'я оповите серпанком легенд. Його образ зустрічається в кельтських міфах, де Лір зображений як правитель моря. Він також згадується в старовинному лі-

тописі «Історія Британії» XII ст. Легендарний король Лайр Британський мав трьох дочок. Доживши до старості, він вирішив поділити королівство між ними, зваживши на їхні обіцянки доглядати його в майбутньому. Дві старші дочки — Регана й Гонорелія — усіляко підлещувалися до батька, а третя, Корделія, була скромною у висловлюванні своїх почуттів. Тому король поділив своє королівство між старшими дочками. А Корделія, не знайшовши притулку в Англії, поїхала до

Франції й вийшла заміж за короля Аганіппа, котрий, згідно з легендою, полюбив її за добре серце. Згодом старші доньки не виконали своїх обіцянок і залишили батька без належного піклування. Тому йому довелося звернутися до Корделії. У неї король Лір знайшов справжню любов, милосердя й допомогу. Як свідчить легенда, батько разом із Корделією зібрав військо й відвоював Англію в злих старших дочок. Незабаром Корделія померла. Через деякий час пішов у небуття її батько.

2. Бесіда на основі герменевтичних запитань

- Де й коли відбуваються події? Яким чином читач дізнається, що події в баладі відбуваються в давні часи? (Колісь.) У якому ще жанрі фольклору використовуються узагальнені характеристики художнього часу?
- Поміркуйте, чому час в баладі чітко не окреслюється? (Мова йде про вічні моральні проблеми.)

- Назвіть головних героїв балади? (*Король Лір та три його дочки.*)
- Доведіть текстом балади, що король Лір був мудрим правителем та піклувався про свою державу. (*«І панував собі на честь і славу, Мав повагу він, і в сусідів мир, І забезпечену державу»*)
- Що в баладі сказано про дочок Короля? (*Дочки короля гарні, як троянди.*)
- Яке питання поставив король своїм дочкам? Як характеризує героя влаштований ним іспит? (*Короля цікавило питання, хто з дочок найбільше любить свого батька. Поступово починають розкриватися риси короля як людини, він демонструє авторитарність, егоїзм та недовіру щодо власних дітей.*)
- Як відповіла кожна з дочок? Спробуємо про-аналізувати їхні відповіді.

Створення схеми «Сутність відповідей дочок короля Ліра»

Методична порада. Схема коригується та доповнюється впродовж аналітичного дослідження тексту балади.

Регана	Готова я за вас і кров пролити	↔	Здатність піти за батька на смерть	ЛЮБОВ
Гонорелля	Волю хоч би найтяжче бідувати	↔	Готовність прийняти страждання заради батька	
Корделія	Я рада... Свій довг дитячий все сповняти	↔	Бути просто слухняною дочкою та пам'ятати про свій обов'язок дочки	

- Чому король Лір розлютився на молодшу Корделію? (**Вона трималася гідно та не плазувала перед всесильним батьком.**)
- Що найбільше вразило вас, як дітей своїх батьків, у поведінці короля Ліра?
- Як учинив король Лір з «нелюбою дитиною»? Оцініть з точки зору моралі вчинок короля як батька.
- Чому Корделія не знайшла притулку в Англії? (*Розкривається ще одна риса короля Ліра як державного діяча - абсолютний тотальний контроль над підданцями.*)
- Поміркуйте, чому французький король не тільки прихистив Корделію у себе, дізнавшись про її трагедію та вчинену проти неї несправедливість, а й узяв її за дружину? (*З одного боку, в баладі показана позиція гуманної людини - захистити невинну, з іншого — розкривається образ Корделії, що здатна викликати не тільки співчуття, а й щире кохання.*) Аргументуйте відповіді, використовуючи цитати для характеристики Корделії
- Чому король поділив своє королівство між старшою та молодшою дочками? Чому не залишив собі геть нічого? На що він розраховував? (*Лір, не дивлячись на свій норов, беззаперечно довіряє своїм дітям. Розкривається ще одна риса героя: наївність і довірливість.*)
- Яким було життя короля Ліра у старшої дочки? Які риси характеру поступово розкриваються в образі Регани? Використайте цитатний матеріал (*Регана принизила свого батька передусім як короля, володаря держави, відмовивши йому в атрибуції влади. Тим самим вона виказала йому її свою зневагу як дочка.*)

Продовження роботи над опорною схемою «Сутність відповідей дочок короля Ліра»

Регана	Готова я за вас і кров пролити	↔	Позбавила батька пошани та життя, гідного короля	Презирство та зневага
Гонорелля	Волю хоч би найтяжче бідувати	↔	Готовність прийняти страждання заради батька	ЛЮБОВ
Корделія	Я рада... Свій довг дитячий все сповняти	↔	Бути просто слухняною дочкою та пам'ятати про свій обов'язок дочки	

- Як відреагував король Лір на поведінку старшої дочки? Які риси характеру проявляє герой? (З гнівом та образою звинувачує дочку в несправедливості. Король Лір гнівлива людина, проте він гостро відчуває несправедливість та повстає проти неї.)

- Як повела себе середня сестра — Гонорелля? Чому вона підтримала безсоромний вчинок старшої Регани? Чому народні автори порівнюють її зі змією? Підтвердьте свої висновки цитатами («Так вам і слід!— почув від лютої змії...») Середня дочка принизила свого батька ще більше — не як короля, а як людину, запропонувавши йому жити зі слугами та споживати недоїдки. Вона, дійсно, змія — холодна, жорстока, з отруйним жалом ненависті.)

Завершення роботи зі схемою «Сутність відповідей дочок короля Ліра»

Регана	Готова я за вас і кров пролити	↔	Позбавила батька пошани та життя, гідного короля	Презирство та зневага
Гонорелля	Волю хоч би найтяжче бідувати	↔	Відмовила батькові у найменшому — жити у родині, прирівнявши його до слуг, прирікши на голодне існування	
Корделія	Я рада... Свій довг дитячий все сповняти	↔	Бути просто слухняною дочкою та пам'ятати про свій обов'язок дочки	ЛЮБОВ

- Хто ж із дітей залишився вірним своїм словам про любов та обов'язок перед батьком?

- Чому дочки врешті-решт виганяють нещасного батька, прирікши на жебрацьке життя?

«Так обі донечки по двічі

Його відправили без жодного пардону;

Жебрацький кий узяв у руки той,

Що королівськую носив корону.»

(Слова старшої та середньої дочок щодо готовності прийняти смерть заради батька виявилися суцільною брехнею, насправді сестри холодні та бездушні егоїстки.)

- Розкрийте роль метафори Лірового жебрацтва. (Жебраком король Лір став не тільки фізично, він жебрак як батько і як король, тому що власними руками позбавив себе влади, привів до влади дочок-зрадниць та вигнав ту, яка любила його по-справжньому.)

- Чому тільки тепер король Лір згадує слова найменшої дочки Корделії? (Втративши корону, дім та дітей, старий Лір нарешті збагнув щирі почуття Корделії, її чисту душу.)

- Чому Лір не йде до Корделії? (Усвідомлює страшну несправедливість, що скоїв як батько проти власної дитини.)

- Поміркуйте, в чому криється причина божевілля героя? (З одного боку, душевна рана, яку причинили йому власні доньки, з іншого — страшна несправедливість, що батько вчинив проти власної дитини, стали причиною божевілля короля Ліра.)

- Як поводить себе Корделія, коли короля, бідного жебрака, приводять до неї? Зверніть увагу на нашу схему, чи потрібно щось в ній змінювати? (Корделія залишається вірною своїм словам, вона поводить себе як слухняна дитина, незважаючи на жорстокість батька у ставленні до неї.)

- Що зробила Корделія заради батька? (Повернула короля Ліра на царство та віддала за батька життя.)

- Чому невідомим авторам знадобилося «вбивати» Корделію? (Горе, що спіткало короля, це покарання за його жорстокий вчинок проти власної дитини.)

- Чому Лір не пережив смерті Корделії? (Біль від втрати єдиної дитини, що залишилися йому вірною, та усвідомлення того, що він певною мірою винен у її смерті, й спричинили смерть героя.)

- **Розгляньте ілюстрацію** до балади, створену П. Татарниковим, «Король Лір та мертва Корделія». Чи вдалося художнику передати горе та відчай батька?

- Поміркуйте — як поданий у баладі образ короля Ліра, статично чи в розвитку? Підтвердьте свої висновки цитатами з тексту. (Король Лір на початку твору показаний жорстоким егоїстом, що вимагає покори та великої любові не тільки від підданих, а й від своїх дочок. Шлях

страждання та спокути змінюють героя, у фіналі твору ми бачимо люблячого батька, людину, що картає себе за учинену ним несправедливість.)

Створення порівняльної таблиці «Образ короля Ліра в баладі «Король Лір і його дочки».

<i>Король Лір на початку балади</i>	<i>Король Лір у фіналі балади</i>
Сильний правитель	Жебрак, якому дочка повернула владу
Жорстокий батько	Люблячий батько
Людина, що легко піддається лестоцям	Пройшов важкий шлях від засліплення лестоцями до прозріння
Недалекоглядний егоїст	Людина, що усвідомила свою провину та важко картає себе за це

- Виразно прочитайте фінал балади. Чому, по- вашому, сестер стратили? (*Зло має бути покаране.*)

V. Рефлексія.

- У літературі є образи, що вийшли за рамки своїх творів та стали духовним здобутком людства. Ці образи несуть у собі питання, що є вічними, та надихають інших митців на створення власних творів. Тому їх називають «вічними образами» в літературі. Таким образом, наприклад, є Прометей. Чому ж образ короля Ліра називають «вічним образом»? Аргументуйте свої міркування.

Вічний образ (у художній літературі) — літературний образ, який за глибиною художнього узагальнення виходить за межі конкретних творів і зображеної в них історичної доби, містить невичерпні можливості для філософського осмислення буття.

- У старших класах ми будемо вивчати творчість геніального англійського драматурга Вільяма Шекспіра. Серед творчого доробку митця є трагедія «Король Лір», створена на основі балади. Поміркуйте, чому балада надихнула В. Шекспіра на написання свого твору?

- На основі трагедії В. Шекспіра створені кінострічки. Перегляньте фрагмент, що зображує божевільного Ліра. Подумайте, чому Шекспір увів у текст трагедії монолог божевільного короля (це відображено й у художньому фільмі)? Наскільки цей монолог увиразнює страждання короля Ліра порівняно з народною англійською баладою?

- Ми працювали з текстом балади в перекладі українського письменника, поета, філософа та перекладача Івана Франка. Як ви вважаєте, чим балада про короля Ліра зацікавила Франка?

- Які моральні проблеми, що актуальні й сьогодні, порушуються в баладі?

- Яке застереження несе текст балади для батьків та дітей усіх часів?

- Які уроки винесли ви для себе з нашого дослідження?

VI. Домашнє завдання

Прочитати С. 31-44, дати розширену письмову відповідь на питання «Чому баладу «Король Лір та його дочки» називають оповіддю про дитячу невдячність?»* Обсяг - 15-18 речень.

УЧИТЕЛЬ

Тема. «Як Робін Гуд став розбійником». Ідея свободи і служіння народів. Образ народного захисника Робіна Гуда.

Мета: ознайомити учнів із баладою як жанром фольклору й літератури; розкрити характерні ознаки балади; здійснити аналітичне дослідження англійської балади про Робіна Гуда «Як Робін Гуд став розбійником», зацентрувати увагу учнівської аудиторії на образі Робіна Гуда як утіленні мрій народу про героя-захисника; формувати навички аналізу балад; розвивати образне та критичне мислення; сприяти вихованню уважного читача.

Обладнання: фрагменти художнього фільму «Стріли Робіна Гуда» (СРСР, 1975), мультимедійна презентація, ілюстрації до балади.

*В прошлом слуги и холопы, ныне - вольные стрелки.
Здесь того, кто все теряет, защитят и сберегут.
По лесной стране гуляет славный паренё - Робин Гуд!
В. Висоцький*

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

- Що таке билина? Назвіть найвідоміших билинних героїв.
- Яка форма властива билинам? На які художні засоби багата билина?
- Про які цикли билин ви дізналися?
- Чим билина відрізняється від казки?
- Кого й чому прославляє билина?
- У чому полягає секрет популярності образу Іллі Муромця?
- Як билина про Іллю Муромця висвітлює трагічні та героїчні сторінки історії Київської Русі?

III. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Прослуховування пісні про Робін Гуда.

Учитель. Ми вирушаємо до неповторного та загадкового світу народних балад, вчимося розпізнавати баладу як жанр фольклору та літератури. На нас чекає зустріч зі славним Робіном Гудом — захисником знедолених. Ми увійдемо у світ героїзму й доблесті. Спробуємо дослідити особливості художнього світу однієї з циклу балад про Робіна Гуда, зрозуміти секрети шаленої популярності образу Робіна Гуда в усьому світі.

Історія створення балад про Робіна Гуда

- У 5 класі ми вивчали повість Марка Твена «Пригоди Тома Соєра». Перевіримо, наскільки ця книга увійшла у ваше життя. Пригадайте епізод, коли Гек Фінн утік від надмірної опіки вдови Дуглас та життя за розкладом. Поміркуйте, чому саме Тому Соєру вдалося повернути втікача до опікунки? Який аргумент він використав для впливу на Гекльберрі? (Том сказав Гекові, що не візьме його до своєї ватаги благородних розбійників, яку очолюватиме як славетний Робін Гуд.) Чи знаєте ви, хто такий Робін Гуд?

Перегляд мультимедійної презентації.

Учитель. В основі надзвичайно популярних англійських балад про стрільця Робіна Гуда лежать легенди про ватажка селян та ремісників, які, не витримавши утисків феодалів, залишили свої домівки і втекли в ліси. Особливими рисами цих балад є пригодницький зміст та оптимістичний настрій. Відомо близько 40 баладних сюжетів про пригоди Робіна Гуда, в яких він постає то простим йоменом, то нащадком розореного графського роду, то грабіжником на лісових дорогах, то борцем проти норманських завойовників. Чи був Робін Гуд із селища Локслі реальною особою і коли жив (у XII чи у XIV столітті) – невідомо, але в кількох англійських середньовічних літописах згадується це ім'я, як ім'я людини, яка очолювала ватагу із сотні вільних стрільців. Очевидно, що Робін Гуд став у народних баладах узагальненим образом вільної особистості, незалежної від свавілля феодалів.

У баладах ватага Робіна Гуда осіла у величезному Шервудському лісі, через який пролягав один із головних шляхів Англії – Велика Північна дорога. Звісно, цією дорогою постійно пересувалися торговці з товарами, вельможі з розкішним почтом, королівські чиновники. Усі вони були ласою здобиччю для лісових розбійників. Проте балади називають їх «чесними злодіями» – «лісові брати» грабували лише зажерливих баронів-феодалів, продажних суддів та неправедних священиків, а відібрані багатства роздавали злидарям, удовам та сиротам. Розбійники вправно володіли луком і стрілами, тому відчували себе в абсолютній безпеці перед баронами-рицарями та їхніми озброєними слугами. А для того, щоб стрільців важче було помітити у лісовій гущавині, вони носили зелені плащі. Королівська влада за всяку ціну намагалася знешкодити лісових братів та їхнього ватажка. Проте кмітливість, хоробрість і взаємовиручка завжди допомагали їм знайти вихід зі скрутного становища. І, безумовно, найвинахідливішим, найвправнішим, найсправедливішим серед них був Робін Гуд. Він завжди приходив на допомогу всім, хто потрапив у біду: старій матері трьох синів, яких шериф Ноттінгемський

прирік на страту; юнакові, чию наречену відібрав старий феодал; бідному лицареві, якого розорили хитрі монахи і судді, тощо.

Найзапеклішим ворогом стрільців був шериф Ноттінгемський – людина жорстока і підступна, від необмеженої влади якої потерпає все графство. Шериф обстоює інтереси багатих лицарів-завойовників, які, за реальним свідченням англійського історика XII століття, «вважали

для себе все дозволеним, проливали за забавку кров, виривали у бідняка кусок хліба з рота, відбирали усе: гроші, майно, землю». Також у баладах змальовано образ короля Англії. Бажаючи розібратися, що відбувається в його володіннях, він переодягненим з'явився у Шервудському лісі. Король, гостюючи у вільних стрільців, заприятелював з Робіном Гудом і запросив його служити при дворі. Але волелюбному стрільцеві швидко набридло ситне життя, і він повернувся до своїх друзів у ліс.

В образі Робіна Гуда англійці втілили найкращі риси національного характеру. У ньому відобразилися сила і нездоланність народу, його волелюбність і рішучість, уміння співчувати чужому горю та життєвий оптимізм. Пісні про Робіна Гуда були настільки популярними серед

простолюду, що протягом століть під час весняних свят селяни і ремісники ходили у ліс, де залюбки співали балади у хороводах. Одягнувши зелене вбрання, вони влаштовували інсценізації пригод легендарної ватаги та брали участь у змаганнях зі стрільби з лука.

VI. Аналітичне дослідження балади «Як Робін Гуд став розбійником»

Перегляд фрагментів екранізацій балад про Робіна Гуда.

1. Бесіда на з'ясування первинного рівня сприйняття тексту

- Що найбільше вразило вас у тексті?
- Чи можна відразу сказати, чому англійський народ уславив саме людину, що прожила своє свідоме життя поза законом? Чим сподобався вам образ головного героя?
- Які риси героя вас вразили найбільше? Чому?
- Про які проблеми, утілені в баладах про Робіна Гуда, ви хотіли б поговорити на уроці?

2. Аналіз тексту балади

- Зверніть увагу на поетичний епіграф до балади. («Хто щастя зичить бідакам І волелюбний сам...») Зробіть висновки, на яких слухачів (читачів) розрахований цей твір?
- Визначте в тексті балади «Як Робін Гуд став розбійником» ключові цитати, що характеризують головного героя з народної точки зору. («*Розбійник долею він був /І лицар у душі.*») Поясніть їх та зробіть висновок, ким для простого народу є Робін Гуд? (*Робін Гуд - захисник знедолених та лютий ворог багатіїв. Його образ став утіленням найкращих рис людини, чия тяжка доля та любов і повага до простого поневоленого народу змусила стати на шлях розбійника.*)
- Де й коли відбуваються події, зображені в тексті? (*В Англії, в Шервудському лісі, в XII столітті.*) Що вам відомо з уроків історії про цей період саме в Англії? Поміркуйте, чому в баладі так чітко окреслені рамки художнього часопростору? (*Балада розповідає про складні часи середньовічної Англії та про захисника простих людей, на якого так чекав народ.*)
- З чого починається балада? Поміркуйте, чому безіменні автори не відразу знайомлять нас з Робіном Гудом, а створюють правдиву картину нелегкого життя народу? Наведіть з тексту приклади тих утисків, від яких потерпав простолюд. Наскільки це відповідає історичній правді?
- Що нам відомо про Робіна Гуда? Чому спочатку мова йде про його батька? Що це була за людина?
- Розкажіть про дитинство маленького Роба? Наведіть аргументи з тексту.
(*Дитинство Робіна було щасливим та безхмарним: він жив на лоні прекрасної природи, в оточенні люблячих батьків та вірних друзів. Понад усе хлопчик любив гуляти лісом разом з друзями, слухати цікаві розповіді батька та стріляти з лука: «...Роб, як тільки міцно зіп'явся на ноги, одразу й понад усе вподобав блукати з батьком по лісі. А коли змужніла його рука, він навчився спритно натягати лук і пускати несхибну стрілу.» Від лагідної матері хлопчик отримав гарну освіту - вчився не тільки грамоти, а й повазі до інших: «...бути правдивим і чесним як із сановитими лордами, так і з простими селянами...»*)
- Яку роль, по-вашому, відіграє у баладі розповідь про дитинство Робіна Гуда? Яку композиційну роль відіграє ця інформація про героя?
(*Читач розуміє, що Робін Гуд походить зі шляхетної родини, з дитинства вчиться /побити та поважати природу й людей, його серце сповнене любов'ю та вдячністю до оточення. Просто неможливо, щоб така людина виросла розбійником у загальноприйнятому розумінні цього слова, а отже з самого початку читач розуміє, що Робін Гуд - незвичайний розбійник.*)
- Яка трагедія сталася в сім'ї Роба? Як ви вважаєте, ця трагедія загальнонаціональна чи особиста? (*Злочин, учинений проти батька Роба, був насамперед зумовлений тією соціальною несправедливістю, що панувала в суспільстві, - можновладці на свій розсуд керували долями людей.*)
- Хто винен у смерті батьків Роба? Чи сталося б це, якби в країні на той час панували чесні закони?
- Чому туга за Шервудським лісом вряла серце хлопчика так само сильно, як і за батьками? (*Образ лісу в баладі й зокрема в долі героя уособлює вільне щасливе життя, недарма й вільне братерство обрало місцем свого перебування Шервудський ліс.*)
- Чому Роб радо погодився на пропозицію дядька взяти участь у змаганнях лучників у Ноттінгемі? (*Це певною мірою данина пам'яті померлому батьку, адже саме він навчив сина влучно стріляти. Окрім того, хлопець був активним та життєрадісним і понад усе любив управлятися з луком.*)
- Що сталося з Робом по дорозі на змагання? (*Роб зустрів ворога своєї родини й убив його.*)
- Як проявляє себе герой у сутичці з дорослими чоловіками? (*Роб проявляє безстрашність, запальну вдачу, гостре відчуття несправедливості.*)
- Поміркуйте, чому пригода, яка поставила Роба поза законом, сталася саме у Шервудському лісі? (*Образ Шервудського лісу набуває в баладі все більшого значення, для героя це справжній рідний дім, який захищає його й сам потребує захисту. Можна з упевненістю сказати, що Шервудський ліс у баладі - це образне втілення мрії народу про вільну землю: «Поки лісники и(е не отямились, він кинувся тікати й біг усе далі й далі в зелену лісову гущавину. Дерев, розгойдуючись проти вітру, гостинно розкривали перед ним обійми гілок, ніби вітали з поверненням додому.»*)

Створення опорно-сислової схеми «Образ Шервудського лісу у смисловому просторі балади»

Воля	Уособлення найкращих рис народу
Щастя	Символ боротьби проти гнобителів
Рідна земля	Народний незламний дух

- Про що дізнався Роб у старої вдови, що жила на узліссі? Як слова жінки доповнюють загальну картину несправедливості, що панувала у країні? Підтвердьте текстом свою відповідь.

(«... Пекельний вітер гуляє по Шервуду,- сумно похитавши головою, мовила стара. - Багатії зовсім розперезались і грабують бідному, як самі знають.»)

- Чому Робін, не вагаючись, вирішив приєднатися до розбійників із Шервудського лісу? Чи тільки через те, що сам став в очах закону розбійником? *(Хлопець на прикладі власної родини та долі багатьох людей бачить, яка страшна несправедливість коїться в країні. Герой вперше приймає доросле зріле рішення - стати на захист власного народу та рідної землі.)*

- Як ви думаєте, чому в розбійників не було ватажка? Чому вони вирішили обрати ватажком того, хто перемаже у змаганнях в Ноттінгемі? *(Важливо, щоб народний захисник був не тільки спритним, але й розумним, людиною, гідною оспівування.)*

- Як почувався Робін, прибувши до Ноттінгема? Схарактеризуйте цей світ. Доведіть текстом, що для Робіна він був ворожим. *(Усюди хлопець бачив і чув оголошення про самого себе як небезпечного злочинця.)*

- Чому в баладі акцентується увага читача на поведінці шерифа? Який сенс має цитата «його ненависть до батька тепер цілком перейшла на сина». *(Шериф - один із головних супротивників Робіна Гуда. Саме через нього на головного героя чекає попереду багато небезпек.)*

- Виразно прочитайте епізод змагання лучників. Які риси головного героя розкриваються у цьому епізоді? *(Роб виявився не тільки найкращим лучником, а й розумним і кмітливим. Він зміг не тільки таємно взяти участь у змаганнях та перемогти, а й дошкулити шерифові, подарувавши золоту стрілу своїй подрузі дитинства Маріан.)*

- Які почуття у Роба викликала Маріан після тривалої розлуки? *(«Якщо й раніше Роб поклав собі будь-що завоювати золоту стрілу, то тепер, коли він побачив любе обличчя Маріан, це рішення стократ зміцніло.» Читач розуміє, що Маріан для Роба - єдине палке кохання.)*

- Чим стали змагання у Ноттінгемі в долі героя? *(Роб зрозумів, що шлях до минулого життя для нього закритий, він усім довів, що гідний стати ватажком розбійників. Хлопець зустрів свою подругу дитинства, своє кохання. Не випадково саме вона дає йому нове ім'я — «Роб у каптурі», англійською «Rob in hood» — Робін Гуд.)*

- Чому Робін Гуд, повернувшись до Шервудського лісу, відмовляється бути ватажком, а проситься до ватаги простим лучником? *(По-перше, немає нікого, хто б міг підтвердити слова Робіна; по-друге, герой виявляє справжню скромність, благородство та великодушність.)*

- Оцініть поведінку «одноокого», який виявився теж одним із лісових братів. Чи випадково на змаганнях він став одним із кращих лучників після Робіна? *(Вілл Стютлі виявився не менш благородним, ніж сам Робін Гуд. У баладі наголошується, що розбійники Шервудського лісу втілюють у собі найкращі риси англійського народу.)*

- Виразно прочитайте фрагмент клятви розбійників? Доведіть, що клятва відображує благородні наміри та цілі лісового братерства.

Складання цитатної характеристики до образу Робіна Гуда за текстом твору

План-характеристика образу Робіна Гуда

1. Риси вдачі Робіна Гуда, що сформувалися в дитинстві (або Роль батька й матері у формуванні світогляду Робіна Гуда).
2. Роль природи у сприйнятті світу Робіном.
3. Роль простих людей у формуванні характеру Робіна Гуда.
4. Роль Ноттінгемського змагання в долі Робіна Гуда.
5. Характерні риси Робіна Гуда: шляхетність, сміливість, людяність, справедливість, чесність, вірність даному слову, скромність, відвертість, любов до рідного краю, готовність прийти на допомогу всім приниженим і знедоленим.
6. Образ Робіна Гуда - ідеалізований народною уявою месник і захисник простого люду.

1. «... Роб, як тільки міцно зіп'явся на ноги, одразу й понад усе вподобав блукати з батьком по лісі. А коли змужніла його рука, він навчився спритно натягати лук і пускати несхибну стрілу».
2. «У Роба засвітилися очі. — За це справді варто позмагатися, дядечку, — сказав він. — Я з великою радістю поміряюся силами з ким завгодно».
3. «Ставний і гінкий, він був убраний із голови до п'ят у все зелене й ішов швидким, бадьорим кроком».
4. «— Мій лук не гірший від вашого, а стріли мої летять далеко й влучно, — отже, не вам мене вчити!»
5. «Хоч Роб і був іще дуже юний, проте тримався він так сміливо, а очі його палали таким вогнем, що всі троє братів схопили його за руку й в один голос гукнули:
— Браво, Локслі! Браво! Якщо здобудеш золоту стрілу на змаганнях, ти станеш ватажком усіх розбійників Шервудського лісу!»
6. «Якщо й раніше Роб поклав собі будь-що завоювати золоту стрілу, то тепер, коли він побачив любе обличчя Маріан, це рішення стократ зміцніло».
7. «Роб додав: — Я буду радий, коли ви приймете мене у вашу сім'ю простим лучником. Бо тут, я бачу, є старші й досвідченіші люди, ніж я... Ватага подарувала Робінові Гудові ріжок, яким він мав скликати своїх бійців. Усі врочисто поклялися, що, забираючи гроші та добро у багатіїв, вони всіляко допомагатимуть бідним і знедоленим і ніколи не заподіють лиха жінці, — нехай то буде дівчина, заміжня молодиця чи вдова».

VII. Рефлексія.

- Визначте риси жанру балади у творі.
- Перегляньте початок екранізацій балад про Робіна Гуда. Чи всі вони дотримуються хронології подій, зображених у циклі? Як ви вважаєте, що важливого втрачається у тих кіноверсіях, які відразу знайомлять глядача з дорослим Робіном Гудом?
- Як ви думаєте, чому Робін Гуд став улюбленим літературним героєм для читачів різних країн і різних поколінь? Наведіть приклади з раніше вивчених текстів, у яких образ народного месника Робіна Гуда виступає як кумир інших літературних персонажів. (*Марк Твен «Пригоди Тома Соєра», Марина Цветаєва «Книги в червоній палітурці».*)
- Доведіть, що в баладах про Робіна Гуда втілюється народне уявлення про героя-захисника. Чи тільки це стосується образу головного героя? Який сенс у контексті балад мають образи представників лісового братства?
- Як слова з пісні В. Висоцького, що стали епіграфом до нашого уроку, допомогли вам усвідомити головні ідеї балади та сутність образу Робіна Гуда?
- Що спільного ви помітили в образах Робіна Гуда та Іллі Муромця?
- Чим, на ваш погляд, балада про Робіна Гуда відрізняється від билини про Іллю Муромця?
- Як ви вважаєте, у чому криється секрет надзвичайної популярності образу Робіна Гуда в усьому світі?
- Які риси Робіна Гуда ви б хотіли виховати в собі?
- Чим особисто вас збагатила розмова про Робіна Гуда?

Перегляд відео про Робін Гуда (пісні у виконанні В.Висоцького, групи «Кармен»).

VIII. Домашнє завдання.

Прочитати С. 47-50, дати письмову відповідь на питання «Чому саме Робіна Гуда було обрано ватажком лісових розбійників?» або порівняти образи Робіна Гуда та Іллі Муромця як билинного та баладного героїв.

УЧИТЕЛЬ

Тема. Йоганн Крістоф Фрідріх Шиллер. «Рукавичка».

Випробування головного героя балади. Образ справжнього лицаря, його мужність, відвага, людська гідність.

Мета: дати стислу характеристику життя й творчості Ф. Шиллера, ознайомити учнів з історією задуму й створення балади «Рукавичка»; розпочати аналітичне дослідження за текстом балади; дослідити особливості художнього конфлікту твору; розвивати навички аналізу балади у зв'язку з авторським задумом; спонукати учнів до роздумів про життя як найвищу цінність; виховувати гуманізм, почуття власної гідності.

Обладнання: портрет Ф. Шиллера, відеопрезентація «Фрідріх Шиллер», відеоролик «Бій лева з тигром», відео «М.Лермонтов. «Перчатка»».

Хід уроку

I

. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

- Пропоную вам зіграти в дидактичну гру «Відстрочена загадка». Перед вами три слова, три поняття. Як тільки ви розгадаєте всі закодовані слова, то відразу ж дізнаєтеся тему уроку. Виграє

той із вас, хто скористається найменшою кількістю підказок.

АВТОР (Йоганн Крістоф Фрідріх Шиллер)

1. Його перша п'єса розповідає про бунт особистості проти деспотизму й лицемірства суспільства.
2. Він потрапив на гауптвахту за те, що без дозволу двічі їздив на репетиції власної драми в театрі.
3. «Не смій писати ні про що, окрім медицини. Не послухаєш - у фортецю», - погрожував герцог Карл Євген і особисто переглядав усі рукописи письменника.
4. Влітку 1787 року він поселився у Веймарі, невеликому містечку, яке на той час було центром німецької літературної еліти.
5. Перед будівлею Німецького національного театру у Веймарі поету та його найкращому другові Й.В. Гете було встановлено пам'ятник як ознаку великої пошани за талант та внесок у розвиток німецької літератури.

ЖАНР ТВОРУ (Балада)

1. Може бути фольклорна (створена народом) або літературна (створена автором).
2. Твір, невеликий за обсягом.
3. Характерною ознакою жанру є поєднання епосу (зображення зовнішніх подій) й лірики (відображення внутрішніх переживань, почуттів героя).
4. Може бути фантастичною, історико-героїчною або соціально-побутовою (за змістом).
5. Виникла у XII—XIII столітті як любовна танцювальна пісня.

НАЗВА ТВОРУ («Рукавичка»)

1. Ця річ виготовляється зі шкіри, гуми, тканини.
2. Придворні дами носили її не лише як елемент одягу, а й етикету. Оздоблювали ажурними стрічками на свій смак.
3. Якщо середньовічний лицар віддавав цю річ своєму сюзерену, то це символізувало з честю виконане доручення.

4. У XVIII—XIX століттях, у часи дуелей, кинути її або надіслати - означало викликати на поєдинок, дуель.
5. Це вид одягу для рук. На відміну від рукавиць - із відділеннями для кожного пальця.

Висновок: Отже, сьогодні на уроці мова піде про Ф. Шиллера та його баладу «Рукавичка».

III. Оголошення теми та мети уроку.

Учитель. Кожне століття — це неповторна сторінка в історії людства. Це ще один крок до пізнання істини, що супроводжується злетами й падіннями, але саме життя невпинно рухається вперед.

На зміну яскравим спалахам Відродження, що осявали Західну Європу протягом XIII—XVII ст., у XVIII ст. прийшла «розсудлива» доба Просвітництва. У цей час формуються нові уявлення про світ, людину, суспільство, про зміст життя та його сенс.

Найвищими в житті стають закони розуму. Наука набуває світського характеру. Письменники, філософи, вчені вважають, що несуть людям світло нової істини. Саме тому їх називали просвітителями, а всю добу «віком Просвітництва».

XVIII ст.— епоха моралі, що ґрунтується на вимогах розуму. Просвітители вважають, що в природі й людському суспільстві діють однакові універсальні закони, які легко пізнати. На їхню думку, людина — це досконала істота, найбільшою цінністю якої є розум.

У цей час послаблюється вплив церкви на суспільство. Ученими стають уже не ченці та священники, а переважно бюргери (міщани).

XVIII ст.— доба книги, зміст якої став земним. Активно розвиваються книгодрукування, мистецтво перекладу, журналістика. Головною розвагою стає читання. Письменники впливають на політичне життя країни.

На жаль, фінал доби Просвітництва був кривавим: у різних країнах Західної Європи спалахнули буржуазні революції, що несли смерть і людські жертви.

Найвідомішими представниками цієї доби є Д. Дефо, Дж. Свіфт, Вольтер, Д. Дідро, Й. В. Гете, Ф. Шиллер та інші митці.

Сьогодні ми уявно перенесемося до Німеччини XVIII ст. й ознайомимося з творчістю всесвітньо відомого поета Ф. Шиллера.

Повідомлення учнів. Історичний коментар «Німеччина у XVIII ст.» (Мультимедійна презентація)

Німеччина в цей час була роздробленою на окремі князівства, що являли собою своєрідні міні-держави й постійно ворогували між собою. Князь чи герцог, який керував такою державою, мав право встановлювати власні закони, на свій розсуд розпоряджатися долею підданих, мати армію.

Економіку країни підірвала Семилітня війна, а іноземні субсидії не сприяли її зростанню. Англія та Франція, найсильніші держави Європи XVIII ст., що боролися за панування у світі, усіляко прагнули підтримувати таку політичну систему Німеччини й використовували міжусобні чвари князів у власних цілях.

Але з другої половини XVIII ст. у країні окреслилися тенденції зростання виробництва, появи буржуазних елементів у надрах економічної системи феодалізму. У Верхній Сілезії активізувалася розробка вугільних покладів, цинкової руди. Збільшилося виробництво сукна. Зросла гірничо-промисловість Саксонії, почало швидко розвиватися портове місто Гамбург. Звичайно, німецька буржуазія ще надто слабка, у неї немає тієї бойової рішучості, того наступального духу, як, наприклад, у буржуазії Франції.

Така своєрідна суспільно-політична атмосфера обумовила й особливості німецького Просвітництва, основною метою якого було об'єднання країни та нації.

Німецька культура цього періоду вийшла за національні межі й органічно влилася у загальносвітову, подарувавши світові таких гігантів літератури, як Лессінг, Гете, Шиллер, видатних композиторів Моцарта й Бетховена, великих мислителів — Канта, Фіхте, Гегеля. Детальніше ми ознайомимося з творчістю видатного діяча німецького Просвітництва Фрідріха Шиллера.

Робота з портретом Ф. Шиллера.

Німецький поет Й. В. Гете створив такий словесний портрет Ф. Шиллера: «Статура його, постава, хода, навіть кожен його рух були сповнені гордості. І лише очі в нього були ніжними. І талант його був таким же, як його зовнішність. Він сміливо брався за великий сюжет, досліджував його звідусіль, розглядав з усіх боків».

Повідомлення підготовлених учнів про життя та творчість Ф. Шиллера.

Відомий німецький поет Й. В. Гете так писав про Ф. Шиллера: «Його ніщо не сковувало, ніщо не спиняло вільного польоту його думки. Усі великі плани він творив вільно. Це справжня людина». Чим пояснюється така висока оцінка, яку визнаний майстер дав своєму молодшому товаришеві по перу?

Йоганн Крістоф Фрідріх Шиллер народився у сім'ї полкового лікаря у м. Марбаху на території Вюртемберзького герцогства. За традиціями герцогства, батьки віддали сина до «Академії»— закритого навчального закладу, де юнак мав вивчати медицину (оскільки його батько був лікарем). «Академією» опікувався герцог Карл Євген, який любляв армію, муштри, тому цей навчальний заклад більше був схожий на військовий.

Така атмосфера згубно впливала на вразливого юнака. Єдиною його втіхою було читання творів класиків грецької літератури, а також Шекспіра, Лессінга, Руссо. На час навчання припадають і перші літературні спроби та наполеглива праця над драмою «Розбійники».

1780 року Шиллер закінчив медичний факультет і стає військовим лікарем. Побоюючись вільнодумства юнака, герцог заборонив йому писати будь-що, окрім медичних творів. Шиллер покидає герцогство, розлучившись із батьком, сестрами, друзями. Починаються його поневіряння, але писати він не припиняє. З-під пера Шиллера виходять драми «Підступність і кохання», «Дон Карлос», ліричні вірші.

Улітку 1787 року Шиллер оселився у невеличкому містечку Веймарі, де жив кумир його юності

Й. В. Гете. Згодом вони стали друзями, й уславлений Гете підтримував свого молодшого товариша і морально, й матеріально.

У 1804 році у Шиллера з'являються ознаки невиліковної хвороби, але він продовжує наполегливо працювати, займається філософією. Поет багато розмірковує про сенс людського буття. На думку Шиллера, цивілізація мала для життя людини не тільки позитивні наслідки (наука, техніка, удосконалені закони), а й негативні. І найстрашнішим було те, що людина втрачала кращі моральні риси (простоту, щирість, сердечність, віру). Людина ставала надто раціональною. Шиллер вважав, що єдиним, що може повернути людину на правильний шлях, є мистецтво. Ось чому він говорив: «Краса

На думку письменника, краса вічна й всюдисуща, тільки вона здатна облагородити душу людини.

9 травня 1805 року Шиллера не стало. Його урочисто поховали на цвинтарі церкви Св. Якова. Пізніше останки поета були перенесені до склепу веймарських герцогів, де вони лежать і тепер поруч із тілом Гете. Наступного дня після поховання відбувся урочистий молебень, після якого виконали «Реквієм» Моцарта. (Звучить музика Моцарта.)

Історія задуму й створення балади «Рукавичка»

- Згадайте, що таке літературна балада.
- Які ви знаєте художні особливості цього жанру?
- Чому 1797 рік бібліографи Й.К.Ф. Шиллера називають «роком балад»? (*Гете й Шиллер взяли участь у своєрідному змаганні. Листуючись, вони обов'язково додавали до своїх листів балади. У цей час Шиллер захоплювався античним мистецтвом та хроніками про середньовічне феодалське життя.*)

Балади Шиллера відзначаються глибокою філософським змістом і водночас близькістю до проблем сучасного йому життя. Вони побудовані не на фантастичних подіях, а на зіткненні різних характерів, поглядів, ідей. Нагадують невеликі драматичні твори, де кожний персонаж виконує свою роль.

Балада «Рукавичка» переносить нас до середньовічної Європи. Це була епоха, коли одне із чільних місць у суспільному житті держав займало лицарство, розквіт якого відбувся в XII—XIV століттях. Лицарі були творцями власної культури, як спочатку розвивалася під впливом

християнськ релігії та церкви: воїн-християнин, кодекс честі «військо христове», христові походи

Військові походи змінилися мирним часом, якому знайшлося місце для розваг та лицарські турнірів. Кодекс честі поповнився новими правилами: служити Прекрасній Дамі Серця.

Розваги людей, що проживали в Середні віки, звичайно, не обмежувалися лише турнірами.

Життя мешканців феодальних замків проходило в оточенні різноманітних тварин і птахів. Маєток феодала інколи був схожий на справжній звіринець, повною окрасою таких звіринців вважали лева, їх звірів завозили в Європу з Північної Африки.

На честь Дами серця лицар здійснює доблесні подвиги, змагається на турнірах, їй він присвячує вірші, втішається одним лиш її поглядом чи посмішкою, загубленими нею хустиною, рукавичкою, які перетворюються потім на священну для лицаря обовну реліквію.

Дама серця, як правило, заміжня жінка, уявлялася лицарю земною богинею. Але людські взаємостосунки не можуть бути завжди постійними - часом вони теж зазнають змін. Так і звичай сліпо хилитися перед Дамою серця, беззаперечно виконувати будь-яку її примху уже до середини XVI ст. почав вироджуватися.

Починалася епоха більш простих, природних стосунків чоловіка й жінки; взаємин, побудованих на рівних правах обох закоханих. Атмосферу цього періоду яскраво передають французькі хроніки, що достовірно змальовують події при дворі короля Франциска I XVI ст.. Одну з історій літописець описав так: «Одного разу, коли Франциск I збирався дивитись на борню левів, одна дама впустила свою рукавичку і сказала закоханому в неї лицарю Делоржу: «Якщо хочете справді переконати мене, що так сильно мене кохаєте, як оце щоденно в цім присягаєтесь, то підніміть рукавичку». Делорж спустився вниз, взяв рукавичку, що лежала посередині між цими жахливими звірами, повернувся на трибуну і кинув дамі в обличчя. Відтоді він уже не хотів її ніколи бачити, незважаючи на неодноразові запрошення та натяки з її боку».

Ф.Шиллер використав цей сюжет для написання балади «Рукавичка», яка була названа автором у підзаголовку «Повість».

Проблемне питання:

- Як ви думаєте, чому в основу сюжету балади «Рукавичка» покладено подію середньовічної давнини? Чому Ф.Шиллер обрав для балади саме цей історичний сюжет? Чому середньовічна історія про вередливу юну особу так зацікавила поета?

IV. Аналітико-інтерпретаційне дослідження балади «Рукавичка»

1. Прослуховування твору у перекладі М.Лермонтова.

2. Виразне читання балади «Рукавичка». (переклад М. Ореста)

3. З'ясування первинного рівня сприйняття художнього твору

- Чи зацікавив вас твір? Чим?

- Який варіант, оригінал чи переклад, вас більше вразили? Як сприймається переклад твору?

- Який епізод балади вразив вас найбільше? Як би ви його проілюстрували?

- Чи звернули ви увагу, хто автор перекладу балади? (*Баладу Шиллера перекладали українською мовою М.Орест, Б. Щавурський, російською - В.Жуковський, М.Лермонтов. Але переклад М.Ореста, завдяки меншій кількості розбіжностей з оригіналом як у зовнішній (мається на увазі будова тексту), так і у внутрішній формі, лінгвісти вважають більш точним у порівнянні з іншими перекладами.*)

- Чи можете ви одним реченням сказати про що (про кого) він?

- Чи очікували ви на таку розв'язку?

- Які думки виникли по закінченні читання?

- Хто із героїв вразив вас найбільше: звірі чи люди? Чому?

- Чи все зрозуміло? Чи є слова, які потребують пояснення?

Словникова робота

Грища - ігрище, різного виду розваги, організовані на дозвіллі або з певною метою.

Вельможа - знатна, родовита й багата людина, близька до короля.

Грати - перехресно розташовані металеві або дерев'яні прути. Зазвичай їх використовують як перешкоду потраплянню кудись та звідкись людей, звірів або для захисту від сторонніх предметів чи тіл.

Жаський - жахливий, моторошний, страхітливий.

«Зіво дверей» - отвір у дверях.

«Мужній пал» - запеклий, завзятий, затятий, шалений (наступ, бій).

Гроно - перен. знач. гурт.

- Доведіть, що твір Ф.Шиллера за жанровими ознаками - балада.

(Час дії - доба лицарства).

Драматичний сюжет: в основі твору - незвичайний випадок.

Напружений характер оповіді (балада складається з 7 частин, кожна з яких поступово посилює емоційну напругу).

Діалог між персонажами стислий, лаконічний, але дуже напружений.

У творі поєднано епічне (оповідь про подію, вживання анафори (сполучник і) - суто стилістичний прийом, типова ознака епічної оповіді) та ліричне начало (тема кохання, непряма авторська оцінка подій). Саме тому сам автор назвав свій твір «повістю»)

Бесіда.

- Де відбуваються події? (При дворі короля Франциска та в звіринці, де має відбутися бій великих хижих кішок.)

- З якою метою вишукане товариство зібралося на балконі? (Усі зібралися в очікуванні гри, видовища, забави - має відбутися бій звірів.)

- Які світи зображено у творі? (Світ людей (король, придворні, дами, прекрасна Кунігунда й лицар Делорж) та світ звірів (лев, тигр, леопарди). Світ короля, придворних і світ лицаря Делоржа)

- Шиллер багато уваги приділяє опису хижаків, їх поведінці на арені, стосункам. Поясніть чому. (У звичному для них середовищі, в природі, ці тварини разом не зустрічаються. Вони - хижаки-мисливці. За своєю силою майже рівні один одному. їхня здобич - слабша за них тварина. Живучи на волі, вони навряд чи будуть вступати в бій, наражати себе на небезпеку задля розваги. Але ці сильні войовничі кішки будуть битися до останнього, захищаючи свою територію. А зараз всі вони опинилися в одній клітці. За законами природи мають битися за місце під сонцем. Бій, що мав відбутися, обіцяв криваве й жахливе видовище.)

Перегляд відеоролика «Бій лева з тигром».

Робота в групах.

Об'єднайтеся в динамічні групи по 4-5 осіб. Дослідіть поведінку кожного із хижаків і зробіть висновок про характер стосунків між ними. Поясніть, чому ж, у супереч усім законам природи, бій не відбувся.

Завдання для I динамічної групи: Лев, «пустелі друг»

Очікувані результати дослідження:

- як справжній мисливець, ступає обережно, вивчає територію (арену): «сторожкою стопою виходить», «зором нічим обводить круг арени»;
- стримує свої емоції, виявляючи при цьому почуття власної гідності й величч: «не лунає рев»;
- оцінивши ситуацію, виявляє повну зневагу до всього, що відбувається: «І випростав з позіхом члени, І гривною стряс густою, І ліг самотою»;
- керуючись правом сильнішого, блокує будь-які спроби інших хижих звірів зчинити криваве побоїще: «І вже підводиться лев; Його могутній рев /Прогримів - і став спокій; І, не давши волі злобі рвучкій, Люті лягли по короткім бою».

Завдання для II динамічної групи: Тигр «жаський», лютий, «волі невольний син»

Очікувані результати дослідження:

- з'являється агресивно й досить рішуче налаштований, відчувається потужна енергія звіра: «З клітки рине тісної / Скоком потужним»;

- бачить лева, сильнішого звіра, нервує, боїться його, відчувається залежність тигра від лева: «Лева він бачить і вис, Напружує шию, Кола страшні вибиває хвостом / І лиже рот язиком; І кроком несміло-пружним / Лева обходить він»;
- першим подає бойовий клич: «Повнить арену риком / Хрипким і диким»;
- коли лев проігнорував виклик слабшого («погас його рев луною»), тигр підкорюється праву сильнішого: «І осторонь хижий ліг».

Завдання для III динамічної групи: «Два леопарди» (чому їх «два»?)

- молоді, нетерплячі, збуджені: прудкі, «в буянні мужнього палу»;
- відчувають свою перевагу (два!), нахабні, але нападають на тигра, менш сильного, ніж лев: «тигра вони напали / той лапою б'є їх тяжкою»).

Висновок. Напруга у клітці зростає щомиті й щохвилини: звірі-хижаки готові битися не на життя, а на смерть. Таким є закон Природи! Парадокс, але бій так і не відбувся. А хижаки, навпаки, поведуться ліниво, спокійно, якщо не сказати дружельюбно. А все тому, що воля найсильнішого (лева) - закон для слабших (тигр, леопарди).

- Як у баладі показано короля, його настрій? Як описано придворних? Чому вони «тіснились» при троні? Про що говорить ця промовиста художня деталь?

- Як автору вдається передати своє ставлення до цих героїв? *(Досить декількох виразних деталей, щоб вдумливий читач «намалював» в уяві яскраву картинку. Вся постать короля свідчить про його могутність і повагу до нього підданих, адже він - утілення влади: «сидить ... величаво» на «троні». Йому навіть не потрібно говорити: лише один помах рукою («король дав знак рукою») - і всі його накази виконуються.*

«Грища і забави» Франциска жорстокі й криваві: арена звіринця - місце жахливих смертей, злочину проти природи та її законів. Цього досить, щоб зрозуміти - Франциск цинічний, розбещений, байдужий до всіх і всього (не махнув, «маше» рукою). Його єство потребує лише видовищ, крові й насильства.

Придворні дами та лицарі, яких зібралося чимало, нічим не відрізняються від короля: юна красуня вигадала випробовування, яке не змогла б придумати найжадібніша до крові людина; заради гострих відчуттів, з мовчазної згоди присутніх, у клітку з хижаками спуститься один із них, лицар Делорж: «Нової жде битви вельможне гроно», «І, повні подиву й жаху німого, Лицарі й дами глядять на нього ...».

Фальшивий світ фальшивих цінностей: «І гомін безмежний навколо росте / На честь його перемоги».)

- Як ви вважаєте, світ людей і світ звірів протиставлені у творі чи зіставлені? Думку аргументуйте текстом. *(На перший погляд здається, ці світи протиставлені. Але вони зіставлені. Вибір саме цих тварин, черговість їхньої появи на арені, поведінка - символи ненависної німецькому поету ієрархічно драбини середньовічного суспільства:*

ЛЕВ- ТИГР- ЛЕОПАРДИ

КОРОЛЬ- ГЕРЦОГ- ЛИЦАРІ

Але якщо лев вимагає від звірів покори, тиши не дає вбивати, втручається в бій, то король, навпаки, байдуже споглядає, чекає видовища й не стає н захист лицаря Делоржа.)

- У який момент дійства автор знайомить нас Кунігундою? *(Саме тоді, коли вона вирішила ста центром видовища, привернути увагу публіки І себе: не лише виділитися з «барвистого вінка» да а й потішити публіку, адже, за її задумом, на арені до хижаків мала вийти людина, над якою вона ма тотальну владу!)*

- Чи можна вчинок Кунігунди виправдати її юн віком і глузливим, майже веселим, настроєм *(На перший погляд здається, що нічого дивні немає в тому, що «юна» Кунігунда, «красна Дам «красуня», своєю зовнішністю приваблює до о погляди оточуючих. Але знайомимося ми з неїс деінде, а в звіринці, де скрізь кров, смерть одних заради забавки інших. Видовище не для слабкодухів! І одразу ж переймаєшся питанням про надто вже «оригінальні» смаки й вподобання «юної» красуні. її глузування теж можна було б не брати до уваги. Хто не намагався в юності утвердитися, за допомогою глузливості сховати свою вразливу душу від вульгарності оточення. Але зміст прохання-наказу дівчини вражає своїм цинізмом! Як можна*

ставити в одну шкалу цінностей такі поняття, як любов і рукавичка? Та їй не могла дівчина не знати (навіть попри свій юний вік), що боягузтво - найтяжче звинувачення для лицаря. Епітет «юна» говорить про те, що красуня все, навіть шляхетну любов до неї лицаря, сприймає як гру, забавку. І скоріше за все синонімами до нього є слова несерйозна, безсердечна, легковажна.)

- Звідки така жорстокість? Це результат виховання чи вплив середовища?

(Бої тварин - звична розвага в Середні віки, повсякденищина. Сам король відвідував їх, і тому всі наслідували його. Як результат, жорстокість породжує жорстокість - жорстока гра триває й серед людей, які нічим не відрізняються від хижаків.)

- Чи можна стверджувати, що Кунігунда змінюється, коли бачить, що лицар повертається живим і неушкодженим? (Ні. Вона піддається впливу загального тріумфу, ейфорії, збудженості, радості. Її очі обіцяють щастя... А де ж у них бодай натяк на сором і каяття?!.)

- З огляду на все сказане, чи є сенс з'ясовувати, як рукавичка опинилася між звірами? (Ні. Це неважливо ні автору, ні читачеві. Важливо лише те, що Кунігунда - частка придворного світу, включаючи й короля (рука володаря, який віддає накази, й ручка юної красуні, якій так потрібна рукавичка, дуже співзвучні у цьому контексті). Конфлікт між Кунігундою і Делоржем - це конфлікт між особистістю й суспільством, адже все відбувалося з мовчазної згоди всіх присутніх.)

- Зверніть увагу на місце розташування короля, придворних, дам, звірів, їхню поведінку. Зробіть висновок про особливість художнього конфлікту балади.

(Королівський двір колоподібний: навколо короля Франциска «тіснились вельможі при троні», «А кругом, на високім балконі /Дам барвистий вінок процвів».

Звіринець (арена - коло): тигр «кола страшний вибиває хвостом».

І в оригіналі твору, і в перекладі М.Ореста тема кола (клітки) в обох світах - домінуюча.

Коло - замкнена лінія, символ жорстокості, нездоланного насильства. Звіринець - алегорія світу людей, адже там панують ті ж хижі закони, помножені на людську байдужість.

Рукавичка, яка була лише приводом для розваги, зірвала маски з людей, показала їхнє справжнє обличчя і стала істинним випробовуванням для лицаря Делоржа.)

Отже, **конфлікт балади має двоякий характер:**

- ❖ конфлікт життя і смерті (Делорж і звірі);
- ❖ конфлікт особистості й суспільства (Делорж і король та придворні).

V. Узагальнення в просторі означеної теми

1. Бесіда

- У чому драматизм сюжету балади?

- Яку думку описана подія допомогла висловити поетові? Як описані в баладі події Середньовіччя допомогли її втілити?

- Над якими важливими проблемами буття змушує замислитися балада «Рукавичка»?

2. Вправа «Висловлюємо думку»

- Висловіть свою думку про урок: наскільки для вас він був пізнавальним, навчальним?

- Чим збагатив вас як читачів?

- Чи задовольнило вас обговорення цього твору на уроці?

- Чи захотілося вам перечитати твір ще раз? Які епізоди/уривки потребують додаткового перечитування?

- Як ви гадаєте, про що (про кого) піде мова на наступному уроці? Чому ви так вважаєте?

VI. Домашнє завдання

Прочитати С. 47-49, дослідити сутність поняття «кодекс честі лицаря»; створити (усно) портрет Делоржа, короля Франца, Кунігунд.

УЧИТЕЛЬ

Тема. Утвердження самоцінності людського життя в баладі «Рукавичка». Складання характеристики Делоржа.

Мета: здійснити аналітичне дослідження образу Делоржа, підвести учнів до розуміння шиллерівського романтичного ідеалу, який став утіленням високої людяності, гідності й сміливості; використавши можливості компаративного аналізу, зацентрувати увагу учнів на різних смислових концепціях творів-перекладів; розвивати навички виразного читання школярів, їх зв'язне мовлення, уяву, логічне мислення; виховувати усвідомлення великої цінності людського життя, необхідності відстоювати власну гідність, протистояти злу й насильству.

Обладнання: картина Вітторе Карпаччо «Молодий лицар на фоні пейзажу», портрет Шиллера

Людина відображається у своїх вчинках.

Фрідріх Шиллер

Неможливо безчестити те, що не боїться смерті.

Жан Жак Руссо, французький просвітник

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів

Літературний диктант.

1. Фрідріх Шиллер - поет, творчість якого припадає на _____ роки _____ століття.
2. Шиллер народився у місті _____, країні _____
3. Століття, у якому жив Ф.Шиллер має в історії людства назву _____
4. Поет у баладі «Рукавичка» засуджує _____
5. В образі лицаря Делоржа втілені _____

Бесіда:

— Поетична спадщина Шиллера не дуже велика. У житті митця були роки, коли з-під його пера не виходило жодного римованого рядка. Але й того, що він написав, досить, щоб визнати його великим європейським поетом. Вражає його новаторський підхід до зображення героїв та проблем.

— Чи помітили ви, що герої Шиллера позбавлені портретних характеристик? Скориставшись словами самого поета (епіграф), спробуйте самостійно зрозуміти секрет авторської ідеї. За бажанням поділіться власними міркуваннями. (По-перше, особливості жанру балади не передбачають розлогих художніх описів та портретних характеристик. По-друге, історія людства, багатьох літературних персонажів доводить, що за привабливою зовнішністю криється внутрішня відрапливість (Снігова Королева та Хлопчин-Зірка - дуже гарні, але внутрішній холод, жорстокість героїв відштовхують, лякають. І навпаки, дівчинку Полліанну важко назвати красунею, але багатство її внутрішнього світу, вчинки заслуговують на похвалу й щире захоплення. По-третє, ніщо так не розкриває людину, як її вчинки.)

— Як ви гадаєте, хто з героїв балади Шиллера близький автору по духу та переконаннях? (Делорж.) Чому ви так вважаєте?

Приєм «Мозковий штурм»

— Відомо, що за доби Середньовіччя культовим було поняття «кодекс честі лицаря». Та й нині про галантного чоловіка, який демонструє бездоганну поведінку чи здатний на благородний вчинок, ми часто говоримо: «Він чинить по-лицарськи». Хто ж такий лицар?

Прийом «Дивуй!»

— Шиллер був переконаний, що «людина відображається у своїх вчинках» (*звертається увага на епіграф до уроку*). Чи погоджуєтеся ви з цим твердженням? Прокоментуйте висловлювання письменника.

— Людина пізнається у вчинках, а письменник - у своїх героях. До вашої уваги портрети німецького генія. Один із них був презентований минулого уроку, коли ви знайомилися з Ф. Шиллером, людиною, особистістю, письменником (демонструється портрет Шиллера роботи Г.фон Кюгельгена), другий - ви бачите вперше (демонструється гравюра початку ХХ століття, автор І.Теребенев). Який із портретів більш інформаційний і задовольнить ваш пізнавальний інтерес на сьогоднішньому уроці? Свій вибір обґрунтуйте.

III. Мотивація навчальної діяльності

— Перед нами картина «Молодий лицар на фоні пейзажу» Вітторе Карпаччо. Які елементи картини доповнюють ваше уявлення про середньовічного лицаря? Чи наявні зорові елементи характеристики лицаря в баладі Шиллера?

— Поясніть, як це - чинити по-лицарськи? Чим керується лицар у своїх вчинках та діях? (*Звіт першої динамічної групи, результат: схема-опора «Кодекс честі лицаря».*)

Проблемне питання уроку: Чи можна Делоржа вважати справжнім лицарем?

— Делорж порушив один із найважливіших пунктів «кодексу честі» - образив Даму серця. Чи лицарський це жест? Що для Делоржа є вищим за лицарську честь? Яким є шиллерівське бачення образу справжнього лицаря?

IV. Оголошення теми та мети уроку

— Чому серед вишуканого товариства, яке зібралося задля видовища й розваг, опинився Делорж? (*По-перше, Делорж - лицар, який знаходиться на службі в короля. Бути присутнім на публічних зібраннях - його обов'язок. Серед присутніх були й інші лицарі («лицарі й дами глядять на нього ...»).* По-друге, *поклоніння й служіння Дамі серця зобов'язують лицаря в мирний час бути там, де й обраниця.*)

— Коли стало зрозуміло, що кривавого побоїща на арені звіринця не буде, чому вельможі не розійшлися? Який смисловий підтекст має ця художня деталь? (*Не для того зібралося вишукане панство, щоб спостерігати за поведінкою хижих звірів. «Новоїжде битви вельможне гроно ...» - видовища за будь-яку ціну! Вкотре ловиш себе на думці - хто тут звірі й кому потрібні клітки?! У цьому - задум автора.*)

— Чи можна стверджувати, що тварини на арені умиротворені й не таять у собі смертельної небезпеки? Свою думку аргументуйте текстом. (*Автор передає смертельну небезпеку, яка чатує на Делоржа, опосередковано, через реакцію глядачів: «І повні подиву й жаху німого, / Лицарі й дами глядять на нього ...»*)

— Як ви вважаєте, чим керується Делорж, коли ризикує своїм життям: коханням чи обов'язком? Чи був у нього вибір? (*Вибір є завжди. Але в даному випадку - це вибір між честю лицаря й зневагою. У нього не було навіть часу на роздуми. Найменше зволікання - і його таврують як боягуза. Часу було досить у глядачів. І вони повинні були зупинити відчайдуха, адже реакцію хижаків передбачити не міг ніхто. Головний вибір Делоржа ще попереду. Делорж, який, як і читач, бачить глузування красуні, розуміє весь жах її прохання-наказу, але «поспішає» виконати його, тому що обов'язок лицаря - понад усе. Інакше - зневага й ганьба.*)

— Автор не дає нам портретної характеристики Делоржа, натомість маємо детальний опис його дій з авторською оцінкою, коли той іде за рукавичкою. Знайдіть у тексті твору цитати, що визначають ті грані внутрішньої сили й величі героя, які підносять його над світом фальші й морального убозтва.

(Делорж: діє швидко, рішуче і, головне, нічого й нікого не боїться: «поспішає і враз / Збігає наниз безстрашно»); спостерігаємо справжній тріумф мужності й неабиякої сили волі, сміливості й благородства (якби звірі хоч на мить відчували його страх, вони б його роздерли): «І кроком твердим / Ступає між звіром тим, / І бере рукавичку відважно»).

Висновок.

Делорж зумів сконцентрувати свою волю; дії його були чіткими й злагодженими: навіть натяку немає на хвилювання, сумнів чи нервування. Це дало можливість контролювати ситуацію й з гідністю прийняти будь-яку розв'язку. В поведінці лицаря читається не лише внутрішня сила, а й зневага до того, що відбувається.

— Чи можна стверджувати, що Делорж, який іде до звірів, і Делорж, що вже виконав примху дами, — це дві різні людини? Що змінилося в поглядах героя? А в його душі?

— Продовжте фразу: «Виконавши наказ Дами серця, лицар зрозумів, що ...»

— Порівняйте стан і дії Делоржа, що спускається до хижаків, і Делоржа, що повертається на балкон. (*«І лицар Делорж поспішає і враз / Збігає наниз ...» та «А він, спокійний, назад іде ...»*) *Честь відстояно, і тепер у нього досить часу, щоб спокійно «зважити» вартість власного життя, своїх почуттів до Кунігунди, свою значущість для придворного світу та зробити чи не найважливіший (а від того найважчий) вибір у житті.*

— Чи чекали ви саме на таку розв'язку? Чому лицар відмовляється від прихильності Кунігунди? Чи порушив Делорж кодекс честі, кинувши рукавичку в обличчя дамі? Що для Делоржа є вищим за лицарську честь? Як у діях героя втілилися ідеали самого Шиллера? Поміркуйте, образ Делоржа з балади Шиллера «Рукавичка» представляє середньовічного лицаря чи людину XVIII століття як носія ідей Просвітництва? (*Делорж розуміє, що красуня таким чином лише розважалася, і вона зовсім не переймалася тим, що він міг померти. Його життя для неї нічого не варте. Тому він відповідає на її жест «любові» тим же: публічно нехтує нею, кидаючи підняту з ацени рукавичку Кунігунді в обличчя. Це вчинок людини, яка засвоїла ідеали доби Просвітництва - ідеали гуманізму, поваги до особистості та її почуттів.*)

— Чому саме рукавичка стала предметом конфлікту між Делоржем та Кунігундою?

Історичний коментар

(Звіт другої і третьої динамічних груп.)

Добре відомо, що рукавичка, як предмет дамського туалету, має давню й насичену історію. Спочатку, в умовах відсутності великого вибору косметичних засобів, вона мала захищати ніжну жіночу шкіру від різних несприятливих впливів, потім перетворилася на предмет поклоніння і символ любові, а також спосіб показати стану приналежності пані.

У період Середньовіччя, якщо лицар отримував рукавичку від Дами серця, то це було свідченням високої прихильності й мало неабияке значення для закоханого.

Але важливішою видається ще одна думка з приводу назви балади: іменник «рукавичка» разом із дієсловом «кидати» утворюють у німецькій, українській та російській мовах фразеологізм «кинути рукавичку», який означає «зробити виклик кому-небудь, чому-небудь; викликати на дуель, боротьбу тощо».

Походження цього фразеологізму сягає доби Середньовіччя, коли під час судового поединку обвинувач висловлював свою скаргу вголос і кидав при цьому на землю рукавичку на знак того, що він викликає звинувачуваного на двобій.

— Рукавичка в баладі Шиллера - жіноча прикраса чи моральна зброя лицаря? Яка авторська ідея прихована за предметом дамського туалету? Що означає фразеологізм «кинути рукавичку» в контексті балади? (*Рукавичка виконує насамперед символічну функцію. Вона постає не стільки символом влади, пошани чи любові, скільки символом непокори й виклику не тільки щодо огидних дій так званої Дами серця, а й усієї знаті на чолі з королем, а можливо, - устоїв та моралі всього тогочасного суспільства.*)

Словникова робота

Символ (з грец. *symbolon* — умовний знак, натяк) — предметний або словесний знак, який опосередковано виражає сутність певного явища. Символ має завжди переносне значення. Символічними у творі можуть бути окремі предмети (навіть деталі), образи, художній простір і час та інші елементи тексту.

— Про що говорить відповідь лицаря Кунігунді? (У цьому короткому реченні стільки сили й людської гідності! Будь-які слова, сказані потім, утратили б свою вагу. Він «поставив на місце» даму й покинув звіринець (і в прямому, і в переносному значенні) переможцем. Перемога Делоржа утверджує ідеали самого Шиллера - необхідність перемоги сили духу особистості над світом зла й насильства, право особистості на відстоювання власної гідності.)

— Зверніть увагу на слова Ж.Ж.Руссо — другого епіграфа до уроку. Що нового додають вони до розуміння образу лицаря? Чи могли б ці слова стати девізом славного лицаря Делоржа?

V. Рефлексія.

Творче завдання «Кодекс честі лицаря Делоржа»

— Що уособлює вчинок Делоржа? Які чесноти, на думку Шиллера, має сповідувати справжній лицар? (В образі лицаря втілено уявлення Шиллера про найвищі життєві цінності - сміливість, честь і гідність, внутрішню незалежність.)

— Якою є головна думка твору? (Утвердження самоцінності людського життя, високої людяності. Не можна грати зі смертю, платити чужим життям заради примхи, ще гірше - заради розваги.)

Самостійна робота

Складіть кодекс честі Делоржа, спираючись на його вчинок.

VI. Домашнє завдання.

Прочитати С. 51-59

Дати письмову відповідь «Що стало на заваді щастю Делоржа і Кунігунді?»*

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Адам Міцкевич. «Світязь». Утвердження любові до батьківщини й героїзму в баладі. Символічні образи, елементи фольклору у творі.

Мета: стисло ознайомити учнів з життям і творчістю А.Міцкевича, звернувши увагу на перебування митця в Україні; ознайомити з історією задуму й створення балади «Світязь»; поглибити знання учнів про жанр балади, вчити виявляти її характерні ознаки в досліджуваному тексті; розвивати навички аналізу балади у зв'язку з авторським задумом, визначати проблематику, ключові моменти твору та їх роль у розкритті основної ідеї балади; виховувати патріотичні почуття.

Обладнання: портрет А.Міцкевича, текст балади «Світязь», географічна карта Європи, відеопрезентація «Дім А.Міцкевича в Новогрудку», відео «Озеро Світязь - перлина України».

*Писати про Адама Міцкевича –
значить говорити про прекрасне...
про справедливість, якої він був жовніром,
про обов'язок, якого був героєм,
про свободу, якої був апостолом,
і про визволення, якого був вістуном.
Віктор Гюго*

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Учні презентують творчу роботу «Лист Делоржу».

III. Мотивація навчальної діяльності

1. Міні-дискусія

- Поміркуйте, чи є словами-синонімами поняття патріот і лицар? Чи всі лицарі є патріотами? І чи всі патріоти є лицарями честі?

2. Слово вчителя. Сьогодні на уроці мова піде про видатного польського поета-патріота, діяча національно-визвольного руху, воїна-лицаря, непереможною зброєю якого було слово, «красиво сказане, безстрашне слово правди».

IV. Оголошення теми та мети уроку

V. Сприйняття й засвоєння нового навчального матеріалу

1. Польща у XIX столітті

Політичне становище Польщі в XIX ст. було дуже складним. У 1795 р. вона втратила самостійність і була розділена між Австрією, Пруссією та Росією. Свої інтереси в Польщі мала також Франція, що виявилось під час воєнної кампанії в Європі під проводом Наполеона Бонапарта. Польські аристократи, побоюючись народних рухів і повстань, уклали угоди з урядами інших держав. А польське населення потерпало від утисків своїх і чужих панів. Тому боротьба за незалежність і національну єдність — основна тема польської літератури того часу. Поет Адам Міцкевич був виразником ідеї свободи. Його творчість стала могутнім засобом духовного пробудження та єднання польського народу в боротьбі за волю. Слово митця звучало як заклик для народів, що прагнули визволитися з-під гніту, у тому числі для українців.

2. Робота з портретом: «Біографічний етюд»

(Етюд - робота, виконана з натури. Це письмова робота невелика за обсягом, яка передає відчуття й враження від побаченого. Добираються такі слова, які найбільш достовірно передають емоції).

Алгоритм створення біографічного етюду

— Перед вами портрет поета А. Міцкевича невідомого художника. Уважно розгляньте його. Прислухайтеся до своїх відчуттів. Доберіть такі асоціації, які б якнайкраще передали ваші відчуття. Створіть невеликий текст-враження (*Самостійна письмова робота. Обсяг — до п'яти речень.*)

— Поділіться своїми враженнями-асоціаціями з однокласниками. (*Презентація учнями письмових етюдів.*)

3. Віртуальна екскурсія

— Пропоную здійснити екскурсію до місця, де народився поет, яке по сьогодні зберігає пам'ять про великого сина нації. Нас запрошує на гостину дім-музей А. Міцкевича у Новогрудку. (*Перегляд відеофільму*)

Адам Бернард Міцкевич народився 24 грудня 1798 р. на хуторі Заосся поблизу м. Новогрудка (тоді воно належало до Литовської губернії, а нині — територія Білорусі). Протягом 1815–1819 рр. навчався у Віленському університеті. Там став одним з організаторів таємних студентських товариств, пов'язаних із польським національно-визвольним рухом. За це 1824 р. юнака заарештували, а потім рішенням суду вислали з Литви до Росії. Адам Міцкевич побував у різних місцях, у тому числі тих, що розташовані на території нинішньої України: Києві, Стеблеві (нині селище Черкаської області), Єлисаветграді (нині Кіровоград), Одесі, Харкові, на Волині, у Криму та ін. Митець підтримував дружні й творчі зв'язки з російськими й українськими письменниками — О. Пушкіним, В. Жуковським, П. Гулаком=Артемовським і збирачами фольклору — П. Киреевським, М. Максимовичем. 1829 р. А. Міцкевич виїхав за кордон, відвідав Німеччину, Швейцарію, Італію. Там він зустрічався з письменником Й. В. Гете, філософами Ф. Шлегелем, Г. Гегелем. У 1830–1831 рр. у Польщі спалахнуло велике народне повстання. Не маючи змоги приєднатися до нього, поет з-за кордону стежив за подіями на батьківщині й закликав співвітчизників не припиняти боротьби. Тривалий час жив у Франції. Викладав літературу в Лозаннській академії, Колежі де Франс (Париж), видавав у Парижі газету «Трибуна народів», палко обстоюючи ідеї свободи. 1855 р. виїхав до м. Константинополя (нині м. Стамбул),

щоб організувати там польські легіони (у тому числі з українських козаків) для боротьби за незалежність Польщі, але не встиг завершити цю справу — помер від хвороби 26 листопада 1855 р.

Згодом прах А. Міцкевича було перевезено до Польщі й поховано в м. Кракові.

Бесіда:

— Вдома ви знайомилися з біографією А. Міцкевича. Що нового про життя й творчість письменника ви дізналися з фільму?

— На яких епізодах із життя письменника акцентує увагу фільм?

— Які риси особистості А. Міцкевича допоміг вам виявити відеофільм?

— Чи допомагає музика зрозуміти й відчувати атмосферу, яка панувала в родині митця, характер письменника?

— Яку роль у фільмі відіграє інтер'єр, предмети побуту, картини природи?

Адам Міцкевич і Україна.

Міцкевич відвідав Україну. Прямуючи з Петербурга до Одеси, де отримав місце вчителя в лицей Рішельє, він зупинився в Києві. Проїздом до Москви поет побував у Харкові: там відбулося знайомство з відомим письменником П. Гулаком-Артемовським, який створив оригінальний український переспів його балади «Пані Твардовська». Українські майстри слова, зокрема й

Т. Шевченко, високо цінували творчість Міцкевича. Його твори перекладали І. Франко, Леся Українка, М. Рильський, М. Бажан, А. Малишко, І. Драч та інші. У деяких українських містах на честь польського поета було встановлено пам'ятники. Найкращим серед них вважається львівський — споруджений за оригінальним проектом Антона Попеля (зводився протягом 1899—1904 рр.). В основі композиції монумента — колона, на постаменті біля її підніжжя — скульптура митця з крилатим генієм поезії, що тримає в руках ліру. Романтична піднесеність цього пам'ятника відбиває сутність творчого обдаровання Міцкевича.

4. Географічна хвилинка

Робота в парах

— Позначте на карті Європи країни, в яких побував поет. Які міста України відвідав А. Міцкевич? Спираючись на біографію митця, поясніть причину постійних мандрівок письменника.

— Чому польського поета А. Міцкевича називають «громадянином світу»? *(Велику роль у житті поета відіграли дороги. Дороги вели його до Росії, України, Німеччини, Швейцарії, Італії, Франції, Турції. Дороги зілювали, надихали, додавали життєвої та творчої енергії. Його творчість мала велике значення для польської літератури. Російський критик М.Г. Чернишевський писав: «Коли у поляків з'явився Міцкевич, вони перестали мати потребу в поблажливих відгуках яких-небудь французьких чи німецьких критиків, не визнавати польську літературу означало б тільки виявляти свою власну дикість». Проте творчість митця відразу ж вийшла за національні рамки, адже вона має велике загальнолюдське значення.)*

5. Історія написання балади «Світязь»

Над баладою «Світязь» Міцкевич працював протягом двох років (1820-1821). Поет на той час проживав у Плужинах. Твір народився від відчуття реальної присутності минулого на берегах дивовижного волинського озера.

Повідомлення учня про озеро Світязь

Є географічні назви у нас в Україні, сповнені романтикою, поезією. Здається, в тих місцях живуть тільки щасливі люди, їх оминають війни й хвороби, а краса природи надихає на поезію, живопис. Здається, що музику чути в кронах дерев, озерному припливі, в поривах легенького вітерця. Одне з таких казкових місць - озеро Світязь.

Озеро Світязь - одне з найпрекрасніших місць України. Знаходиться у Волинській області. Належить до групи Шацьких озер, розташованих на території Шацького національного природного парку. За різних часів територія, на якій воно розташоване, належала до різних країн: Білорусі, Литви, Польщі.

Найцікавіше про озеро Світязь:

- ❖ Озеро Світязь оголошено заказником разом із лісовими масивами площею 847 гектарів. Якщо подивитися на нього зверху, то воно чимось нагадує мамонта, котрий приліг відпочити серед вічнозеленого лісу.
- ❖ Озеро справедливо називають українським Байкалом: його води такі ж прозорі й чисті (прозорість води до 8 м), воду з озера можна використовувати для пиття.
- ❖ Озеро Світязь наповнюється потужними підземними водами, а також атмосферними опадами. Цікавим є також той факт, що жодна річка в озеро Світязь не впадає. Стікає вода за допомогою штучного каналу, який був прокладений ще в 1887 році. Шацькі озера можна назвати рибним раєм, бо в них мешкає до тридцяти видів риб.
- ❖ Озерний край славиться лікувальними грязями й мінеральними джерелами.
- ❖ Вода в озері Світязь вважається цілющою й корисною для організму людини. Колись воду з озера Світязь возили до Варшави, щоб місцеві красуні приймали в ній косметичні ванни. Озеро має дивну магнетичну силу. Велика кількість людей приїжджає, щоб помолитися в Храмі, який знаходиться недалеко від озера (понад 160 років) і вважається пам'яткою архітектури національного значення.

Легенда озера Світязь

Як і всі красиві й відомі місця, озеро Світязь оповите легендами. Одна з них зацікавила Адама Міцкевича. Старі люди подекують, що там, де зараз озеро Світязь, колись було велике місто (XIII ст.) А правив там добрий князь Туган, котрий мав давню дружбу з князем Мендогом. Одного разу на землі Мендога напало російське військо, тож князь не міг покинути друга в біді. Зібравши воїнів, він рушив на підмогу. Та мав він гяжку думу, бо лишив без захисту рідне місто й доньку в ньому. І лихо таки спіткало їх: коли спустилася на землю ніч, ворог підступив до брами міста. Одні жителі почали підпалювати свої будинки, розуміли, що місто відстояти не зможуть. Вони не могли прийняти підкорення й рабства. Інші - кинулися за радістю до князівської доньки, а та звела руки до неба й проказала такі слова: «Як оминати люту кару! Нас убережи від неї, Гроловицею вразь із превисокої хмари чи сховай під землею!». Кажуть, по тих словах розступилася земля, а де було місто, розлилося велике красиве озеро. Самі свігзяни, жителі затонулого міста, віродилися знову у вигляді прекрасних квітів, які густо прикрасили береги озера.

Вороги, розпалившись у січі, заходилися прикрашати тими квітами свої бойові обладунки. Та всі, хто ступав у воду за чудесними квітами, померли від страшної недуги.

Вірити чи не вірити - справа ваша. Але старі люди перешіптуються, що чули, як хтось сіткою витяг на берег свігзянку, яка розповіла сумну історію свого міста! А іноді, тихими спокійними ночами, на дні озера можна побачити бруківку затонулого міста та почути жіночі стогони.

— Чому поета зацікавила середньовічна легенда про походження назви озера?

Проблемне питання навчального дослідження:

— Балада Адама Міцкевича «Світязь» - твір про героїчний опір насильству та поневоленню чи легенда про незвичайне?

VI. Аналітико-інтерпретаційне дослідження балади «Світязь»

1. Виразне читання балади «Світязь».

2. З'ясування первинного рівня сприйняття художнього твору

— Чи сподобався вам твір? Що було цікавіше слухати: легенду чи баладу?

— Який епізод вразив вас найбільше? Чим саме? Як би ви його проілюстрували?

— Чи звернули ви увагу, хто автор перекладу балади? (*Автор перекладу балади «Світязь» українською мовою Марія Пригара - українська поетеса, перекладач, лауреат премії імені Лесі Українки (1979).*)

— Чи можете ви одним реченням сказати про що (про кого) цей твір?

— Які думки виникли по закінченні читання?

— Хто з героїв вразив вас найбільше? Чому?

— Чи все зрозуміло? Чи є слова, які потребують пояснення?

3. Словникова робота «Тлумачний міні-словничок до балади А. Міцкевича «Світязь»

Михайло Верещак - брат коханої Міцкевича - Марилі Верещак.

Новогрудок - містечко, яке нині входить до складу Білорусії. Міцкевич народився неподалік від нього.

Плужини - маєток, де проживав Михайло Верещак.

Мендог - князь Литви, який правив у XIII столітті й об'єднав литовські племена.

Дідич - те саме, що поміщик; великий землевласник.

Аршин - давня міра довжини, що дорівнює 0,7 м.

Ксьондз - католицький священик у Польщі.

Цирин - містечко поблизу Новогрудка (тепер Білорусь).

Яскиня - печера.

Аїр - трав'яниста рослина з довгим, схожим на мечі листям та різким запахом, росте в річках і ставках біля берегів; татарське зілля, лепеха.

Купава - водяна лілія, латаття.

Литва - так у середньовіччі називалась й Білорусь - одна зі складових частин давньої. Речі Посполитої, вітчизна Міцкевича. Поет, власне, жив у Білорусі, що в XIII-XIX ст. була захоплена литовськими князями.

Шанці - земляні укріплення у вигляді ровів із насипом; окопи.

Цнота - невинність, непорочність.

Лати - металевий обладунок середньовічного воїна.

4. Самостійне читання й осмислення учнями балади «Світязь»

— Доведіть, що за жанровими ознаками твір А. Міцкевича - балада.

Приєм «Уважний читач». Дайте відповідь цитатою з твору.

- Де відбуваються події, описані в баладі?
- Як змальовано озеро Світязь?
- Чому люди не наважувалися їхати до озера опівночі?
- Хто прагне розгадати таємницю озера?
- Кого впіймали рибалки в глибинах водойми?
- Якою була в минулому Туганів-держава?
- Яка біда звалилася на мирну й щасливу державу?
- Чому старий князь «руки ламає, В замок звертаючи знов»?
- На чий захист сподівається молода княжна?
- Яке нове лихо спіткало людей уночі?
- Яке рішення приймають «сиві діди і жіноцтво з дітками»?
- Як «урятувалися» мешканці Туганової держави?
- Як пояснює незнайома появу білих квіток купава на поверхні води?
- Що сталося з царським військом?
- Куди поділася княжна, коли скінчила свою сумну оповідь?

5. Аналітична робота з текстом. Визначення головної ідеї твору

— Дослідіть будову твору, визначте елементи композиції. З'ясуйте роль кожної частини в розкритті змісту балади. На основі проведеного дослідження визначте головну ідею твору.

Особливості композиції балади «Світязь»

№ з/п	Елементи композиції	Назва частини	Роль у тексті
1	Експозиція (до слів «Правди ж не знають селяни»)	Таємниця Озера Світязь	Створення таємничої сфери, підготовка до сприйняття основних подій
2	Зав'язка (до слів «Давне повіда минуле...»)	Проникнення в таємницю	Перехід до подій далекого минулого
3	Розвиток дії (до слів «Крики «ура» на дорозі...»)	Розповідь жінки «з хвили»	«Оживлення» історії, подій далекої давнини
4	Кульмінація (до слів «Так ми уникали неслави...»)	Смерть замість неволі	Утвердження ідеї свободи, протесту проти гноблення
5	Розв'язка (до кінця)	Життя народу триває	Волю і народ вбити неможливо

- Знайдіть у тексті монолог-сповідь княжни. Виокремте з нього ключові епізоди та слова, які на смисловому рівні пов'язані з головною ідеєю балади.

Проблема вибору в баладі «Світязь», її зв'язок з авторським задумом

1. Вибір старого князя

(Упродовж дослідження вибудовується схема- опора.)

<p>(«Раптом ми чуємо брязкання зброї, Крики «ура» на дорозі»; «Гримнув таран, завалилися брами, Сиплються градом уламки»; «... Он сунеться військо! Русь за ворітьми лютує!»)</p>	<p>Вороже військо, яке загрожує поневоленням і насильством жителям Туганової держави</p>
<p>«Вбиймо себе, бо загибель вже близько. Смерть від ганьби урятує!»; «Лють погасила тремтіння тривоги! Люди жалю вже не просять»; «Хто не умре - буде проклят назавше!»; «Той занімів, до порога припавши, Той вже сокиру здіймає»; «Що нам - неволю ганебну прийняти, Військо впустити вороже?»</p>	<p>Страждання народу, його моральний вибір</p> <p>прагнення до свободи, протест проти гноблення, героїзм</p>
<p>«Боже, — гукнула я, — Боже! Як не втекти нам від лютої кари, Нас захисти перед нею, Громом убий із високої хмари Чи заховай під землею!»</p>	<p>Патріотизм княжни</p> <p>віра у Боже заступництво та прагнення до непокори</p> <p>Устами мужньої княжни промовляє народ, для якого любов до Батьківщини - понад усе</p>
<p>«Очі втопила я в землю раптово - Бачу: землі вже немає»; «Бачиш квітки? То дівчата і жони, Змінені в білі купави» .</p>	<p>Нескорені обрали смерть, а отримали - безсмертя</p>

— Чому автор змушує старого князя покинути рідне місто, дім? Пригадайте, яку роль виконують походи, мандрівки в міфології, творах усної народної творчості.

— У чому полягає трагізм вибору, перед яким опинився старий князь під час зборів у похід? (*«Як власних підданців Сам на поталу я кину? ...А коли всі ми підемо до бою, — Як будуть діти і жони?»* - ситуація життєвого вибору, випробовування героя.)

— Чому, на вашу думку, донька не утримує батька? Оцініть роль діалогу батька зі своєю донькою у зв'язку з народними уявленнями про воїна- захисника. (*Народний ідеал - герой-захисник, який обирає праведний шлях життя, — захищати тих, хто знаходиться в біді, жертвувати особистим (рідним і близьким, своїм народом) в ім'я Батьківщини.*)

— Чим керується князь у своєму виборі: обов'язком перед Батьківщиною чи обов'язком перед беззахисним народом?

— Що чи хто є справжнім охоронцем беззбройного міста? (*Бог, віра - духовна зброя жителів міста (янгол із мечем - символ божої охорони народу) в боротьбі за незалежність та свободу. Але все залежить від самих людей, від морально-го вибору кожного з них.*)

2. Вибір жінок-світязянок

— Чи можна бути щасливим у неволі? Чому?

— З якою метою автор надає право світязянам через княжну самим розказати про свою трагедію? Які епізоди сповіди вразили вас найбільше? Чим саме?

(*Ефект достовірності - тільки сама людина може правдиво сказати про те, що пережила.*)

— Що жителі оточеного міста визнали для себе найганебнішим ужитті? Чим для них було це випробування? Думку обґрунтуйте текстом. (*Вибір між життям і смертю, честю й ганьбою - «Вбиймо себе, бо загибель вже близько. Смерть від ганьби урятує!»*)

— Про яку загибель, моральну чи фізичну, говорять світязяни?

— Як вибір жінок обложеного міста відображений у їхніх діях та вчинках? Що є свідченням їхньої мужньої рішучості, самопожертви? Чому цей епізод так детально змальовано у творі? (*Це вирішальний момент, випробовування, життєвий вибір кожного. Перевіряються моральні якості світязянок. Щоб показати читачеві високу моральність героїв, автор дає їм змогу діяти (акцент на важливості життєвого вибору для кожної людини), розкрити себе, показати свою моральну непереможність та силу духу.*)

— Який вихід зі складного становища бачить княжна? Чим її позиція докорінно відрізняється від позиції інших жінок? (*«А як у себе життя відібрати?» - все в руках Божих. Дівчина в молитві звертається до Бога як до останньої надії і їй порятунком, як єдиної можливості уникнути гріха самогубства.»*)

— Як ви вважаєте, чому світязяни померли? Невже не було іншого виходу? Як цей факт пов'язаний із авторським задумом та народними уявленнями про честь та гідність?

— Чи правильно вчинили світязяни, коли заподіяли смерть ворогам від «цар-зілля» (мотив помсти)? Якою є позиція самого автора-оповідача?

(*Народна позиція: зло повинне бути справедливо покаране. У цій ситуації автор стає на бік народу, думки й бажання автора та народу збігаються.»*)

Образ жінки з минулого

— Дослідіть, як реагують селяни, коли бачать незнайомку. Чого чи кого вони бояться? (*«Певне, не зловлять нічого!»*), здивування (*«Хто б то повірив у світі!»*), страх (*«страховище», «жінка», «дивна істота», «жінка ... з хвилі» - процес «упізнання» досить суперечливий і неоднозначний. «Люди стоять остовпілі, / Дехто й тікати лаштується потай.»*)

Причина такої поведінки - страх перед невідомим, перед нездоланною природною стихією (вода). За народними віруваннями, німфи й русалки, які живуть у підводних печерах, ворожі у ставленні до людей. Зустріч із ними віщує загибель.)

— Доведіть або спростуйте думку, що образ «жінки з хвилі» споріднений з фольклорними образами озерних німф та русалок. (*Біле волосся жінки - знак смерті, ознака приналежності до іншого чарівного світу (порівняймо: «Біле нас щось огорнуло», смерть). Водночас - це символ невинності, добротності та чистоти жінки. Синій колір її очей не лише пов'язує незнайомку зі стихією води, а й є символом смутку, що навіть печальну згадку про щасливе минуле, про загибель Туганової держави. У той же час символіка саме цього кольору допомагає автору втілити думку про вірність своєму народові. Колір уст асоціативно пов'язаний із червоним кольором А є символом життя, яке обірвалося передчасно, в повному розквіті.»*)

— Чому і з якою метою Міцкевич дотримується народно-фольклорних прийомів в описі зовнішності героїні?

— Чи з власної волі вона порушила закон світобудови й з'явилася у світі живих? Чому складається враження, що вона дозволила себе спіймати? Як цей факт пов'язаний з авторським задумом? (її ввіймано в підводній печері й силою піднято на поверхню, але ця зустріч була неминучою. Рано чи пізно всі таємниці (в тому числі й таємниці історії) «підіймаються» на поверхню.)

— Де відбувається зустріч? Чому саме тут? (*На межі (берег) зустрілися представники різних світів. В алегоричному сенсі - це зустрів минулого з теперішнім.»*)

— Хто хазяїн становища: селяни, пан із Плужин чи жінка-незнайомка? Ким виявилася героїня? Думку аргументуйте текстом.

— Чому жінка починає говорити першою, адже розгадку таємниці шукали пан, селяни, оповідач? Як вона пояснює милість вищих сил до пана та його людей? Як цей факт пов'язаний з таємницею озера та авторським задумом?

(*Попри гіркі сторінки минулого утверджується думка про відродження народу, адже пан, рибалки, оповідач - нащадки славного роду.»*)

— Чому ж годі між героями не виникає діалогу, а звертання незнайомки переростає в монолог-сповідь? Чому мовчать люди?

— Визначте смислове навантаження висловлювання, яким починається сповідь незнайомки: «Бог вам сьогодні моїми устами / Давне новіла минуле».

(*Утверджується ідея святенності боротьби за свободу, добру славу, яку нескорений народ залишив по собі.»*)

— Які емоції переполюють жінку з минулого й оточуючих? (*Ліричний монолог княжни-русалки розкриває всю гаму складних людських емоцій - і тривогу, і любов до народу, і мужнє прийняття своєї долі, і жах перед можливим полонем. Але вона до кінця впевнена в правоті своїх дій, бо її вчинками керують вищі поняття - Воля (Доля) й Бої, які сам Міцкевич ставить на один рівень.»*)

— Як жінка з минулого повертається в чарівний світ? Розшифруйте алегоричний підтекст цього епізоду. (*Минуле, а особливо історичне минуле, швидко спливає. Його слід назавжди залишається в душах людей, особливо у тих, які шукають шлях до істини, до волі.»*)

Образ жінок та ідея безсмертя народу в баладі.

— Смерть чи порятунок свіязянам вимолвила князівна?

— Чому зтюву змінюється характер оповіді? Чому автор переносить дію у фантастичну площину? *(За законами реального життя історія свіязянок мала б закінчитися поневоленням та смертю. Дружина полягла в бою, захистити нещасних було нікому. Кінець народу безславний та трагічний. Але Міцкевич вірив у незламну силу народу, його віковичне прагнення до непокори та незалежності й не міг відмовити своїм героям у праві на моральну перемогу й свободу. У реальному світі вже нічого змінити не можна, й саме тому автор переносить події у фантастичну площину, де зло карається Божою правдою, де дух народу, його душа назавжди залишаються непокореними, а вороги — покараними.)*

— Як описано перехід жителів міста в інший, потойбічний світ?

— Якого символічного значення набуває образ води, її колір у цьому епізоді? Як це пов'язано з авторським задумом? *(Цей епізод - ключовий у розумінні авторського задуму. Води Свіязя в цьому епізоді - символ смерті (поховання) і життя (воскресіння із мертвих).*

Цей образ-символ працює на авторську ідею: смерть і воскресіння народу, його духовна сила - прагнення до волі, непереможність і єдність. «Біле нас щось огортає». Білий колір води в цьому контексті - це й знак смерті (асоціація з білим саваном), й водночас - це символ невинності, чистоти, порятунку та моральної переваги (перемоги) над силою «нездоланною». Це й знак Божого світла, яке рятує людей із неволі й через смерть наближує до вищого божественного смислу.)

VII. Узагальнення.

1. Бесіда

— На основі проведеного дослідження зробіть висновок про ідеї, які утворює автор у баладі «Свіязь».

— Хто є виразником патріотичних ідей у баладі: народ чи княжна, жінка «з хвилі»? *(Головний герой твору - народ. Княжна - одна з народу (саме тому в неї ітемає імені). її монолог-сповідь - це голос усіх жінок, дітей і сивих дідів. Вона - виразник і їхнього горя, болю, страху, і їхніх прагнень та патріотичних ідей: любові до батьківщини, бажання померти, але не скоритися.)*

— Хто, на вашу думку, є справжнім переможцем у творі: «сиві діди і жіноцтво з дітками» чи «цар із Русі» зі своїм військом?

(«Сиві діди і жіноцтво з дітками», «народ безборонний» були єдині у своєму героїчному бажанні померти вільними, сильні любов'ю до рідного краю, духовно непереможні.)

— У яких літературних творах ви вже зустрічали героїв, які боролися, жертвуючи собою, за свободу, честь і гідність як свою власну, і як всього народу? Чим вони схожі на героїв-свіязян?

— Пригадайте баладу Ф.Шиллера «Рукавичка». Порівняйте вибір Делоржа та вибір героїв «Свіязя». Знайдіть спільне та відмінне у мотивах героїв.

2. Прийом «Висловлюємо думку»

— Чому балада «Свіязь» має присвяту - «Михайлові Верещаку»?

- Зробіть висновок про наскрізний мотив балади А.Міцкевича «Свіязь». Якого нового звучання набуває головна ідея балади? Як такий підхід до зображуваного характеризує самого поета?

(Міцкевич вірив, що народ - особливий посередник Божого одкровення, а характер історії визначається не війнами та завоюваннями, а Божим планом існування: ставленням народу до Бога, Божих заповідей, визнанням суворих, але справедливих моральних вимог.)

VIII. Домашнє завдання

Підготувати виразно читання «Балади п вересовий напій» Р.Л. Стівенсона.

Написати твір-роздум на тему «Пам'ятник жінкам-свіязанкам, яким я його уявляю».

УЧИТЕЛЬ

Тема. Роберт Льюїс Стівенсон. «Балада про вересовий трюнок». Основний конфлікт балади. Утвердження духовної сили пиктів, їхнього героїзму в захисті національних цінностей. Символіка твору.

Мета: поглибити знання учнів про життя й творчість Р.Л.Стівенсона; аналізувати «Баладу про вересовий напій»; показати мужність борців за незалежність рідної країни проти іноземних загарбників; дослідити основний конфлікт твору та художні засоби його втілення; розвивати навички аналізу балади у зв'язку з авторським задумом; удосконалювати вміння виразно читати балади; виховувати патріотичні почуття.

Обладнання: портрет Р.Л.Стівенсона, текст твору «Балада про вересовий напій», слайд-презентація.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Учні презентують творчі роботи «Пам'ятник жінкам-світязянкам, яким я його уявляю».

III. Мотивація навчальної діяльності

Бесіда

—Україна полюбилася поляку Міцкевичу своїм непереборним прагненням до волі та незалежності. Народ, який ладен померти, але не скоритися, гідний пошани. Чим ще, окрім героїчного минулого, славиться українська нація? (*Звичаї та обряди, традиції та вірування, вишиванки, страви, пісні, мелодійна барвиста мова.*)

—Уявіть себе в ролі екскурсовода, який зустрічає іноземну делегацію. Що, окрім озера Світязь, ви запропонували б гостям відвідати у нас в Україні?

—Проте сьогодні ми не зустрічатимемо гостей, самі відправимося у подорож до далекої північної країни - Шотландії. Гадаю, той, хто любить і цінує власну культуру, з гідністю може поцінувати крім природи, звичаї та традиції, історичні пам'ятки минулого іншого, нехай і далекого для нас, народу. Тож сьогодні ми розпочнемо знайомство з героїчною баладою Стівенсона «Балада про вересовий напій».

IV. Оголошення теми та мети уроку

1. Віртуальна екскурсія: «Шотландія: далека і невідома»

Учитель. Об'єднане королівство Велика Британія - 5 тисяч островів. На одному з найбільших розташована невелика країна Шотландія. Це країна надзвичайної краси: яскраві гейзери; історичні замки з привидами, місця екранізації багатьох фільмів, загадка озера Лох-Несс. Тільки тут хлопці носять спідницю (кілт) частіше ніж жінки, і картата тканина ніколи не виходить із моди - все так і манить у ці дивовижні краї. Клімат тут суворий, адже береги омиває Атлантичний океан, тому частим явищем є дощі, це важливо для високогірних пасовиськ. Більшу частину Шотландії займають гори, які покриті вересом. Найвища вершина країни - гора Бен-Невіс (1343 м).

Гленко - це найбільш мальовнича і захоплююча місцевість Шотландії. Густі ліси, хвилясті пагорби, вічнозелені луки й витягнуті тонкі озера. Тут надихають краєвиди, їх хочеться

фотографувати щохвилини. Стоячи на обриві скелі, здається, що перебуваєш на краю світу й відчуваєш себе маленькою частинкою в колі первозданної природи.

Острів Скай - це єдине місце, де мешкають неймовірні хайлендські корови з довгими чубчиками і густою шерстю. Колись їх вивели для виживання в суворих кліматичних умовах. Країна розвивається завдяки сільському господарству, риболовлі, лісництву та туризму. Найвідоміші міста - Глазго, Обан, Единбург.

Единбург - столиця Шотландії, одне з найбільш містичних місць, сюди з'їжджаються дослідники паранормальних явищ з усіх куточків світу. Джоан Роулінг писала книги про Гаррі Поттера саме в Единбурзі. Напевно, є мало людей, які не чули або не цікавилися б лохнеським чудовиськом, чутка про нього вже не змовкає понад 15 століть. Лох-Несс - найзнаменитіше й найбільше озеро Британії з протяжністю 38 км і завглибшки до 270 м. Озеро набуло великої популярності завдяки, можливо, існуючому чудовиську, що начебто живе тут із далеких часів. Перші згадки про Нессі з'явилися ще в VI столітті до нашої ери. У будь-якому випадку Нессі, безумовно, асоціюється з Шотландією.

Ці місця заворожують настільки, що сюди хочеться повернутися знову й знову... Природа Шотландії спонукає до глибоких філософських роздумів. Звуки волинок створюють враження, ніби перебуваєш у далекому від цивілізації краю. Чисте прозоре повітря, яскрава зелень, містичні замки дозволяють з упевненістю сказати, що Шотландія - чарівна країна.

2. Трагічні сторінки історичного минулого Шотландії

Проблемна бесіда:

—На основі знань про історію, культуру української нації висловіть думку, чим український народ відрізняється від шотландського і що нас об'єднує, що у нас спільного. (*Різне: мова, національні традиції, музичні інструменти, одяг, фольклор. Спільне: мальовнича природа й талановиті люди-майстри, які створили давні архітектурні пам'ятки, що є свідками героїчних подій минулого, розвинули народні ремесла, а головне - зберегли любов до рідної країни, бажання жити у вільному незалежному краї.*)

—Чи кожен може стати майстром-умільцем? (*Лише той, хто опанує секрет ремесла.*)

—Як ви вважаєте, чи кожному потрібно знати секрет ремесла? Чи потрібне ремесло людині, наділеній владою? Королю-можновладцю? Вельможі?

—Чи може ремесло бути зброєю, адже воно покликане нести лише красу та життя? Як ви гадаєте, коли і за яких обставин це можливо? Чи може майстер пожертвувати життям, щоб таємницю ремесла забрати з собою?

Творча робота «Проба пера»

Завдання: *Скласти героїчну легенду (до 5 речень) зі словами: смерть, король, народ, батько і син, військо, секрет ремесла, круча, бурхливий потік.*

(Самостійна робота. Презентація творчих робіт.)

—Про давні таємниці, героїв-майстрів, готових померти, але не зрадити, жорстоких завойовників, які не цінують людського життя, створено багато легенд. Є така легенда й у шотландців. Це легенда про піктів, де історична правда тісно переплітається з уявленням народу про мужність і героїзм.

Презентація легенди про піктів

Колись давно на північних землях Шотландії (5-9 ст.) жили маленькі на зріст люди, яких називали піктами. Це найдавніший із народів, який населяв коли-небудь Шотландію, відважне й миролюбне плем'я. Вони боролися проти всіляких ворогів, програвали іноді війни, втрачали території, але вперто захищали свою землю. Завойовники були вражені їхньою сміливістю й не розуміли, звідки у невисоких на зріст людей стільки відваги. Лише пікти володіли таємницею приготування цілющого та чарівного за своїми властивостями напою - вересового меду. Він давав людям силу та повертав молодість.

Та цей мирний народ підкорили войовничі скотти. Король Шотландії вирішив заволодіти секретом приготування напою і послав своє військо на це плем'я. Але волелюбний народ не підкорився, не розкрив своєї таємниці, а забрав її з собою у вічність. Так говорить легенда.

Історики ж стверджують, що пікти не зникли, а злилися з племенами завойовників - кельтськими племенами скоттів. Шотландія (Scotland) - у перекладі земля скоттів. Кельти були відомі в Європі своєю магією. Р.Л.Стівенсон - відомий англійський поет шотландського походження був свідком народних страждань, приниження гордого шотландського духу, який прагнув протистояти англійському поневоленню. Серце й думки письменника - завжди з народом. Йому, своєму народові, він присвятив «Баладу про вересовий напій», в основу якої покладена легенда про піктів.

V. Аналітико-інтерпретаційне дослідження «Балади про вересовий напій»

1. Виразне читання «Балади про вересовий напій».

2. З'ясування первинного рівня сприйняття художнього твору

—Що найбільше вражає в баладі? Який її загальний настрій? (*Смуток, відчай і біль викликають картини знуцання над піктами, їх знищення, смерть підлітка. Вражають маленькі, неначе дитячі, могилки, квіти вересу, що ростуть на них. Здавалося б, нічого, крім гіркоти втрати, ця балада викликати не може. Але після її прочитання в душі залишається світлий слід.*)

—Чи очікували ви саме на таку розв'язку? Чому? Думку аргументуйте.

—Які таємниці, секрети твору ви помітили?

—Чи звернули ви увагу, хто автор перекладу балади на українську мову? (Є.Крижевич — український перекладач та поет.)

—Чи всі слова зрозумілі? Які потребують пояснень?

3. Словникова робота.

Пікти - це давній кельтський народ.

Отрок (застар.) - хлопець-підліток.

«Отрочі літа» (застар.) - вік від 13 до 17-18 років.

Верес - вічнозелений низенький кущик з дуже дрібним численним листям та лілово-рожевими або червоними квітками.

Трунок - напій.

Можновладець - особа, яка керує країною, правитель, володар.

Васал - у середньовічній Європі феодал, який одержував від могутнього феодала (сюзерена) земельні ділянки й заступництво, за що виконував для нього ряд повинностей.

Пучина, нурт, нурта - вир.

Броварі - пивовари.

4. Аналіз змісту «Балади про вересовий напій»

—Якими змальовує автор піктів на початку твору? Що сказано про характер маленьких героїв та спосіб їхнього життя? Який настрій цих рядків? (*Початок твору ліричний, зворушливий. Автор наголошує на працьовитості піктів («варили» чудодійний напій, який був «за мед солодиший, Міцніший, аніж вино»), майстерності пивоварів, їхній волелюбності («долі раділи своїй»), простоті, скромності, терплячості та невибагливості (умови життя були тяжкими: «в темрявих підземеллях»). Вони мали свою культуру, звичаї, жили власними маленькими radoцями, мирно, нікому не заважали, були самодостатніми. Вартий уваги той факт, що всі дієслова і строфи вжито в минулому часі, у множині: «варили», «випивали», «раділи». Тим самим утверджується думка, що процес приготування вересового напою - це не тільки ремесло, традиція, а й символ духовної єдності піктів, секрет їхньої величі, стійкості та моральної переваги. У цьому й полягає секрет його «чарівної» сили. Категорія часу виконує й іншу функцію - є першим вісником майбутньої трагедії.*)

—Якою була мета короля: підкорити чи безжально знищити цілий народ? Чому? Чи рівними супротивниками є для нього пікти? Які засоби художньої виразності допомагають це усвідомити? (Перекладач Є.Крижевич акцентує увагу читача на владолубстві короля-завойовника: «володар шотландський». Саме тому всі, хто мешкав поряд із ним, - «його вороги», а сам він асоціюється з жахом («жахались»), його сила - зброя, яка несе смерть. Мирні ж пікти взагалі не мали зброї. Тому прагнення короля «знищити їх до ноги» не просто жорстоке, а й цинічне.)

—Доведіть або спростуйте думку, що похід шотландського володаря радше схожий на полювання, ніж на доблесне військове протистояння. (*Художнє порівняння «гнав їх, неначе ланей» не тільки виражає авторське ставлення до того, що відбувається, воно жахливе та жорстоке за своєю суттю. Виникає опозиція: з одного боку свавільний мисливець- убивця, з іншого - беззахисна жертва (народ-лані).*)

—У творі немає опису сцени самої битви. Як же вдається автору змусити читача відчувати весь жах тієї події? Які рядки твору говорять про те, що пікти чинили відчайдушний опір завойовникам?

(«Сіяв і смерть, і жах./ І знову наст ало літо, / Верес ізнов червонів, Да трунок медовий варити / Вже більше ніхто не вмів».

Ми бачимо наслідки звірячого «полювання» й можемо лише здогадуватися про відчайдушні спроби маленького народу протистояти великій армії: «Мчав по тілах спогорда, Сіяв і смерть, і жах», «В могилках, немов дитячих, На кожній червоній горі, Лежали під квітом червоним Поснули навек броварі». Такий же відчайдушний опір будуть чинити й останні представники цього роду.

Символіка образу вересу розширюється не тільки за рахунок кольору квітів (червоний - символ не лише життя, свободи, любові до своєї землі, а й насильницької смерті, невинно пролитої крові), більш глибоке розуміння образу: верес живе й умирає разом із піктами, але після їхньої смерті оновлюється (настає літо), наче наг адуючи про колообіт життя й смерті та про історичну пам'ять поколінь.)

—Після опису побоїща, трагічної загибелі мирних піктів здаються недоречними картини літнього пейзажу. Поміркуйте, природа в баладі - фон байдужий свідок подій чи справедливий месник?

—Чому, досягнувши мети, король не відчував задоволення? Чому не радіє красі завойованого краю? Чи зламав він дух маленького народу? Які почуття володіли можновладцем? Думку обґрунтуйте те. (*«Та був можновладець похмурий», «Влада вересового краю - чом з вересу трунку не п'ю?»*)

Все у світі має глибокий природний зв'язок, порушити який не можуть навіть королі. Сила, могутність, слава правителів не має влади над культурними цінностями та духовними надбаннями цілого народу. Знищивши піктів, завойовник усвідомив, що вони могли б служити йому, бо напій, який готували пікти, не може варити ніхто. Стівенсон показав, що всі народи з притаманними тільки їм надбаннями в культурі та побуті є щасливими. Знищити їх легко, а відновити - майже неможливо.)

—Оцініть авторську ідею ввести у твір образи останніх піктів. Чому їх двоє? Чому це саме старий батько і син, хлопець отрочих літ? (*Батько й син: старість і молодість, досвід і юнацька незрілість, теперішнє й майбутнє. Але важливо й те, що автор підкреслює єдність цих образів. Від самого початку ці образи сприймаються як різні частинки одного цілого: сім'ї, рідного народу.*)

—Поет дає шанс королю все виправити. Чи використав цей шанс можновладець, коли до нього привели останніх піктів? Думку аргументуйте текстом. (*«Дивився король на бранців, сидячи у сідлі», що король сидить на коні, створює враження, що він височіє над маленькими піктами; відчуває себе хазяїном становища. Але горде мовчання піктів змушує його вдатися до хитрощів, погроз та шантажу.*

«Наказав поставити їх на кручі» - король створює ситуацію безвиході, вирішує все з позиції сили, знає, що страх смерті розв'яже німі вуста, змусить піктів підкоритися. Запропонував життя в обмін на секрет приготування вересового напою.)

—Як змальовує поет останніх піктів, які потрапили в полон? Як вони реагують на поведінку, дії, слова короля? (*«Мовчки дивились на нього ті броварі малі».*)

—Чому на короля дивляться не батько й син, а саме броварі? Якого смислового навантаження набуває мотив мовчання в цьому епізоді?

(Ці двоє уособлюють весь народ, знищений королем. Пікти славилися своїми майстрами-умільцями, ремісниками. Секрет вересового напою – це не стільки таємниця його приготування, як секрет стійкості піктів, який полягає в любові до рідної землі, прагненні бути вільними. Цей секрет важливий для всіх часів і народів. Мовчання - це німий докір, зневага і моральна зброя не тільки батька й сина, а й в алегоричному розумінні усіх померлих піктів. А це був погляд: герої жодного разу не відвели очей, трималися впевнено і гідно.)

—У жорстокому протистоянні зійшлося дві сили. Одна темна (фізична), що несе в собі смерть і розруху, інша - світла (духовна), життєдайна.

Як розв'яжеться цей конфлікт? Чому саме так? Які ідеї проголошує автор у своєму творі? Чи мають вони сенс у сучасному житті?

- Опишіть місце героїчного подвигу піктів. Чому саме такий пейзаж змальовує автор? У чому його особливість? Чому автор звукує простір у найнапруженіший момент оповіді?

- У чому трагічна велич цієї картини? Які художні деталі допомагають досягнути драматичної грандіозності зображуваного? (З одного боку - крутий берег моря і «хвилі злі». З іншого - король верхи на коні.)

- Чи такими беззахисними є герої? Що дає їм сили мовчати? (Мовчання героїв увиразнюється на фоні рідного краю, вічної природи, яка ніби їх підтримує: «Довкола - червоний верес, Під ними - клекіт пучин». Маємо можливість спостерігати за незвичайним двобоєм: протистояння сили духовної силі фізичній. Якою різною силою „наділені герої! Тож «бій» обіцяє бути непередбачуваним.)

- Чому король звертається до старого батька, а не до сина?(Ставка на батьківські почуття старого.)

- Чи можна говорити про проблему вибору для піктів? Думку аргументуйте.

(Увесь народ піктів знищено, і вже нічого не можна вдіяти. Для чоловіків (і молодого, і старого) неволя - гірша за смерть. А надто коли ти - останній із племені! Тому вибору в героїв немає. Та й вся постать жорстокого владаря говорить про те, що смерть - невідворотна. Залишається одне - зберегти честь племені та протистояти насильству, померти мужньо, не принижуючись. Це розуміє мудрий батько. Але єдина зброя старого - досвід і мудрість. І він приймає виклик, вступає в двобій, наперед знаючи, яким буде кінець.)

- Чому неможливо повірити в зраду старого пікта? Чим для нього був верес та рецепт напою? Чи вартий він того, щоб пожертвувати найдорожчим: сином та життям? («Не смію я честь продавати, / Як в очі дивиться син». Предметом «торгівлі» є рецепт приготування напою з вересу. Відкрити секрет напою - це для останнього пікта зрада честі (та ще й на очах у власного сина), Батьківщини, народу («таємницю ... клявся повік берегти»), І старий в ім'я високої мети приносить у жертву власного сина й самого себе. Такий вчинок називають самопожертвою. В даному випадку вона виправдана глибоким досвідом та мудрістю старого батька - це був єдиний вихід.).

- Батько дає декілька характеристик своєму синові. Одна з них - зневажлива («Боюся лише синка», «Смерть його не лякає, / Життя не цінує він»), інша - сповнена любові й гордості за сина («Не смію я честь продавати, / Як в очі дивиться син»). Які слова, по-вашому, є правдою, а які - частиною хитрого плану? У чому виявилася подвійна хитрість і мудрість батька? (Незважаючи на слова батька, читача не полишає думка про духовну єдність батька й сина. Вони сприймаються як єдине ціле: разом стояли, разом мовчали, разом не відвели погляду й протистояли ворогові. Але головним доказом батьківської гордості за сина є той факт, що син для нього - найвищий судія («в очі дивиться син»), за ним він звіряє свою честь.)

- Протягом усієї сцени ми не чуємо жодного слова юнака, лише його передсмертний крик. Оцініть таку позицію автора. (Крик, сповнений смертельного жаху, зірвався з уст і порушив горде мовчання юнака. Можливо, це натяк на те, що підліток міг не витримати фізичних тортур.)

- Як показано незламність старого? Чому герой не має імені? Розкрийте символічний сенс цього образу. («А батько стояв на кручі - / Останній пікт на землі». Вражає контраст маленької людини, яка жила в «темрявих підземеллях», і її великого світлого серця, яке «не злякає тортура» за відмову відкрити секрет напою. Його небажання підкоритися ворогу, горде презирство до нього, ненависть за страчених рідних та друзів підносять старого над королем, який сидить верхи на коні. І приходиться розуміння, що так би вчинив кожен із племені вільних піктів, ось чому герой безіменний, як і його син, мужній юнак.)

Дослідження авторських засобів характеристики персонажів

- Чи виражає автор своє ставлення до героїв? Чи можна сказати, що його позиція - це позиція сто-роннього спостерігача? Думку аргументуйте.

(Автор про короля: «жахались його вороги», «був можновладець похмурий», «король наказав». Письменник про піктів: «бідні пікти», «броварі малі», «бідолаха», «останній пікт на землі». Авторська симпатія, захоплення й щире співчуття - на боці останніх.)

Характеристика дій і вчинків персонажів

- Як ви оцінюєте вчинок батька? Старий пікт - герой чи синовбивця? *(Завжди варто пам'ятати, що життя складне й суперечливе. І бувають випадки, коли людина опиняється в ситуації страшного вибору, й іншого виходу немає, як за життя народу заплатити власним життям, життям рідних. Зневага до смерті народжує героїв. Життя підлітка стало ціною стійкості, незламності й гідності всього племені.)*

- Чому автор не зображує смерті старого пікта, хоча трагічний кінець зрозумілий, прогнозований? Хто ж, на вашу думку, виграв у протистоянні - могутній король чи його безпорадний полонений? Розкрийте символічний сенс цієї сцени. *(Останнє слово останнього пікта - про життя й свободу. Авторська позиція: сила духу - непереможна.)*

- У чому полягає трагізм балади? *(Старий батько повинен вибрати між любов'ю до дитини та обов'язком перед Батьківщиною, народом. Батько змушений віддати сина на смерть, щоб уберегти від принизливих знущань короля. Загинув народ, а разом із ним - його культура, його таємниця.)*

- **То що ж важливіше: збезчещене життя чи смерть із честю?** Поміркуйте, фінал твору – оптимістичний чи песимістичний? *(Твір закінчується не тільки загибеллю старого пікта, а й моральною поразкою короля. Як завойовник, він може знищити піктів, але не може скорити волелюбний народ. Такий кінець твору є трагічним, але й оптимістичним водночас, залишає відчуття світлої печалі.)*

- Сформулюйте **головну ідею «Балади про вересовий напій»**. *(Уславлення єдності та стійкості піктів, утвердження права кожного народу на незалежність.)*

Значення пейзажних замальовок.

- Знайдіть у тексті балади пейзажні замальовки.

- Яку роль вони відіграють у творі?

(Природа у баладі “Вересовий трунок” є не лише фоном. Вона співчуває героям, живе і вмирає разом з ними, а потім оновлюється, немов нагадуючи про вічність життя і про пам'ять поколінь.)

Зіставлення твору Р.Л. Стівенсона з іншими літературними баладами

- Чи погоджуєтеся ви з думкою, що Делорж, герой балади Ф.Шиллера «Рукавичка», цінує своє життя, а старий пікт Стівенсона - ні?

(Лицар Делорж доходить висновку, що немає нічого ціннішого за життя, й не варто ризикувати ним заради дрібних примх. Р.Стівенсон вважає, що на світі є речі, варті такої високої ціни. Це любов до Батьківщини та її народу, власна честь та гідність.)

- Чи можна вважати самопожертвою вчинок світязьких жінок і піктів? А подвигом? Чи може слово бути подвигом? Думку аргументуйте.

- Які твори української літератури розповідають про боротьбу українського народу за незалежність

- Чи втратила ця балада свою актуальність для сьогодення, наприклад, для сучасної України? Думку аргументуйте. *(У баладі звеличується стійкість простого народу, його непокірність жорстокій силі зла й насильству, відданість рідним святиням. Твір вчить любові до рідної землі і її народу, стійкості перед ворогом, гідності й честі - рисам, які так необхідні зараз кожному українцеві, щоб згуртуватися, перемогти і жити.)*

VI. Узагальнення в просторі означеної теми

Самостійне створення «досьє» на художній твір

Автор твору. (Англійський поет Роберт Льюїс Стівенсон.)

Назва твору. («Балада про вересовий напій».)

Особливості жанрової форми. (Героїчна балада.)

Джерела створення. (Фольклор, історія.)

Тема твору. (Розповідь про боротьбу піктів проти завойовників та героїчну смерть батька і сина.)

Ідея твору. (Уславлення духовної єдності та гійкості піктів, їх героїзму в захисті національних цінностей. Утвердження права кожного народу на вободу та незалежність.)

Головні персонажі твору. (Шотландський володар, васали короля, пікти, старий батько)

VI. Домашнє завдання.

Повторити С. 11 -62, підготуватися до контрольної роботи.

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Контрольна робота. Билини і балади

Мета: перевірити рівень засвоєння учнями знань з теми; розвивати вміння застосовувати набуті знання практично; виховувати культуру писемного мовлення.

Тип уроку: урок перевірки знань, умінь і навичок.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Мотивація навчальної діяльності.

III. Оголошення теми й мети уроку. Актуалізація опорних знань учнів.

Виконання завдань за варіантами.

IV. Підбиття підсумків уроку

V. Домашнє завдання

Розпочати читати роман Вальтера Скотта «Айвенго».

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Вальтер Скотт – засновник історичного роману. Історія і художній вимисел у романі.

Мета: ознайомити учнів із постаттю засновника історичного роману Вальтера Скотта; дати загальне уявлення про історичний роман як жанр літератури; здійснити аналітичне дослідження I розділу роману В. Скотта «Айвенго»; формувати аналітичні здібності учнів; розвивати навички роботи з хронотопом тексту; виховувати любов до Книги, повагу до минулого інших народів.

Обладнання: відеоролик про життя й творчість Вальтера Скотта, портрет письменника, тексти творів, презентація.

*И холодное прошлое заговорит
о походах, боях и победах...
В. Висоцький*

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

- Завершено вивчення надзвичайно цікавої теми «Билини і балади». Яке враження залишили у вас вивчені твори?
- Який твір став вашим улюбленим? Чому?
- Що об'єднує билини і балади різних часів та народів?
- Як ви вважаєте, навіщо нам, читачам XXI століття, вивчати твори, що поетизують давнє минуле?

III. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Хоча вивчення билин і балад завершилось, зустріч з героїчним минулим триває. І сьогодні ми знову станемо свідками благородства і ницості, любові до рідної землі і ненависті до усього живого. Світ справжнього лицарства та героїзму втілює великий англійський письменник, засновник жанру історичного роману Вальтер Скотт у безсмертному творі «Айвенго». Жанр історичного роману відкрив для світової літератури нові горизонти. Ми вирушаємо до середньовічної Англії, до художнього світу «Айвенго» та спробуємо збагнути, чому саме ця епоха привернула увагу письменника, які саме історичні реалії відтворив В. Скотт у своєму романі. І чому нам, жителям України початку XXI століття, варто читати роман «Айвенго» В. Скотта.

IV. Робота над темою уроку.

Відеоподорож до Шотландії.

Демонстрація відеоролика про життя й творчість В. Скотта

Бесіда:

- Яке враження справив на вас відеоролик про життя і творчість Вальтера Скотта? Наскільки він виразив ваше уявлення про письменника порівняно зі статтею підручника про нього?
- На які риси Вальтера Скотта як людини ви звернули увагу?
- Що, по-вашому, вплинуло на формування його світогляду та письменницького таланту?
- Яким було життя В. Скотта? Чи легкий випав йому життєвий шлях?

- Який внесок зробив митець у світовий літературний процес?

Творчий портрет письменника. (Метод «Групування»)

Словникова робота.

Вчитель. Згадайте визначення роману як жанру.

Роман – місткий за обсягом, складний за будовою прозовий епічний твір, у якому широко охоплені життєві події, глибоко розкривається історія формування характерів багатьох персонажів.

Романи бувають біографічні, автобіографічні, пригодницькі, побутові, соціально-філософські, психологічні, історичні.

Вчитель. З яким із тільки що перелічених видів роману ми вже познайомилися?

(Пригодницьким: Д.Дефо «Робінзон Крузо», Жюль Верн «П'ятнадцятирічний капітан», Р.Л.Стівенсон «Острів скарбів»)

Історичний роман - роман, побудований на історичному сюжеті, відтворює в художній формі якусь епоху, певний період історії.

У ньому історична правда поєднується з правдою художньою, історичний факт - з художньою вигадкою, історичні особи - з вигаданими особами тощо. Герої - представники різних соціальних класів, вищих і нижчих верств суспільства. Немає поділу на позитивних і негативних героїв. Мова наближена до епохи, але зрозуміла сучасному читачеві. Перший справжній історичний роман створив В. Скотт («Веверлі», «Роб Рой», «Айвенго» та ін.), який зумів поєднати історичний факт із художньою вигадкою, користуючись при цьому як романтичними, так і реалістичними засобами зображення. Цей тип роману дістав назву «вальтерскоттівський», справив великий вплив на розвиток історичного роману в європейських літературах. Важливу роль в історичному романі відіграє місцевий колорит - описи побуту, традицій, звичаїв і уявлень, які визначають своєрідність характеру й способу життя певного народу. Для сучасного історичного роману характерне зближення з іншими різновидами — пригодницьким, сенсаційним, психологічним та іншими романами.

- Зверніть увагу на епіграф нашого уроку. Як ви вважаєте, чи може історичний роман примусити «заговорити холодне минуле»?

Порівняльна таблиця «Історія та історичний роман у літературі».

<i>Історія</i>	<i>Історичний роман</i>
<i>Наука, що оперує документально підтвердженими фактами. Не використовує емоційних оцінок, безпристрасна.</i>	<i>Жанр художньої літератури, мистецтва. У ньому все залежить від автора. Історична правда поєднується з письменницьким вимислом. (За літературним твором не можна вивчати історичні факти й події, оскільки вони подаються крізь призму письменницького бачення і розуміння.)</i>
<i>У центрі дослідження історії стоїть історична подія, її причини та наслідки.</i>	<i>Історична подія виступає тлом для зображення долі людини, що є головним предметом дослідження у літературному творі.</i>
<i>У полі зору історії знаходяться тільки ті люди, що стали видатними історичними особистостями.</i>	<i>Героями історичного літературного твору можуть бути будь-які люди, незалежно від їх соціального статусу та ролі в історії. Письменник з'ясовує та зображує причини трагізму долі людини в ході історичних подій. Досліджує минуле, щоб краще зрозуміти теперішнє.</i>
<i>У зображенні історичних осіб наука спирається тільки на документи та свідчення очевидців.</i>	<i>В історичному романі зображуються як історичні особистості, так і вигадані автором персонажі, які зазвичай є головними героями твору. В зображенні діячів історії письменники використовують як історично підтверджені факти, так і авторський вимисел.</i>
<i>Конфлікти тільки ті, що мали місце в історії людства. Мають глобальний характер.</i>	<i>Історичні конфлікти поєднуються з художніми конфліктами. Для автора більш значущими є ті протистояння, у яких вповні розкриваються характери й доля героїв художнього твору.</i>
<i>Історія використовує нормовану мову сучасного періоду з великою кількістю термінології та хронології. Стиль науковий.</i>	<i>Письменник бере за основу сучасну йому літературну мову та вносить елементи стилізації під старовину, використовує архаїчну та історичну лексику, яка допомагає читачеві увявити епоху, створює фон для розвитку сюжетної лінії історичного художнього тексту. Стиль художній.</i>

Вчитель. У романі «Айвенго» В.Скотт, використовуючи історичний сюжет, надає широку картину життя Англії XII століття, пов'язану з боротьбою саксів з норманами. Дія твору розгортається приблизно в 1194 році і пов'язана з поверненням до Англії після довгих років відсутності короля Ричарда I Левове Серце. На батьківщині йому довелося вести боротьбу з братом Джоном, який прагнув захопити престол, а також з норманськими баронами, що хотіли зберегти свою незалежність від королівської влади й свої привілеї. Таким є

Політичний конфлікт роману. Ускладнюється він конфліктом

Національним, оскільки корінне населення, сакси, потерпають від норманів-завойовників. Для вільного саксонського селянина головним ворогом був норманський барон, отже, король міг розраховувати на підтримку народу в боротьбі з магнатами-норманами. Окрім того, у романі показані міжусобні війни, а також соціальні протести селян, доведених різними утисками та поборами до цілковитого розорення. Вони повстали проти своїх гнобителів або перетворилися на розбійників. Письменник показав також наявність

Релігійних конфліктів в Англії тих часів. Він правдиво зобразив зневагу християн-європейців до єврейського народу, до мусульман.

У романі поруч з вигаданими персонажами (Айвенго, Ровена, Ребекка, Ісаак, Седрік) діють реальні історичні особи (Ричард I, принц Джон). Усі персонажі мислять, відчувають у дусі свого часу, хвилюють їх загальнолюдські проблеми.

У романі багато пригодницьких елементів: засідки, переслідування, неочікувані події, несподіваний порятунок. Дуже багато таємничих обставин, які мають реальне пояснення:

герої часто з'являються під чужим іменем, переодягнені так, що навіть близькі люди не можуть їх упізнати. Усе це захоплює читача, інтригує його.

- Які ж основні теми твору? (*Зображення історичного минулого Англії, боротьба англосаксів з норманами, доля лицаря Айвенго.*)

V. Аналітичне дослідження тексту I розділу роману Вальтера Скотта «Айвенго»

Бесіда на з'ясування первинного сприйняття тексту

- Чи всі прочитали твір? Хто з вас читав повний текст? Хто працював з фрагментами, вміщеними в підручнику?

- Які враження залишив у вас роман? Що сподобалось? Що ні?

- Які труднощі викликала робота над першими розділами тексту?

- Про що, як ви вважаєте, нам слід поговорити на уроці?

Аналіз тексту I розділу роману «Айвенго»

- Зверніть увагу на епіграф до першого розділу. Як ви гадаєте, чому автор обрав рядки зі славнозвісної «Одіссеї» безсмертного Гомера? (*З одного боку, автор одразу «відсилає» читача до давніх часів, створює певну емоційну атмосферу, з іншого - читачу зрозуміло, що в першому розділі мова піде про звичайних людей - свинопасів. Окрім того, «Одіссея» розповідає про довгий та важкий шлях героя до рідної домівки. Можливо, роман розповість про шлях додому героїв Вальтера Скотта?*)

- Де відбуваються події роману? Коли? (*XII століття, Англія, часи правління Річарда I.*) Що, по-вашому, визначає розвиток подій у творі, художній простір чи художній час?

- Як описує автор місцевість? На чому акцентує увагу читача? (*«У мальовничому куточку веселої Англії, який зрошується річкою Дон, за давніх часів простиралися неозорі ліси, що вкривали більшу частину невимовно гарних пагорбів і долин, котрі лежать між Шефільдом і чудовим містечком Донкастер. Залишки цих величезних лісів zostались і понині довкола маєтків Вентворт, Ворнкліф- парк і поблизу Ротергема. За сивої давнини ці краї тримав у страху казковий вонтлейський дракон; тут відбувалися запеклі битви між Білою та Червоною Трояндами; і саме тут за старих часів гуртувалися ватаги тих зухвалих розбійників, звитяги й чини яких уславили народні балади.»* Перед читачем постає велична картина старовинної Англії, автор пов'язує славетну історію з народною фантазією, згадуючи народні легенди та балади. Таким чином місцевість немовби оживає, стаючи ще одним персонажем розповіді.)

- Чому автор згадує про війну між Білою та Червоною Трояндами, яка, до речі, сталася у XV столітті? (*Підкреслює, наскільки важливою є ця місцевість для історії Англії. Крім того, Вальтер Скотт був людиною, чье життя пройшло на межі XVIII -XIX століть, і намагався зрозуміти причини й коріння суспільних проблем свого часу, шукаючи на це відповіді в давнині.*)

- Що автор повідомляє про історичну ситуацію? Який історичний конфлікт визначив подальшу долю Англії та її народу? (*Конфлікт між норманами та англосаксами. Історична подія - завоювання Англії Вільгельмом Завойовником.*)

- На які дві великі групи розподіляє автор персонажів, що діятимуть у тексті? Які характеристики дає автор саксам та норманам?

Історична доленосна подія: битва при Гастинзі (1066) (точка відліку)	
Історичне тло: XII століття. Англія. Правління короля Річарда I	
Сакси	Нормани
Поневолені	Завойовники
Мова простолюдинів	Мова державна
Поставлені в тяжкі умови виживання, приречені на вимирання	Владарюють в Англії
Ненавидять і страждають	Радіють та вихваляються перемогою

Що об'єднує два непримиримі світи?

(Разом творять історію Англії. Хоча стрижень нації — сакси!)

- Чому першими персонажами, з якими познайомив читача автор, були не поважні норманські або саксонські барони, а сакси-простолюдини: раб-свинопас Гурт та блазень Вамба? *(На початку твору автор дає зрозуміти, що роль народу у творенні історії така ж велика, як і державних мужів. І що в зламні періоди історії найбільше страждає простолюд, який опиняється під подвійним тиском як власних баронів, так і завойовників.)*

- Прочитайте опис героїв. На який елемент одягу звертає увагу автор? *(На ошийник рабів.)* Чому? *(Вони представники найбезправнішої верстви суспільства. Проте рабами сакси відчують себе з часів поневолення норманами.)*

- Навколо якої теми точилася їхня розмова? *(Навколо норманів та саксів.)* Чому? *(Читач розуміє, наскільки саксонський народ ненавидить завойовників.)*

- Як через розмову героїв у тексті оживає епоха? *(Герої використовують звороти, слова, не притаманні мові сучасного світу: « - Клянуся святим Дунстаном, - відповів Гурт, - ти кажеш правду, хоч вона й гірка. Нам залишилося тільки повітря, щоб дихати, та і його не забрали тільки тому, що інакше ми не виконали б роботу, завдану на наші плечі.*

Що смачніше та масніше, те до їхнього столу; жінок найкрасивіших - на їхні ложа; найкращі й найхоробріші з нас повинні служити у чужоземних військах і встеляти своїми кістками далекі краї, а тут мало хто залишається, та й ті не мають ані снаги, ані охоти захищати бідолашних саксів».)

- Чому розмова могла мати трагічні наслідки для героїв, якби хтось із норманів її почув? *(Нормани жорстоко розправлялися з усіляким проявом непокори.)*

- З якими персонажами ми познайомилися опосередковано через розмову Гурта та Вамби? *(Із Седріком Саксом та Реджинальдом Фрон де Бефом, Філіпом де Мальвуазеном.)* Як ви вважаєте, чому?

- Як змінюється погода в кінці розділу? Навіщо, по-вашому, автор насилає грозу? *(«Поглянь, вітру немає, а дуби тріскотять і стогнуть, як у бурю. Помовч-но краще, та поспішаймо додому, перш ніж нас закрутить гроза! Ніч буде страшною».)* Чому? *(Наближається небезпека. Але найголовніше те, що завдяки бурі автор збере під дахом замку Седріка Ротервудського майже всіх героїв свого роману й визначить зав'язку розвитку сюжетної лінії твору.)*

VI. Підсумок.

- Як, по-вашому, переплітаються історія та вимисел вже в першому розділі роману?

- У чому важливість першого розділу для осмислення тексту роману?

- Як ви гадаєте, чому автор обирає саме цю добу?

- Яка роль природи у смисловому полі першого розділу?

- Які ознаки історичного роману ви помітили під час дослідження тексту I розділу?

- Як ви зараз розумієте епіграф до I розділу? Прочитайте слова Володимира Висоцького, взяті за епіграф до нашого уроку. Наскільки, по-вашому, він є вдалим?

- Яким чином, вивчаючи історію іншого народу, ми можемо краще пізнати свою?

Метод «Прес».

- Чим цікавий цей роман для сучасного читача?

VII. Домашнє завдання.

Знати зміст р. II – VIII, виписати цитати до образу Айвенго*.

УЧИТЕЛЬ

Тема. Вальтер Скотт. «Айвенго». Історичний колорит твору та засоби його створення. Динаміка сюжету і гумор

Мета: продовжити аналітичне дослідження тексту роману В. Скотта «Айвенго», акцентуючи увагу учнів на ознаках історичного роману в тексті; схарактеризувати художній світ роману; формувати навички аналізу твору історичного жанру; сприяти вихованню толерантної особистості.

Обладнання: фрагменти екранізації роману, мультимедійна презентація, портрет письменника, тексти творів.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Тестові завдання.

1. В. Скотт вважається засновником:

а) історичного роману; б) пригодницького роману; в) соціально-побутового роману.

2. Лицар, який приховував своє обличчя на турнірі:

а) Ательстан; б) Айвенго; в) Бріан де Буагільбер.

3. Гурт і Вамба були:

а) рабами Седріка; б) друзями Седріка; в) сусідами Седріка.

4. Королевою кохання і краси на лицарському турнірі обрали:

а) Ребекку; б) Джулію; в) Ровену.

5. Як звали даму, перед якою схилився навіть сам благородний Седрік? (Ровена)

6. Під яким ім'ям діє у романі Робін Гуд? (Локслі)

7. Коня й зброю для Айвенго допоміг дістати:

а) Седрік; б) Локслі; в) Ісаак.

8. Айвенго, перебуваючи в домі Седріка, відкрився лише:

а) свинопасу Гурту; б) блазню Вамбі; в) леді Ровені.

9. У записці короля Франції про звільнення Ричарда Левове Серце було написано:

а) «Будьте обережні – сокіл летить на здобич»;

б) «Будьте обережні – диявол спущений з ланцюгів»;

в) «Будьте обережні – тигр на волі».

10. Замок Фрона де Бефа підпалила:

а) Ровена; б) Ребекка; в) Ульріка.

11. Ребекка подарувала Ровені:

а) перстень з діамантом; б) діамантову діадему; в) скриньку з коштовностями.

12. Досягти високих почестей Айвенго завадила:

а) дружба з Локслі; б) знайомство з євреєм Ісааком; в) загибель Ричарда Левове Серце.

III. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. На минулому уроці ми лише відчинили двері дивовижного світу роману В. Скотта «Айвенго». Сьогодні на нас чекають зустрічі з героями твору, які уособили в собі історичний та національний колорит описаної в романі епохи. Ми зануримося в небезпечні пригоди, побачимо нищість і благородство, відвагу й зраду, любов і ненависть. Ми маємо збагнути, чому проблеми, які Вальтер Скотт порушує у своєму історичному романі, описуючи Англію XII століття, хвилюють і нас, українців сучасності.

У романі «Айвенго» зображується епоха раннього Середньовіччя, зокрема XII століття. Дія роману розпочинається приблизно у 1194 році і пов'язана з поверненням короля Ричарда Леонове Серце після тривалої відсутності до Англії. Довгий час він вів боротьбу проти свого брата Джона, який намагався захопити престол. Боротьба утруднювалася тим, що принца Джона підтримувала частина феодалів. Якою ж була Англія у XII столітті?

(У цей період в Англії відбувалося утвердження феодальних відносин, що супроводжувалося тяжким закріпаченням селянства. Цей процес ускладнювався вторгненням норманів. Іноземці захоплювали кращі землі, тим самим поступово витісняючи місцевих землевласників.)

Віртуальна екскурсія до Середньовічної Англії.

- Які ж історичні події покладені в основу роману?

Історичне тло роману "Айвенго"

У 1066 р. на територію Великобританії вторглося військо нормандського герцога Вільгельма Завойовника, який у битві при Гантінгсі розгромив англосаксів і захопив країну.

Нормани, що завоювали Англію, прийшли з герцогства Нормандія на півночі Франції. Вони принесли з собою французьку мову, французьку лицарську культуру і з презирством ставились до саксів. Завойовники знищили більшість саксонської знаті, заволоділи її землями і замками.

І хоч з часу цього завоювання минуло майже півтора століття, в тій Англії, яку змальовує Вальтер Скотт (остання чверть XII ст.), нормани почувають себе чужинцями і поводяться як загарбники. Вціліла саксонська знать спільно з народом утворюють опозицію норманському лицарству й норману королю.

Починаючи з кінця XI століття, французькі, німецькі та англійські лицарі, очолювані феодалами, розпочали Хрестові походи на Схід. Метою цих походів було "визволення гробу Господнього з рук невірних" — мусульман.

Лицарі, очолювані королем Англії Річардом I Леонове Серце, штурмом взяли порт Акру, і це місто відтоді стало столицею Єрусалимського королівства. Під час штурму Акри один із ватажків німецьких хрестоносців Леопольд Австрійський першим підняв свій прапор на башті захопленої фортеці. Розлютившись, Річард наказав своїм воїнам зірвати цей прапор і втоптати його в грязюку. Леопольд Австрійський став його запеклим ворогом.

Тричі Річард зі своїм військом підходив до Єрусалима, та оволодіти містом так і не зміг. Одержавши з Англії погані звістки про те, що його брат Джон готує змову проти короля, Річард поспішив додому. Коли, переодягнений купцем, він через Австрію повертався до Англії, поблизу Відня його впізнали, кинули до в'язниці, а згодом видали німецькому імператорові. З полону його випустили лише тоді, коли він приніс васальну присягу імператорові й заплатив великий викуп.

Феодали сподівалися пожитися в багатьох містах Сходу, розбагатіти на грабежі і створити там нові земельні володіння. Проте значна частина лицарства щиро вірила в необхідність звільнення християнських святинь, і саме це було для них головною метою у поході.

Багатий східний край на той час являв собою окремі князівства (емірати), які були під владою турків-сельджуків. Хрестоносці захоплювали мусульманські міста, грабували і вбивали місцевих жителів.

Під час другого походу хрестоносці завоювали Єрусалим і на вузькій смужці землі вздовж морського узбережжя Сирії та Палестини створили свої держави. Головною з них вважалось Єрусалимське королівство.

Наприкінці XII ст. мусульмани створили сильну державу, до якої увійшли Єгипет, частина Месопотамії та Сирії. На чолі цієї держави стояв єгипетський правитель Юсуф Салахад-Дін, який повів наступ на християн і відвоював Єрусалим.

Намагаючись повернути Єрусалим, західні феодали організували третій хрестовий похід (1189—1192).

IV. Аналітичне дослідження тексту роману.

Бесіда.

- Подумайте, який соціальний статус героїв роману. Якими вони зображені у творі ?

(У романі зображені різні соціальні прошарки. Серед них – вища королівська верхівка: принц Джон, король Річард I. Духовенство – пріор Еймер, монахи з різних абатств. Англосакські феодали – Седрік, Ательстан, Леді Ровена та інші. Лицарі представлені образами Айвенго, Бріана де Буагільбера, Моріса де Брасі, Фрона де Брефа. Автор змальовує селян (Гурт, Вамба), городян, вільних йоменів. Слід зазначити, що Скотт однаково правдиво зображує представників різних класів, їхні переживання, проблеми, вчинки. Герої показані різнобічно,

вони мають як негативні, так і позитивні риси. Отже, у зображенні персонажів В. Скотт дотримується принципу об'єктивності.)

- Як ви думаєте, чому раби Седрика не хотіли вказати норманам шлях до замку? (Тому що вони були ворогами саксонців.)

- Як храмовник Бріан де Буагільбер ставився до саксонської знаті та воїнства? З чим це було пов'язано? Підтвердіть прикладами з тексту. (Храмовник ставився до саксонців з величезним презирством і погордою. Він грубо переривав їх, втручався у розмови, називав місцеве населення «тубільцями».) (р.2)

Пропоную завітати до оселі Седрика Сакса, щоб краще зрозуміти, що значить бути патріотом своєї батьківщини і чи легка це справа — відстоювати національну незалежність?

- Поміркуйте, чому автор спочатку подає опис замку Седрика Сакса, а потім вже його самого. (Таким чином, автор створює колорит історичної епохи. Окрім того, помешкання ніби «розповідає» про свого господаря, про скромність побуту та водночас про гордість та усвідомлення свого статусу.)

- Яким зображує автор Седрика Сакса? Які риси характеру героя письменник передає через опис зовнішності? («З обличчя Седрика було видно, що він людина прямодушна, нетерпляча й запальна. Середнього зросту, широкоплечий, із довгими руками, він вирізнявся міцною будовою людини, що звикла переносити суворі злидні на війні або втому на полюванні. Він мав голову правильної форми, білі зуби; широке обличчя з великими блакитними очима дихало сміливістю й прямою й виражало таку благодушність, яка легко змінюється вибухами раптового гніву. У його очах блищали гордість і постійна настороженість, бо ця людина все життя захищала свої права, зазіхання на які безперестану повторювалися, а його швидка, палка й рішуча вдача завжди тримала його в тривозі за свій надзвичайний стан. Довге русяве волосся Седрика, розділене рівним проділом, який йшов від тімені до чола, падало на плечі; сивина ледь пробивалася в ньому, хоча чоловікові вже повернуло на шістдесят.»
Описуючи зовнішність Седрика Сакса, автор розкриває його вдачу. Герой постає перед читачем людиною прямодушною, запальною та гордою.)

- Як ви думаєте, чому автор так детально описує одяг Седрика Сакса та інших героїв? (Автор передає на сторінках живий дух давно минулої епохи за допомогою не тільки детального опису замків, а й одягу та мови персонажів).

1. Що у описі зовнішності Седрика свідчить про те, що він непримиримий сакс? ("Із Седрікового обличчя видно було, що він прямої, але запальної й нетерпеливої вдачі... В очах видно було гордість і ревнивість — адже його життя минуло в обороні прав, постійно загрожуваних, і саме Седрікове становище постійно тримало в напрузі його бистру, завзяту й рішучу натуру").

2. Чому Седрік Сакс не вийшов назустріч гостям? ("... колись склав обітницю ніколи не ступати більше трьох кроків від помістка, зустрічаючи тих, хто не має в жилах крові саксонських королів").

3. Якою мовою розмовляє з гостями Седрік? (Рідною англо-саксонською. Просить, щоб і з ним розмовляли цією ж мовою).

4. Чому Седрік не надто хоче бачити в цей день за столом Ровену? (Боїться, що хрестоносець Буагільбер образить її, адже він відомий як людина "із жорстким серцем, що не боїться нічого на світі, навіть суду Божого").

Проте служанка впевнена, що леді Ровена обов'язково захоче вийти до столу, щоб почути новини з Палестини.

"Седрік обпік надто швидко служницю гнівним поглядом...

Палестина! — знову промовив Седрік Сакс. — Палестина!.. Я б теж міг.. я б теж міг розпитувати... Та ні — той син, що не послухався мене, більш мені не син, і я не клопочусь його долею..."

Завдання. Поясніть зв'язок: **Палестина, Ровена, Седрик Сакс, син.** (Седрик Сакс вигнав з дому сина Вілфреда Айвенго за те, що той попри волю батька вирушив разом з королем Річардом Левове Серце, норманом за походженням, у Хрестовий похід до Палестини, а також за те, що той покохав Ровену, вихованку Седрика.. Ровена любить Вілфреда Айвенго, хоче дізнатися, як склалася його доля у Хрестовому поході).

Запитання. Як ви гадаєте, Седрику легко було відмовитися від рідного сина? Чи страждає він від цього? Що змусило його піти на таку жертву? (Седрик мріє бачити королем Англії Ательстана — нащадка останніх саксонських державців цієї країни. Він вважає, що одруження Ательстана з Ровеною, саксонкою шляхетної крові, допоможе Ательстану стати королем Англії. Тому він не може допустити розвитку почуттів сина Вілфреда Айвенго до Ровени).

- Як зустріли всі присутні єврея, що попросив притулку в замку Седрика Сакса? (З презирством та зневагою). Чому? (Розкривається ще одна історична реалія того часу - зневажливе ставлення до євреїв як до народу-христопродавця: «Прийом, зроблений цій людині під дахом Седрика Сакса, задовольнив би вимоги найзатятішого противника ізраїльського племені. Сам Седрик у відповідь на багаторазові уклони єврея лише кивнув головою й указав йому на нижній кінець стола. Однак там ніхто не потіснився, щоб дати йому місце. Коли він проходив уздовж ряду тих, хто вечеряв, кидаючи боязкі й благальні погляди на кожного, хто сидів за нижнім кінцем стола, слуги-сакси навмисно розставляли лікті й, піднявши плечі, продовжували поглинати свою вечерю, не звертаючи анінайменшої уваги на нового гостя».)

- Чому єдиним, хто зглянувся на старого єврея та запросив його до вогнища, був пілігрим, на якого ніхто, навіть сам автор, не звертав уваги? (Відчувається інтрига, пов'язана з образом пілігрима, читач розуміє, що цей герой зіграє в тексті важливу роль, він відрізняється від решти своєю людяністю та благородством.)

- Про що йшла розмова під час вечері? (Про війну в Палестині, про колишню велич саксів, про майбутній турнір в Ешбі.)

- Чому таємничий пілігрим утрутився в розмову? (Бріан де Буагільбер збрехав, розказуючи про турнір після завоювання Сен-Жан-д'Акра.)

- Яким уперше перед нам постає образ Айвенго? Що ми дізнаємося про родину юнака? Які риси героя автор демонструє нам, опосередковано ознайомлюючи читача з лицарем?

- Чому автор ніби «замикає» героїв, що зіграють велику роль у тексті, в просторі замку? (Простір замку відіграє важливу роль для створення історичного колориту, це реалії світу героїв. Автор змальовує героїв твору як невід'ємну частину своєї епохи.)

- Чому пілігрим врятував Ісаака від пограбування та смерті? Як віддячив старий незнайомцеві?

- Чому турнір в Ешбі був таким важливим для всіх героїв? (Реалії того часу: принц Джон, що претендує на трон Річарда I, влаштовує яскраве видовище для народу та з'ясовує, хто з баронів є його політичними спільниками; для рицарів можливість продемонструвати свою силу, для дівчат - свою красу.)

V. Підсумок.

Підсумкова бесіда.

— Що ви дізналися зі сторінок роману про життя середньовічної Англії?

— Якими були стосунки між людьми?

— У чому полягає пізнавальне значення роману В. Скотта?

Асоціація.

- Кого можуть нагадати наші герої, якщо б вони були:

Тваринами (сакси – лев, нормани – шакал);

Деревами (сакси – дуб, нормани – гнучка верба);

Фруктами (сакси - яблуко, нормани – лимон);

Погодними умовами (сакси – світлий ясний день; нормани – постійний дрібний дощ, мряка)

Висновок. Перед читачем роману «Айвенго» постає сувора доба раннього Середньовіччя з її звичаями, певними вчинками людей, з їхнім розумінням тих чи інших надій. Конфлікт у романі відбувається між добром і злом, честю і підлістю. І кожне нове покоління читачів, відкриваючи заповітні сторінки, знову й знову ставить себе на місце добрих і справедливих героїв, відкидаючи зло і брехню, розуміючи, що не можна втрачати свою гідність, за будь-яких обставин треба залишатися людиною достойною.

VI. Домашнє завдання

Знати зміст IX – XXV розділів, підготувати розповідь про Айвенго, оформити щоденник турніру в Ашбі*.

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Вальтер Скотт. «Айвенго». Утілення в образі Айвенго кодексу лицаря, художні засоби створення образу

Мета: схарактеризувати образ головного героя роману В. Скотта «Айвенго», визначити художні засоби його створення, показати вплив історичних умов на формування характеру героя; розвивати естетичні смаки та аналітичні навички учнів; формувати інтерпретаційні вміння; сприяти вихованню гармонійної особистості.

*Ще ніколи вінець лицарства
не опинявся на гіднішому чолі.
Вальтер Скотт*

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Літературна гра «Впізнай героя за його портретом, реплікою».

1. «...він з голови до ніг загорнувся у просторий плащ із чорної сажі. Грубі черевики, прикріплені ремнями до голих ніг, крилатий капелюх, обшитий мушлями, і довгий посох з прив'язаною до нього пальмовою гілкою» (*Айвенго*)
2. «Була ставною і високою. Вона мала сліпучо-білий колір обличчя. Ясні голубі очі дивилися з-під каштанових брів. Густе русяве волосся було завите в гарні локони, унизані коштовним камінням».(*Леді Ровена*)
3. «Дурневі на роду написано залишатися дурнем і надягати на шию ярмо, від якого розумні люди відмовляються.» (*Блазень Вамба*)
4. «На арену виїхав новий воїн у міцному сталевому обладунку із золотими прикрасами, на його щиті був зображений дуб, вирваний з корінням, і напис іспанською мовою «Дездічадо». (*Айвенго*)
5. «Рицар у чорному обладунку, верхи на вороному коні, такому ж міцному і могутньому, як і сам вершник. У цього рицаря на щиті не було жодного девізу, і він досі майже не брав участі в битві.» (*Чорний Ледар*)
6. «А мій батько! О мій батько! Погана ж я донька у тебе, коли забула про твої сивини, задивившись на золотаві кучері юності.» (*Ребекка*)
7. «Адже бій – наш хліб насущний, дим битви – те повітря, яким ми дихаємо. Ми не хочемо жити інакше, як оповиті ореолом перемоги і слави! Таким є, мій друже, закон лицарства, ми поєднані клятвою, яка зобов'язує нас підкорятися їм, і жертвуємо заради них усім найдорожчим.» (*Айвенго*)

III. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Слово вчителя.

Чи знаєте ви, кого називали лицарями? Звичайно, сміливих, мужніх, відважних людей, котрі готові були у будь-який момент прийти на допомогу всім, хто потерпає. У словникові В. І. Даля можна прочитати таке тлумачення цього поняття: «Рыцарь — конный витязь старины, когда ручной бой, меч и латы решали дело; конный латник дворянского сословия; член рыцарского ордена, братства; честный и твердый ратователь за какое-либо дело, самоотверженный заступник».

Відомо, що лицарями прагнули бути чоловіки, ними завжди захоплювалися жінки. «Лицарство ... воно джерело найчистіших і найшляхетніших прихильностей, опора

пригніченим, захист ображеним, оплот проти свавілля володарів! Без нього дворянська честь була б пустим звуком. І свобода знаходить найкращих покровителів у лицарських списках і мечях!» - писав Вальтер Скотт. Відомо, що лицарями прагнули бути чоловіки, ними завжди захоплювалися жінки. На сьогоднішньому уроці ми поговоримо про доблесного лицаря Айвенго — головного героя роману В. Скотта.

«**Мікрофон**». «Сьогодні на уроці я очікую від себе...»

IV. Оголошення теми й мети уроку.

Вчитель. І так, зустрічайте наших гостей – благородних лицарів, для яких честь – понад усе. Вони зараз розкажуть нам про те, хто такі лицарі і коли виникло лицарство.

Рольова гра.

Рицар I. Рицар мав відзначатися красою і привабливістю, яку підкреслював його багатий одяг.

Рицар II. Рицар повинен бути сильним, хоча б для того, щоб носити обладунки, що важили 60-80 кг.

Рицар III. Рицар мав постійно турбуватися про свою славу, оскільки вона вимагала постійного підтвердження і нових випробувань. Він мав всюди шукати відзнаки, сторонячись усього недостойного.

Рицар I. Зрада вважалась для рицаря найтяжчим гріхом. Він мав зберігати безумовну вірність даному слову.

Рицар II. Рицар повинен був захищати церкву, вдів і сиріт, а також піклуватися про підданих.

Рицар III. Рицар повинен бути невтомним мандрівником, що змагається на турнірах на честь дами серця.

Вчитель. А тепер я прошу вас звернути увагу на репродукції картин Васнецова «Три богатирі», Делакруа «Взяття хрестоносцями Константинополя». Це теж лицарі. Запорожців також називали лицарями, бо вони були мужніми, відданими, захищали рідну землю (С.Васильківський «Сторожа запорозьких вольностей»)

Метод «Займи позицію». Як ви гадаєте, чи є лицарі у наш час? Чи їхнє існування – це «дела давно минувших дней, преданья старины глубокой»?

Вчитель. У романі Вальтера Скотта на фоні мальовничих історичних подій діє герой, вірний кодексу честі, в будь-якій ситуації чинить відповідно до почуття обов'язку і зберігає вірність прекрасній коханій. Під маскою пілігрима він єдиний, хто зглянувшись над слабким старим лихварем Ісааком, вступив йому місце біля вогнища; анонімно викликає на бій рицаря Храму, непереможного Бріана де Буагільбера; заступається за честь сина Седріка (тобто за свою власну, знову ж анонімно); рятує Ісаака від пограбування і смерті; перемагає в декількох поєдинках рицарів-тамплієрів; б'ється разом з Ричардом Левове Серце; бере участь у хрестовому поході; рятує красуню Ребекку, протягом усього роману не зраджує рицарським поняттям честі. І все це він – Айвенго.

Вікторина «Що ти знаєш про Айвенго»

- З якої родини походив Айвенго? (*Він був сином англосаксонського феодала Седріка Роттервудського, який пишався давністю й честю свого старовинного роду.*)

- У яких країнах побував герой? (*У Палестині, Венеції, Франції.*)

- Кому служив Айвенго? (*Королю Ричарду I.*)

- Що було зображено на його щиті? (*Дуб, вирваний з коренем.*)

- Під яким іменем виступав Айвенго на турнірі? (*Лицар, Позбавлений Спадку. Це було написано на його щиті.*)

- Хто став переможцем першого дня турніру? (*Айвенго*)

- З ким вступив Айвенго у двобій? (*З Бріаном де Буагільбером.*)

- Хто допоміг Айвенго у вирішальному поєдинку на лицарському турнірі? (*Чорний Лицар.*)

- Як звали даму серця Айвенго? (*Ровена*)

Виразне читання.

- Знайдіть і зачитайте портрет Айвенго, коли він в одязі пілігрима з'явився у домі Седріка. Як повадився герой? Що в його поведінці приваблює читача? (р.4)

Бесіда.

- Чому батько вигнав Айвенго з дому? (*Через те, що він покохав леді Ровену.*)

_ Що розповів Бріан де Буагільбер про Айвенго в домі Седріка? (*Те, що саме Айвенго вибрав із сідла хороброго лицаря храму. Бріан де Буагільбер зауважив, що «жоден із його товаришів не зміг перевершити у військовому мистецтві цього юного воїна».*)

- На вашу думку, з якою метою Айвенго відвідує батьківський дім, переодягнувшись пілігримом? (*Мабуть, щоб перед турніром побачитися з рідними, леді Ровеною.*)

Словникова робота.

Пілігрим – (з нім. чужоземець) мандруючий богомалець, паломник.

Паломник – старовинна назва прочан (мандрівних богомольців), які ходили на поклоніння до святих мощей на поклоніння і приносили звідки на батьківщину гілочку пальми.

Бесіда.

- Кому відкрився Айвенго? (*Свинопасу Гурту. Окрім того, він попросив його бути своїм зброєносцем.*)

- Перекажіть, як Айвенго врятував єврея Ісаака від жорстокості храмовника. Які лицарські якості Айвенго виявилися в цьому епізоді? Як єврей віддячив юнакові?

Учитель. А зараз ми разом з вами відправимося на лицарський турнір в Ашбі. Лицарський турнір в Ашбі зібрав велику кількість людей: англосаксів і норманів, багатих феодалів і простих йоменів, лицарів і їх джур. Серед глядачів був і організатор турніру, брат короля Річарда I, принц Джон зі своїм почетом.

— З якою метою Джон влаштував турнір? (*Зберігав традиції норманів. Намагався здобути популярність серед людей, показати свою силу і значимість. Зібрав знатних норманів, які вступили разом з ним у змову проти короля Річарда Левове Серце.*)

— З якою метою на турнір прибув Седрік, який, як відомо, не схвалював традицій норманських лицарських турнірів? (*Хотів бути свідком лицарських перемог саксів, особливо очікував на лицарську звитягу Ательстана.*)

— Яку мету передбачали лицарі-нормани на чолі з Бріаном де Буагільбером? (*Хотіли довести у бою свою перевагу над лицарями-саксами, здобути перемогу і лицарські трофеї.*)

— А з якою метою вступив у бій Лицар, Позбавлений Спадщини, тобто Айвенго? Чи думав він про лицарські трофеї? Що для нього було найголовнішим? (*Показати лицарську доблесть саксонця. Відстояти свою лицарську честь у двобої з Буагільбером. Завоювати кохання Ровени.*)

Чи збулися очікування героїв?

Завдання. Щоб відтворити події, які відбулися під час лицарського турніру, пропонуємо створити Щоденник лицарського турніру в Ашбі.

Перегляд відео «Турнір в Ашбі».

Обговорення ключових моментів лицарського турніру

Перший день турніру

1. Розкажіть, як відзначився у перший день змагання Лицар, Позбавлений Спадщини. Чи погоджуєтесь

ви з думкою, що здобути перемогу в перший день турніру йому допомогли відвага, вправність і шляхетність? У чому саме вони виявилися? (*Шляхетність. Коли у бою де Гранмехіль схибив, Лицар, Позбавлений Спадщини, не скористався з цієї нагоди. Він підніс списа догори й обминув свого супротивника.*)

2. Хто із героїв у перший день турніру найбільше вразив вас своєю шляхетністю? Розкажіть про якийсь шляхетний вчинок. (*Лицар, Позбавлений Спадщини, шляхетно поставився до переможених, призначивши надзвичайно дешеvu платню на викуп. Седрік Сакс відчайдушно став на захист честі саксонця Ательстана. Ровена відмовилася говорити з принцом Джоном норманською мовою, а Седрік говорив з ним мовою своїх предків. Ребека повернула гроші Лицареві, Позбавленому Спадщини. Шляхетний вчинок розбійників тощо.*)

3. Чи були вчинки принца Джона шляхетними? (*Ні. Принц Джон образив гідність саксонців. Він наказав Ательстанові посунутись і дати місце Ісакові та Ребеці. Сидіти поруч з євреями-іновірцями на ті часи й звичай було безмірно образливим. Принц віддав обурливий наказ де Брасі шпигнути списом Ательстана.*)

4. З яким настроєм, на вашу думку, розходилися після змагання першого дня герої: Седрік, Ровена, Ребека, Ісак та принц Джон? Чим можна пояснити їх настрої? (*Седрік був надзвичайно задоволений, тому що переможцем став саксонець; Ровена була щасливою, тому що саме її переможець назвав Королевою краси і кохання; Ребека була вражена і зачарована мужністю лицаря; Ісак радів, підраховуючи ціну коней та обладунків, що припадали переможцеві у якості трофею. Принц Джон був дуже незадоволений, бо переможцем турніру став не норман, а сакс.*)

Бесіда.

- Подумайте, чому Айвенго так цінує лицарство?
- Що означали для героя лицарський дух, лицарська честь?
- Як ви вважаєте, чи дотримується Айвенго законів лицарства?

Творче завдання.

На основі прочитаного визначте закони лицарства, про які із захопленням говорить герой.

Закони лицарства

1. Цінувати життя нижче честі.
2. Торжествувати над різними злигоднями, турботами, стражданнями.
3. Не боятися нічого, крім неслави.
4. Здійснювати величні подвиги в ім'я кохання до дами серця.
5. Бути опорою пригноблених, захищати вдів, сиріт, церкву, воювати лише за праведне діло.

Бесіда.

- Чи пробачив Седрік свого сина?
- Як ставився до Айвенго король Ричард? (*Айвенго був його улюбленцем. Король Ричард гостював на весіллі свого вірного підданого.*)
- Як Айвенго характеризує той факт, що він став захисником Ребекки під час суду над єврейкою? (*Він був дуже порядною людиною і пам'ятав добро, що йому зробила ця дівчина.*)
- Як склалася доля Ровени та Айвенго? (*Вони одружилися й жили довго й щасливо.*)
- Що відомо про подальшу долю лицаря? (*Айвенго був вірним васалом свого короля і, користуючись його прихильністю, міг би досягнути високих почесностей. Але передчасна загибель Ричарда перекреслила всі сподівання Айвенго.*)

Проблемне питання.

- Визначте, втіленням яких ідеалів автора є образ Айвенго.

Другий день турніру

1. Який момент бою в другий день турніру для Лицаря, Позбавленого Спадщини, виявився найнебезпечнішим? (*Коли з різних боків на лицаря кинулися Буагільбер, Ательстан і Фрон-де-Беф, "щоб повалити Лицаря, Позбавленого Спадщини, на землю й так досягти спільної мети"*). Чи шляхетними були такі наміри лицарів?

2. Чи міг принц Джон допомогти лицарю в таку тяжку для нього хвилину? Що для цього він мав зробити? (*Кинути на арену жезл, що було знаком припинити бій*). Чому Джон цього не зробив? (*Він хотів бачити переможцем другого дня турніру нормана*). Чи шляхетно вчинив принц Джон?

3. Хто прийшов на допомогу Лицареві, Позбавленому Спадщини, і як саме йому допоміг? (*Воїн у чорному обладунку, що його глядачі обізвали Чорним неробою. Він розправився з Фрон-де-Бефом та Ательстаном*).

4. Як Джон допоміг Бріану де Буагільберу уникнути смертельної небезпеки? (*Кинув на арену жезл і тим припинив битву*).

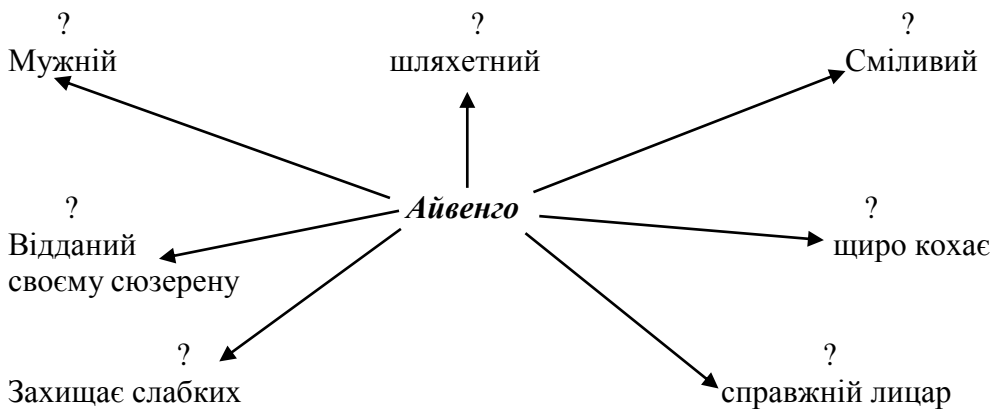
5. Серед правил лицарського турніру було таке: "Лицар, що... зламав закони шляхетного лицарства, мав бути обеззброєний, посаджений з перекинутим щитом верхи на тин і привселюдно висміяний". Кого б ви піддали такій карі за негідні лицаря вчинки? (*Можливі відповіді. Ательстана, який пристав до заго-ну норманів; Буагільбера, Ательстана і Фрон-де-Бефа, які втрьох кинулися на одного.*)

Висновок. Айвенго виступає втіленням честі, порядності, вірності обов'язку та коханій, відданості, добродієності, шляхетності. Разом з тим автор показує залежність особистості від суспільних процесів.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

«Групування»

Айвенго як особистість – це

Вчитель. Прочитавши роман, ми зрозуміли, що автор, як і читачі, захоплюється мужніми, справедливими, вірними героями, що ні за яких обставин не втрачають своєї честі і гідності. І хоча ми розуміємо, що не все в лицарських законах було правильним і більшість із них залишилась у минулому, але від лицарів нам у спадок перейшло найважливіше – прагнення служити добру, бути чесним і справедливим, ставати на захист скривджених. Недарма і зараз найвища похвала хлопцеві або чоловіку – це коли про нього скажуть: «Ось справжній лицар!»

VI. Підсумок.

На завершення – «вузлики в дорогу»: висловіть одним реченням те повчальне, що взяли ви в життя з цього заняття.

Вчитель. Чи змінився ваш настрій до кінця уроку? Чи задоволені ви власною діяльністю на уроці? Продемонструйте це так, як реагують на виступи акторів у театрі: якщо тиша – урок виявився невдалим, якщо оплески – повне задоволення.

VII. Домашнє завдання.

Знати зміст XXVI – XXXVI розділів, написати листа Айвенго «Я хотів би сказати тобі...», оформити герб лицаря Айвенго.

УЧИТЕЛЬ

Тема. Вальтер Скотт. «Айвенго». Зіткнення добра, краси й справедливості із жорстокістю і підступністю. Образи Бріана де Буагільбера, принца Джона, Фрон де Бефа, Моріса де Брасі

Мета: вчити учнів характеризувати художні образи; поглибити відомості про мораль лицарства; розвивати навички порівняльної характеристики героїв твору, навички критичного мислення; виховувати шляхетні почуття, позитивні риси характеру школярів.

Хід уроку**I. Організаційний момент****II. Актуалізація опорних знань. Мотивація навчальної діяльності.**

Перевірка домашнього завдання: зачитування листа Айвенго «Я хотів би сказати тобі...», представлення гербів Айвенго.

Учитель. Айвенго надзвичайно цінував закони шляхетного лицарства. "Лицарство! ... воно є джерелом найчистіших і найшляхетніших прихильностей, підпора пригноблених, захист скривджених, твердиня захисту супроти сваволі владарів! Без нього честь дворянина була б пустим звуком. Свобода теж знаходить своїх найкращих заступників у списках і мечах лицарів!" Що ж є, за думкою Айвенго, найголовнішим у кодексі честі лицарів? (*Захищати пригноблених, скривджених, відстоювати честь і свободу*). Чи погоджуєтесь ви з тим, що це є справді найголовніший обов'язок лицаря?

А що означало "лицарство" для лицарів-норманів: хрестоносця Бріана де Буагільбера, Моріса де Брасі, Фрон-де-Бефа? Чи вважали ці лицарі своєю справою захищати людей, відстоювати честь і свободу?

Ви знаєте, що серед правил лицарського турніру було таке: "Лицар, що... зламав закони шляхетного лицарства, мав бути обеззброєний, посаджений з перекінутим щитом верхи на тин і привселюдно висміяний".

Пропоную сьогодні обговорити питання, як лицарі-нормани зламали закони шляхетного лицарства і за що варто перекинути їх щити?

III. Оголошення теми і мети уроку. Робота над текстом твору.**Учитель.**

Ми вже якось розпочинали урок з розмови Гурта і Вамби. Дамо їм слово і на початку цього уроку.

— Що сталося? — спитав Гурт нетерпляче.

— Звичайна сьогодні річ, — відповів Вамба. — Їх схопили: і нашого пана, й леді Ровену, і Ательстана...

Розкажіть, хто, чому і за яких обставин схопив

Седріка, леді Ровену, Ательстана? (*Моріс де Брасі, Фрон-де-Беф, Бріан де Буагільбер, переодягнувшись у саксонських розбійників, напали на подорожніх у лісі. Це було частиною плану де Брасі, який хотів примусити Ровену, спадкоємицю великих маєтків, вийти за нього заміж*).

● Хто стали випадковими бранцями норманських лицарів-розбійників?

(*Ісак з донькою Ребекою та поранений Айвенго*).

Вамба і Гурт висловлювали готовність допомогти своїм господарям.

"Вамбо, — сказав Гурт, — ти маєш зброю, а відваги в тебе навіть більше, ніж розуму. Хоча нас тільки двоє, та рішучі люди, несподівано напавши, можуть зробити багато. Йди за мною!"

● Хто прийшов на допомогу відважним слугам Седріка Сакса? (*Локслі*).

● Що його найбільше обурило? (*Ті, хто здійснив напад, вдавали з себе лісових розбійників-саксів*).

"Ви обидва — вірні слуги Седріка Сакса, оборонця англійських прав. Тому не забракне англійських рук, щоб допомогти йому в цій скруті", — заявив Локслі. І поки він готував допомогу Седріку та його супутникам, переодягнені нормани, супроводячи своїх бранців до замку Фрон-де-Бефа, цинічно ділили між собою "здобич".

Запитання.

● Кого називав своєю "привабливою здобиччю" Моріс де Брасі? (*Ровену*).

● Про кого Буагільбер заявив, що це його "власна нагорода"? (*Про Ребеку*).

● "Старий єврей є наполовину моя здобич", — вважав Буагільбер. Для кого ще єврей був здобиччю? (*Для Фрон-де-Бефа*).

● На світанку бранців привели на місце. Що зрозумів Седрік, коли побачив замок Торкілстон? (*Те, що їхні поневолювачі — нормани, і серед них відомий своєю жорстокістю господар замку Фрон-де-Беф. А значить становище полонених надзвичайно небезпечне*).

"Скажіть мені, пси, чого жадає ваш пан? Відібрати мені життя чи майно?" — запитав Седрік у супроводжувачих.

Фрон-де-Беф

1. Які, на вашу думку, були плани у Фрон-де-Бефа щодо полонених? (Його найбільше цікавили гроші Ісака).

2. Як ви гадаєте, як би закінчилося для Ісака перебування в замку Фрон-де-Бефа, якби опівдні не пролунала сурма визволителів? (Фрон-де-Беф міг закатувати його до смерті, вимагаючи гроші).

3. Що в описі підземелля свідчить про те, що Фрон-де-Беф жорстокий вбивця, на рахунок якого десятки вбивств? (У підземній в'язниці знаходилися пристосування для катувань, ланцюги та кайдани. "Серед кістяка одного ланцюга було видно ще напівгнилого кістяка, — мабуть, полоненого, що не лише загинув тут, а й зотлів". Фрон-де-Беф: "Це підземелля — не місце для жартів. Полонені, вдесятеро шляхетніші від тебе, вмирали в цих стінах, і доля їхня лишилася довіку невідома").

4. Про які криваві таємниці замку Фрон-де-Бефа розповідає стара Урфріда? ("Фрон-де-Беф, батько нинішнього Реджинальда, разом зі своїми норманами приступом узяв цей замок. Мій батько й семеро його синів стояли на смерть, захищаючи кожну п'ядь свого родового гнізда. Не було жодної кімнати, жодної приступки на сходах, які б не скропила їхня кров. ...я стала нищою жертвою їхнього переможця").

5. Як відображає сутність Фрон де Бефа його щит з намальованою чорною бичачою головою і написом "Начувайся, ось я"?

● За що, на вашу думку, варто перекинути лицарський щит Фрон-де-Бефа? (За численні криваві злодіяння заради збагачення, придбання нових земель і замків, поширення своєї феодалної влади; за жорстокість і нищість, за вбивство батька, за загублене життя Ульріки тощо).

Бріан де Буагільбер

А в далекій усамітненій вежі дожидалася вирішення своєї долі Ребека. На неї чигала страхітливіша небезпека, ніж на леді Ровену.

"Свій викуп ти маєш заплатити вродою і коханням. ншого мені не потрібно", — заявив Буагільбер красуні звейці.

● Чому Буагільбер, який був у захваті від краси Ребеки, не пропонує їй вийти за нього заміж, так як це зробив Моріс де Брасі по відношенню до Ровени? (Лицар-хрестоносець не мав права одружуватися. До того ж Ребека була іншої віри).

● Поясніть, чому Ребека називає Буагільбера 'негідником', "чернецем-кривоприсяжником"? (Буагільбер, тосягаючи на честь єврейки, порушує Правила статуту ордену хрестоносців, які забороняли стосунки з жінками, до того ж іншої віри; порушує обітницю, ганьбить хрест).

● "Одне лишень може врятувати тебе, Ребеко: скорися долі й перейди в нашу віру". Доведіть, що для Ребеки її віра і честь дорожчі за життя. (Ребека, зважившись на відчайдушний вчинок, вискочила на терасу і зупинилася над безоднею, готова кинутися вниз).

— Зійди, — попросив її храмівник, — зійди сюди, навіжена дівчино. Присягаюся землею, морем і небом, я не завдам тобі ніякої кривди! Коли вже не заради тебе самої, то хоча б заради свого батька зійди вниз. Я буду йому за друга, а тут, у цьому замку, він потребує дуже могутнього захисника

— Ой, лишенько, — зітхнула Ребека, — я це знаю. Але ж чи можна вірити твоєму слову?"

— ... Я порушив чимало законів, зневажав заповіді, та слова свого не ламав ніколи, — заприсягався Бріан де Буагільбер".

● А як ви гадаєте, можна вірити слову лицаря-храмівника Буагільбера?

Моріс де Брасі

"Було коло півдня, коли де Брасі, задля кого взялися до цієї справи, з'явився, щоб здійснити свій намір, — прохати руки, а вкупі з нею й маєтків леді Ровени".

Ми вже знаємо, що кохання — святе почуття для лицаря. Айвенго відстоював свою любов до Ровени у лицарських поєдинках.

Запитання.

1. А що робить Моріс де Брасі, щоб завоювати кохання Ровени? (Організовує підступний напад, силою захоплює її разом із супутниками, ув'язнює в замку і вимагає, щоб вона вийшла за нього заміж).

2. Як ви гадаєте, чи кохає він її? Яка справжня мета норманського лицаря? (Отримати маєтки Ровени).

3. Які погрози де Брасі викликали сльози у Ровени? (Кривдник починає шантажувати її тим, що через відмову Ровени стати дружиною де Брасі загине Айвенго. "Врятуйте його, ради бога, врятуйте!" — звертається до де Брасі охоплена відчаєм дівчина. "Але ж лише твоє кохання може купити це захисництво").

Завдання.

У романі немає опису щита Моріса де Брасі. Запропонуйте варіант щита де Брасі, який найкраще відображав би сутність свого власника (малюнок, напис).

● Чи зламав Моріс де Брасі закони шляхетного лицарства, вчиняючи так з Ровеною? За що, на вашу думку, варто перекинути лицарський щит Моріса де Брасі? (За насильство, підступність, шантаж, лицемірство, брехню, підлість по відношенню до жінки, готовність до будь-яких нечесних, злочинних дій заради збагачення та розширення феодалних володінь).

Пройде зовсім небагато часу. Замок Фрон-де-Бефа палатиме у вогні. І Буагільбер прийде за Ребекою, щоб врятувати її.

— Я розшукав тебе, — сказав він Ребеці, — ти бачиш, як я додержую свого слова поділяти з тобою і радощі й горе...

— Сама одна я не піду з тобою, — відповіла Ребека, — врятуй мого старого батька, врятуй цього пораненого лицаря".

● Що, на вашу думку, відповів їй Буагільбер? ("Лицар має сам зустрічати свою долю... А щодо долі якогось там єврея, то кого вона обходить?") То дотримав свого слова бути "могутнім захисником" батька Ребеки храмівник Буагільбер?

● Як ви зрозуміли із зізнання Буагільбера Ребеці, чому він став лицарем-храмівником? Якою була його мета? (Мав честолюбиві мрії про владу і багатство. Хотів стати магістром могутнього ордену, мати "маєтки в усіх королівствах Європи, вояцьку славу").

● "Я шукав сміливої душі, що могла б поділити зі мною мої поривання, і знайшов її в тобі". Чому Буагільбер навіть не поцікавився у Ребеки, чи хотіла б вона "поділити з ним його поривання"? (Буагільбер себелюбець, егоїст, він думає лише про себе).

● Що означає той факт, що лицар-храмівник відмовився від свого першого щита, на якому були зображені два лицарі верхи на одному коні? Чому він замінив його іншим щитом з написом "Стережися воєна" і зображенням ворона, що летить, тримаючи в таурах череп? (Можливо, перший щит символізував дею лицарського ордену храмівників (взаємодопомога, підтримка). Буагільбер зраджує цим ідеалам. Він обирає інший щит, який відображає справжню кижаську і розбійницьку сутність Буагільбера).

● За що, на вашу думку, варто перекинути лицарський щит Бріана де Буагільбера? (За жорстокість, не гідну лицаря поведінку з жінкою, відступництво у вірі, порушення обітниць лицарського ордену хрестовників, порушення присяг, нечестивість, егоїзм, прагнення досягнути мети будь-якою ціною тощо).

Учитель. Зробіть висновки, якими зображені нормани. (Нахабними, жорстокими, свавільними. Вони поводять себе так тому, що прийшли в Англію завойовниками.)

- Подумайте, на прикладі яких героїв роману показані міжусобні війни? (На прикладі Уїлфреда Айвенго і Фрона де Брефа. Останній, як відомо, забрав володіння Айвенго.)

- Як ви гадаєте, у чому полягала складність боротьби Ричарда I за владу? (У тому, що деякі саксонські феодали зраджували його й переходили на бік норманів.)

Вчитель. Хочу звернути вашу увагу на те, як у романі зображено короля Ричарда I. Він відважний, благородний лицар, простий у спілкуванні, добре відчувається у будь-якому товаристві: чи то монахи, з якими він п'є, чи ватага лісових сміливців із загону Робіна Гуда, чи саксонські вельможі. А яким же був реальний Ричард Левове Серце. Зараз у нас є чудова нагода познайомитися з цією видатною людиною, бо Ричард I власною персоною завітав до нас у клас.

Рольова гра.

Ричард I. Я був одним із синів Генріха II. Я був відомий не лише своєю силою, витривалістю й відвагою, а й упертістю і жорстокістю. Сліпо додержувався правил лицарської честі, а тому не міг бути розумним політиком. Не раз гордість і гнів штовхали мене до дій, що були приречені на провал. Улюбленими моїми заняттями були полювання і війна. Своєю батьківщиною я вважав Аквітанію. За 10 років свого правління я жив у Англії менше року: на декілька років вирушив у хрестовий похід, 2 роки був у полоні, а потім вів безнадійну боротьбу з Філіппом II Августом. Від Англії я вимагав тільки грошей, які потрібні були мені для утримання війська.

Я всіх хотів перевершити славою, та досяг успіхів лише в умінні наживати ворогів. Під час штурму Акри один із предводителів німецьких хрестоносців Леопольд Австрійський першим підняв свій прапор на башті захопленої фортеці. Розлютившись, я наказав своїм воїнам зірвати цей прапор і втоптати його в грязюку. Леопольд Австрійський став моїм запеклим ворогом.

Я помер так само недоладно, як і жив. Дізнавшись, що знатний лицар в Аквітанії знайшов нібито величезний скарб, я узяв в облогу його замок, був поранений стрілою в плече і загинув від зараження крові.

Вчитель. Історики не одне століття сперечаються щодо особи Ричарда Левове Серце. Одні вважають, що він відстав від свого часу. Коли його батько і його ворог Філіпп II зміцнювали свої королівства, створювали національні держави, Ричард метався світом, забувши про Англію. Інші історики стверджують, що Ричард був справжнім сином своєї епохи – епохи розквіту лицарства. Ричард шукав воїнської слави і безсмертних подвигів, залишившись у пам'яті поколінь як великий герой і безуспішний політик.

Проблемне питання.

- Як ви вважаєте, чим було викликане таке вільне поводження В.Скотта з історичними фактами (король у романі мало нагадує свого реального прототипа)? Чи є такий підхід виправданим?

Вчитель. Справа в тому, що король Ричард зображувався у старовинних народних баладах справді «народним королем». Слід зазначити, що багато епізодів роману взяті письменником саме звідти. Ричард у баладах – втілення народної мрії про демократичного, справедливого короля. В.Скотт розвиває цю тему далі. У його романі король штурмує замок барона Фрона де Бефа разом із селянами і «лісовими лицарями» Робіна Гуда, виступає на боці принижених, відновлює справедливість. Чорний Лицар на руках виносить із палаючого замку Айвенго, він рятує Ровену і Седріка, він же примиряє Айвенго з батьком.

Короля зображено так тому, що він є в романі виразником корінного населення Англії – саксів, а головне – народу. Він сприяє утворенню єдиної англійської нації, що на той час було

необхідно, історично прогресивно, є виразником ідеї централізації королівської влади, яка покладе кінець внутрішнім роздорам і кровопролиттям.

Звичайно, Вальтер Скотт розумів, що образ Ричарда, створений ним у романі, - це лише поетична правда. Та саме вона найбільш повно відповідала головній ідеї всього роману.

Переказ тексту.

- Розкажіть про битву під замком Торкільстон і пожежу. (*p.29*)
- Хто брав участь у битві за замок? (*Воїни Робіна Гуда, селяни, котрі люто ненавиділи барона Фрона де Бефа.*)
- Що об'єднувало цих людей? (*Усі вони ненавиділи гнобителів-феодалів.*)
- Зачитайте листа, якого Гурт і Вамба надіслали норманам.
- Що в ньому образило норманів? (*Норманів обурило той факт, що їм наслідилися погрожувати раби. Окрім того, ці раби називали їх нікчемами і волоцюгами.*)
- Хто допоміг погано озброєним нападаючим захопити замок? (*Ульріка*)
- Чому Ульріка так учинила? (*Вона помстилася за своє безчестя, образи, смерть рідних.*)

Самостійна робота.

- Знайдіть та зачитайте опис пожежі замку. (*p.31*)
- Які художні засоби використовує автор для змалювання пожежі?
(Епітети: «нестримне полум'я», «палаючі дахи та балки», «пурпурові відблиски пожежі»...)

Робота з репродукцією картини Ежена Делакруа «Викрадення Ребекки»

Вчитель. Зверніть увагу, як зображений цей епізод на картині художника Ежена Делакруа. Що постає перед нашими очима?

Проблемне запитання.

- Чому автор зображує серед учасників штурму військо Робіна Гуда? (*Вони були серед тих, хто штурмував замок, тому, що боролися з ворогами і гнобителями народу.*)
- Подумайте, яку роль відіграє образ Робіна Гуда в романі? (*Робін Гуд і його військо є втіленням ідеї боротьби за свободу і справедливість.*)

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

Вчитель. Закінчуючи роботу на уроці, я пропоную вам таке завдання: обрати із запропонованих мною рис ті, що стосуються Айвенго, Робіна Гуда (саксонців) і ті, що стосуються норманів. Записати їх, розділивши на групи.

(Приєм «валіза»)

Доброзичливість, задрісність, грубість, щирість, відкритість, чесність, вседозволеність, намагання загарбати якнайбільше земель, мужність, насильство, благородство.

Висновок. Перед читачем роману «Айвенго» постає сувора доба раннього Середньовіччя з її звичаями, певними вчинками людей, з їхнім розумінням тих чи інших надій. Конфлікт у романі відбувається між добром і злом, честю і підлістю. І кожне нове покоління читачів, відкриваючи заповітні сторінки, знову й знову ставить себе на місце добрих і справедливих героїв, відкидаючи зло і брехню, розуміючи, що не можна втрачати свою гідність, за будь-яких обставин треба залишатися людиною достойною.

V. Підсумок.

Вчитель. Чи збулися ваші передбачення? Чи досягли ми мети, яку ставили на початку уроку? Що ми зробили на уроці?

«Мікрофон».

«На сьогоднішньому уроці я зрозумів... А тепер я хочу почути думку ...(*перед тим, як передати мікрофон, учень говорить декілька хороших слів про однокласника.*)

VI. Домашнє завдання.

Знати зміст розділів XXXVII – XLIV, підготувати розповідь про Ровену і Ребекку (за варіантами)*.

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Вальтер Скотт. «Айвенго». Образи Ровени і Ребекки

Мета: допомогти учням охарактеризувати жіночі образи роману; продемонструвати вплив реальних історичних подій, соціального статусу і національності на долю людини; розвивати навички порівняльної характеристики образів, навички зв'язного мовлення; виховувати пошану до духовної краси жінки, сприяти формуванню моральних якостей.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань.

Під музичний супровід учитель читає віри Едуардаса Межелайтеса «Жінка».

Ты в помыслах моих такая:

Небесная голубизна светла, ясна.

В прозрачности глубоких красок неизъяснимой чистоты, с глазами голубых мечтаний остановилась ты, подняв дитя, чтобы оно могло взглянуть на уходящий к роще путь в лучащемся тумане.

А на лице твоём Покой и Благодать - две спутницы твои и каждой женщины, которая готова страдать и ждать, когда дитя ей, первой ей, произнесет свое вот-вот родившееся слово.

Как не гордится ей, одной из матерей, начальным зернышком огромной жизни, которому она дала родиться - как каждая на свете мать, что миру дарит детство, пренебрегая мукою своей.

Так солнце дарит миру на рассвете свой первый луч, младенца нового земного дня.

И тот, кто может взвесить на руке песчинку, незаметную в песке, способен ощутить весь вес планеты.

Так и мать, свое дитя подъявля, всю Землю держит.

И только потому ее святой позволено назвать.

Так, в красках Рафаэля возникая,

Равно держа и землю и зерно,

Ты в помыслах моих такая.

Вчитель. Якою б силою та мужністю не відзначалися чоловіки, однак нічого, напевне, не були б вони варті без жінок. Адже жінка не просто дає їм життя, вона надихає лицарів на подвиги, чекає з походів, омиває рани, вміє розрадити у скрутну хвилину, дає розумні поради. В усі часи жінок оспівували у творах мистецтва, їм поклонялися, їх просто кохали. Мабуть, немає жодного літературного твору, в якому б були відсутні жіночі образи. Звичайно, є вони і у романі В.Скотта «Айвенго».

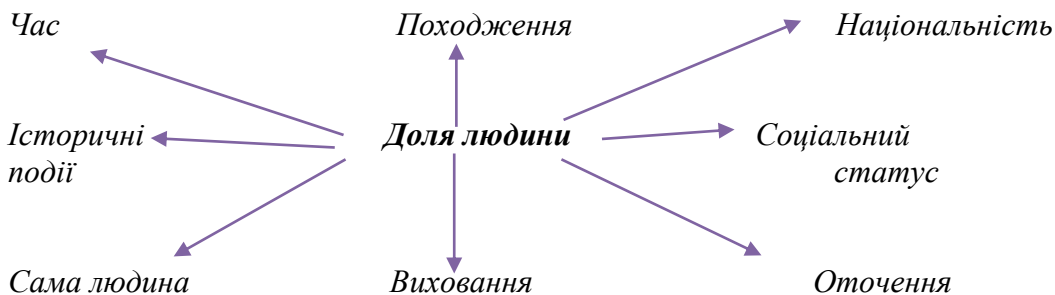
Там за віками, за гірким туманом,
Де трубить вічність у Роландів ріг,
Любов була єдиним талісманом,
А талісман ще звався – оберіг.
Було життя, осяяне красою,
Любов і честь цінились над життя.
І що там смерть з великою косою? –
Мужчина, лицар, сонячне дитя.
В моїх садах мелодії Провансу,
І жінка, жінка, жінка всіх віків!
За неї лицар гинув без авансу,

Вона чекала цокоту підків.
 В монастирях, фортецях і столицях,
 З глухих палаців, схожих на тюрму,
 Якщо він лицар, - о, якщо він лицар!-
 Вона троянду кидала йому.
 Гриміли вальси, пурхали амури,
 Давили будні, смикала сім'я –
 Жіноча туга билася об мури:
 Де лицар мій? Молитва де моя?!
 І хоч в'яжіть, хоч клітку або плітку,
 Хоч бозна-хто розкаже бозна-де,
 Якщо він лицар – жінка кине квітку,
 На все життя очима проведе.

Картина художника І.Кускова «Леді Ровена і Ребека».

- Назвіть імена жінок, зображених на екрані.
 - У своєму творі великий шотландець створив їх надзвичайно привабливими, гідними кохання. І хоч «Айвенго» перш за все лицарський роман, мужність і вірність притаманні у його творі не тільки чоловікам. Отже, на сьогоднішньому уроці ми поговоримо з вами про жінок, в образах яких воедино злились краса і шляхетність, мужність і гідність. Відомо, що О.Пушкін, прочитавши роман, в одному із своїх листів так писав про цих героїнь: «...У душі Ровени горить чистий вогонь святості і шляхетності. А Ребекку відрізняє палка віра й високе почуття власної гідності».

«Коло думок». Що, на вашу думку, впливає на долю людини?

- Що ж вплинуло на долю Ровени та Ребекки?
 Відповіді на ці та інші запитання ми намагатимемося знайти в ході нашого уроку, тема якого «Ровена та Ребека – дві різні долі».

III. Оголошення теми та мети уроку.

Портрети Ровени та Ребекки.

«Впізнай героя за портретом».

«Впізнай героя за описом».

Опис Ровени.

«Ясні блакитні очі під витончено вигнутими темними бровами, що надавали виразності чолу, були неначе спроможні й запалювати, і власкавлювати, і наказувати, і благодати. До такого обличчя більше пасував лагідний вираз».

Опис Ребекки.

«Уся її постать була напрочуд доладна, і красу її ще більше підкреслював східний убір. Тюрбан жовтого шовку чудово пасував до смаглявого обличчя. Блискучі очі, горді дуги брів, гарної форми орлиний ніс, перлово-білі зубки і смоляно-чорні кучері, що окремими спіральками спадали на гарну шийку й груди...»

Бесіда.

- На що звертає увагу автор у портретах Ровени і Ребекки? (На їхню красу, зовнішню привабливість. Леді Ровена втілює саксонський тип краси, Ребека - східний тип.)

- Чи можна за описом зовнішності визначити характер героїнь? (Так. Леді Ровена – лагідність на обличчі, Ребекка – гордість, твердість волі.)

- Який соціальний статус вони мають? Як це позначилося на їхніх характерах? Послухаємо самих героїнь.

Ровена.

Я – дворянка, онука саксонського короля Альфреда Великого, мені належать великі багатства і землеволодіння. Виховувалася у сім'ї опікуна Седріка Роттервудського, де до мене ставилися, як до рідної доньки. Звідси – і характер, і вдача справжньої леді.

Ребекка.

Я – донька єврея-лихваря. З дитинства зазнавала переслідувань, бо належала до Богом проклятого народу: за вбивство єврея у середньовічній Європі навіть не карали. Тому за своє життя, незважаючи на чисельні багатства батька, я зазнала багато поневірянь, образ, страждань. Але все це загартувало мій характер.

(«...Проте на її боці була вроджена сила волі. З раннього дитинства їй були притаманні тверда воля і гострий розум. Розкоші, якими оточував її батько, не заважали їй чітко усвідомлювати, наскільки ненадійним було саме існування її народу. Вона трималася з гордовитою скромністю, ніби підкоряючись несприятливим обставинам, в які поставила її приналежність до зневажуваного племені, але вона усвідомлювала себе гідною кращого становища».)

Самостійна робота. Розподіліть подані словосполучення відповідно до образів Ровени та Ребекки, запишіть їх у зошити.

Прекрасна королева, прекрасна квітка Палестини, саксонська красуня, троянда Сходу, Лілія Долин, дочка Сіону, прекрасна саксонка, перлина єврейського народу.

Вчитель. Назвіть епізоди, які пов'язані з леді Ровеною. (*Вечеря в домі Седріка, проголошення королевою турніру, нагородження переможця турніру, перебування у полоні.*)

Назвіть епізоди, що стосуються Ребекки. (*Повернення Гуртом грошей, на лісовій галявині, опір Буагільберу у замку, допомога пораненому Айвенго, суд, третій турнір.*)

«Мікрофон». Як ви вважаєте, чому епізодів, пов'язаних із Ребеккою, більше?

Відповіді учнів: я думаю, що причина цього – національність Ребекки.

Ребекка – чужинка, представниця нації, як зневажають. Тому її життя – це суцільне випробування.

Я гадаю, що це пов'язано із незвичайною долею та вдачею Ребекки.

Вчитель. Як відомо, характер людини найкраще розвивається у складній, екстремальній ситуації. Таким епізодом у житті Ровени і Ребекки виявився полон. Що саме вразило вас у поведінці Ровени, коли вона знаходилася у полоні? (*Її гордість, нескореність. Те, що вона, не думаючи про себе, просила Моріса де Брасі врятувати Айвенго. Її самовпевненість. Вона не уявляла, як можна не підкоритися її бажанням.*)

- А як поводитися в полоні Ребекка? (*Гідно і гордо.*)

«Ланцюжок думок». Як ви гадаєте, за що Бріан де Буагільбер покохав Ребекку? Чим вразила його ця дівчина? (*Храмовник захоплювався її розумом, твердістю, гідністю, з якою вона трималася, сильною душею.*)

- Чи згодні ви з такими словами храмовника: «Я шукав лише спорідненої душі і в тобі знайшов таку душу?» У чому, на вашу думку, може виражатися ця спорідненість? (*Обидва герої наділені сильним характером.*)

Вчитель. Але на долю Ребекки випало ще одне випробування. Суд.

Суд у середньовічній Англії

Запитання.

● У чому звинувачувалася Ребека? ("Своїм чаклунством вона збурила кров і ушкодила розум не простої людини, а лицаря").

● Як відбувалося правосуддя? Що розповів про Ребеку бідний селянин-сакс? (Селянин-сакс розповів, як Ребека вилікувала його від паралічу, допомогла встати на ноги). Як цей факт перевернули судді і обернули проти Ребеки? (Вирішили, що бальзам, яким єврейка лікувала хворого, був зроблений з чаклунського зілля, а незнайомі єврейські літери на флакончику — незаперечний доказ, що сам диявол готував ці ліки).

"Викликали двох найманців, котрих Альберт Мальвуазен заздалегіть навчив, що вони мають свідчити".

● Про що розповіли ці підкуплені свідки? ("...свідки говорили, що інколи Ребека бурмоче щось незрозумілою мовою, а співає так солодко, що у слухачів

починає дзвеніти у вухах..., що на перснях у неї таємничі знаки, а запинало помережене якимись чудернацькими візерунками". Один з вояків розповів, що Ребека вилікувала пораненого чаклунством: начеркала якісь знаки на його рані, і з рани вийшло залізне вістря. Інший розповів, що бачив, як Ребека, ставши на краєчку парасюти, обернулася сніжно-білим лебедем, тричі облетіла круг замку і знову опустилася на вежу, набувши жіночої подобі).

● Чому Ребека не намагається виправдатися перед судом? "Благати про співчуття... було б, як бачу, даремно і принизливо". (Вона знає, що єврейці ніхто не повірить).

● Чи міг у цій ситуації їй допомогти Бріан де Буагільбер? Що він мав зробити, щоб врятувати Ребеку? (Заступитися за неї, сказати, що вона ні в чому не винна).

Уже після суду храмівник сказав Ребеці: "Я втрачу свою славу, свою честь, втрачу надії. І всім цим я ладен пожертвувати".

● То чому ж не жертвує, не рятує Ребеку? (Він ставить умову: врятує Ребеку, якщо вона заплатить за це своїм коханням. "Зречуся і слави, і величі, і влади, хоча вона вже майже в моїх руках, — кину все, аби тільки ти сказала: "Буагільбере, будь моїм коханим").

"Не призначай плати за моє визволення, пане лицарю, не продавай великодушного подвигу — заступись за скривджену з самого лише милосердя. А не з особистої вигоди".

● Чи погоджується Буагільбер стати на захист Ребеки без "особистої вигоди"? (Ні, він виходить на двобій проти лицаря — захисника Ребеки).

● Що означала рукавичка, яку Ребека кинула до ніг великого магістра? ("Я заперечую всі ваші звинувачення, оголошую себе невинною, а свідчення неправдивими. Вимагаю призначення Божого суду, і нехай мій захисник підтвердить, що я кажу правду").

● Чому великий магістр сумнівався в тому, що знайдеться лицар, який стане на захист Ребеки? (Вважав, що захищати єврейку — не гідна лицаря справа).

● А чому у читачів не виникає сумнівів, що Айвенго не залишить у біді Ребеку? (Айвенго — справжній лицар, для якого захищати скривджених — лицарський обов'язок. Він порядний і чесний: ту, яка врятувала його від смерті, він не залишить у біді. Крім того, читачі не раз переконувалися, що Ребека подобалася Вілфреду).

● Розкажіть, як завершився Божий суд..

● Як ви гадаєте, чому слабкий після поранення Айвенго переміг сильного, добре озброєного лицаря-храмівника Буагільбера? У чому символічність його перемоги? (Айвенго відстоював правду і справедливість. Божим судом було доведено, що звинувачування єврейки Ребеки у злі — це велика несправедливість. Бог дав знак, що Ребека та її народ заслуговують на гідне життя без гонінь, зневажань і переслідувань).

«Коло Вена».

У створенні жіночих образів автор роману використовує прийом антитези. Що таке антитеза? Давайте знайдемо спільні і відмінні риси у характеристиці цих героїнь.

«Рольова гра». Інсценізація сцени прощання Ровени і Ребекки. (розділ XLIX) Бесіда.

- Як поводять себе обидві героїні? (Достойно, з повагою одна до одної.)
- Чи усвідомлюють героїні, яка велика різниця між ними?
- Як характеризує Ребекку її вчинок? (Вона дуже благородна дівчина.)

1. Може, дійсно, Ребеці варто було змінити віру і цим купити право бути щасливою в Англії? Як ви ставитесь до того, що Ребека не зраджує своїй вірі? Які почуття викликає в вас така вірність Ребеки своїй вірі і своєму народу?

2. Яким вам уявляється життя Ребеки у майбутньому? (*Вона присвятить себе людям. Буде лікувати хворих, допомагати бідним, втішатиме нещасливих.*)

3. Чи буде вона по-справжньому щасливою? Чи гідна була Ребека щасливого кохання, поваги і пошани людей?

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

Асоціювання. З якою квіткою асоціюється у вас образ Ровени? Ребекки? (*Ровена – лілея, Ребекка – троянда.*)

Створення психологічного портрету через знакову систему.

Учні називають на кожну літеру імені слова – риси героїнь.

Р – розумна

Р – рішуча

О – охоче допомагає людям

Е – енергійна

В – вірна коханому

Б – благородна

Е – етико-моральна

Е – емоційна

Н – наполеглива

К – красива

А – ангел

К – кохає Айвенго

А – альтруїстка

Висновок. Леді Ровена – типовий романтичний образ прекрасної дами, заради якої лицар здійснює свої подвиги. Образ красуні-єврейки складніший. Вона поставлена в особливе становище через своє походження, смілива і великодушна. Ребекка висловлює незалежні думки. Вона не боїться назвати лицарські подвиги жертвоприношенням демону марнославства. Ребекка активна, дієва: лікує рани, допомагає хворим, вона розумна, вмє доводити свої переконання про честь, віру, об'єктивно оцінює людей. Ця героїня втілює ідею автора про те, що самозречення і самопожертва своїми пристрастями в ім'я обов'язку рідко винагороджуються і що внутрішнє усвідомлення виконаних обов'язків дає людині справжню винагороду – душевний спокій.

Сенс нашого обговорення в тому, що не тільки час, історичні події, походження, соціальний статус та національність людини впливають на її вдачу і долю, але й людина сама формує свою особистість, займається власною освітою й вихованням, загартовує характер, а значить, є володарем своєї долі.

Для Ровени доля визначена наперед, а Ребекка є володаркою своєї долі.

Айвенго "довго й щасливо жив з Ровеною, проте часто пригадував Ребечину вроду та величну її душу, — може, частіше, ніж це було бажане Ровені".

Так, Айвенго міг обрати Ребеку і прожити з нею щасливе життя, якби не... Якби не що? (*якби не нетерпимість до єврейської віри, деспотичний гніт релігійних забобонів, які панували у середньовічній Англії*).

Ось чому Вальтер Скотт, залишаючись вірним історичній правді, не міг на сторінках свого історичного роману зробити єврейку Ребеку щасливою.

Історія Ребеки вчить нас тому, що чесні, порядні люди незалежно від їх вірувань заслуговують на повагу, щире кохання, гідне і щасливе життя у будь-якому суспільстві.

V. Підсумок.

«Незакінчене речення».

«Для мене сьогодні важливим було...»

«Я відкрив для себе...»

«Після цього уроку я намагатимусь...»

«На уроці мене більш за все вразило...»

«Суд Феміди».

Вчитель. А зараз я б хотіла дізнатися, на боці якої з красунь ваша симпатія. Хто викликає вашу повагу і співчуття? Прошу прикріпити свої сердечка (в учнів на столах паперові сердечка) до сердець героїнь (на дошці - паперові серця з іменами героїнь).

Я віддаю свій голос за Ребекку, бо це жінка, яка може керувати своєю долею. І тому з її вуст могли б прозвучати слова Ліни Костенко:

Я вибрала Долю собі сама.
І що зі мною не станеться –
У мене жодних претензій нема
До Долі – моєї обраниці.

VI. Домашнє завдання.

Підготуватися до написання творчої роботи.

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Вальтер Скотт. «Айвенго». Порівняльна характеристика образів персонажів Бріана де Буагільбера і Айвенго, Ровени і Ребекки

Мета: вчити складати складний план характеристики героя художнього твору, удосконалювати навички писемного мовлення; розвивати творче мислення учнів, фантазію, уяву; виховувати творчого читача.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми, мети та завдань уроку

III. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

М. Рильський говорив: Бути читачем — це означає бути уважним до кожної деталі твору, проникати у глиб тканини тексту і розуміти приховану суть подій, явищ, героїв, щоб отримувати від твору дійсну насолоду.

— Чи згодні ви з твердженням відомого українського поета?

Учитель. На минулих уроках ми обговорили образи героїв роману «Айвенго», а зараз порівняємо деякі з них.

Робота над планом характеристики героїв.

Айвенго, Бріан де Буагільбер

1. Вірне служіння Сюзеренові
 2. Ставлення до лицарської честі
 3. Мистецтво володіння зброєю
 4. Ставлення до жінки
 5. Ставлення до тих, які потребують допомоги
 6. Ставлення до інтересів країни
- Які вчинки несумісні зі званням лицаря? (Зрада честі та обов'язку. Розплата за такий злочин – смерть).

Леді Ровена

1. Відображення подій Середньовічної Англії в долі персонажів роману В. Скотта «Айвенго».
2. Леді Ровена — найкращий взірець представниці англійських жінок свого класу.
 - 1) Зовнішня та внутрішня краса дівчини: почуття гідності, вміння себе поводити.
 - 2) Вірність коханому (слово на захист).
 - 3) Милосердя до слабих.
 - 4) Витримка і мужність.
 - 5) Бажання щастя для всіх (розмова з Ребекою).
3. Ставлення автора до героїні.
Моє ставлення до героїні.

Ребека

1. Вплив боротьби англосаксів з норманами на долю чужинки.
2. Неординарність Ребеки, її сила і слабкість.
 - 1) Поєднання зовнішньої та внутрішньої краси в образі Ребеки.
 - 2) Мета Ребеки — допомагати іншим, підтримувати слабких.
 - 3) Щирість і готовність до самопожертви.
 - 4) Надзвичайна мужність і витримка.
 - 5) Уміння вірити та сподіватися на краще.
 - 6) Цілісність натури Ребеки, вміння скоритися долі (вірність традиціям батьків, нерозділене кохання).
3. Ставлення автора до героїні.
Моє ставлення до героїні.

IV. Самостійна робота над твором.

V. Підсумок.

VI. Домашнє завдання.

Закінчити роботу над твором, підготувати повідомлення про Другу світову війну*.

УЧИТЕЛЬ

Тема. Друга світова війна у європейській поезії. К.І.Галчинський. «Лист із полону», «Пісня про солдатів з Вестерплатт». А. Маргул – Шпербер «Про назву концтабору Бухенвальд». Б.Окуджава «До побачення, хлопчики...»

Мета: у художній формі змалювати життя і творчість К.І.Галчинського, А.Маргул – Шпербера, Б. Окуджави, Ю.Друніної; проаналізувати майстерність поетів в зображенні жорстокості й трагічності війни; визначити провідні думки творів; розвивати вміння виразного читання поезій; сприяти вихованню в учнів особистого ставлення до проблем, порушених у творах, повагу до історичного минулого; формувати активну громадянську позицію.

Хід уроку

*Я порою себя ощущаю связанной
Между теми, кто жив
И кто отнят войной.
Ю. Друнина*

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів.

Працюючи над темою «Історичне минуле в літературі», ми переносимося з далекого Середньовіччя у ХХ століття, до кривавих сторінок історії, до найжахливішої в історії людства війни - Другої світової. Сьогодні я призначила вам зустріч біля підніжжя монумента в берлінському Трептов -парку – «Воїна - визволителя». У меморіалі захоронено біля 7 тисяч радянських воїнів, із загальної кількості 75 тисяч загиблих воїнів при штурмі Берліна. Центр композиції – бронзова фігура радянського солдата, який стоїть на обломках свастики. В одній руці солдат тримає опущений меч, а другою підтримує врятовану ним німецьку дівчинку.

Словникова робота.

Війна (від праслов'янського воі – погоня) –

1. Організована збройна боротьба між державами, суспільними класами.
2. Стан ворожості між ким-небудь, суперечка, сварка; боротьба.

Слово вчителя. Війна... Страшне слово. Страшніше, ніж смерть, тому що смерть – неминуче природне явище, а війна - страхіття, викликане злою волею інших людей.

Асоціативна розминка.

- Які образи виникають у вас, коли ви чуєте слово «війна»?
- Що вам відомо про Другу світову війну?
- Яка роль українського народу у цій війні?

Слово вчителя. Висловити все про війну не вдасться нікому, тому що не має міри людському героїзму, стійкості, виявлених у війні, немає міри горю і стражданням, якими накрила всіх війна. Письменники, художники, кінорежисери, композитори звертаються у своїх творах до теми війни, щоб залишити в пам'яті події, які розкривають велич перемоги людського духу в цій страшній війні. Забуття – підстава для повторення. Величне з відстані років можна розгледіти краще, тому ще не одне покоління пильно вдивлятиметься у події тих років.

III. Оголошення теми і мети уроку.

Сьогодні наші співбесідники - поети різних національностей, які були свідками тих страшних поій. Польський поет Константи Ідельфонс Галчинський провів у таборі для військовополонених довгих п'ять років. Його твори - це не тільки витвір мистецтва слова, а й крик болю та страждання людини, що бачить, як її землю рвуть на шматки загарбники. Ми вирушаємо услід за автором шляхом героїзму та мужності, самовідданості й патріотизму; спробуємо зануритися у світ поезії «Пісня про солдатів Вестерплатте», зрозуміти сенс послання поета нам, жителям України початку ХХІ століття.

Розповідь про поета.

У автора цієї поезії було два імені, одне видумане, жартівливе – Ільдефонс, інше, дане при народженні – Константи. Два імені для читача з'єднались воєдино. Спочатку небагатьом було зрозуміло, що в польську літературу прийшов поет, котрому визначено було сказати в ній нове слово. Нове слово було почуте, коли Галчинського не стало. Через кілька років по смерті він став любов'ю Польщі.

Він з'явився на світ в Варшаві, в сім'ї залізничника, 23 січня 1905 року. Батька його звали Константи, а матір Ванда. Константи Галчинський народився талантом і став поетом. Його доля трагічна не тільки тому, що він поет, але і тому, що він поляк I половини ХХ століття. Він пройшов через всі кола пекла польської національної катастрофи 1939 року. Писав вірші, де були місяць, скрипка і музика Баха. Всі заплутані вузли його життя розрубала війна. 24 серпня 1939 року Константи Галчинський отримує мобілізаційну повістку. А вже 17 вересня він потрапляє в полон. Два вірші, датовані 16 вересня, - «Пісня про солдатів Вестерплатте» і «Сон солдата» - дружині поета Наталії передає один із друзів. А потім шестирічне табірне життя поета. Інколи до дружини, Наталії Галчинської, доходять вірші її чоловіка...

Кінець війни Галчинський зустрічає на кордоні Голандії. В літературних колах вже ходять чутки про його загибель. Знайомі в Італії по пам'яті збирають і видають том його віршів.

В 1946 році Константи Галчинський повертається на батьківщину та разом з родиною оселяється в Кракові.

Якщо Пушкін – сонце російської поезії, то Галчинський – зелений листок поезії польської. Його творчість ще мало відома в Україні, відкриття його багатопланової творчості попереду. Сьогодні з його творчості ми можемо дізнатися про долю маленької людини у вирі великої війни.

Слово вчителя. 1 вересня 1939 року німецькі війська вдерлись до Польщі. До цього часу Німеччина вже приєднала до своєї території Австрію, частину Чехії, однак до цього часу не зустрічала серйозного опору своїм агресивним діям. У перший рік війни перед німцями стояло завдання: взяти воєнно – транзитний склад на півострові в Гданській бухті. Стійкість оборони нечисленного контингенту польських солдат стала несподіванкою для німецького командування. З 1 по 7 вересня 1939 року тривала оборона. Дві сотні поляків протистояли 3, 5 тисячам німецьких солдат. Німці направили в Гданську бухту навчальний лінкор, після перших невдач застосували важку артилерію та авіацію. Лише 2 вересня з 18:05 по 18:45 47 бомбардувальників скинули загалом 26,5 тонн бомб. В історію ця подія ввійшла під назвою оборона Вестерплатте.

Виразне читання поезії К.І. Галчинського «Пісня про солдатів Вестерплатте»

Бесіда.

- Від чийого імені ведеться розповідь? Поміркуйте, чому автор обирає саме таку форму свого твору. *(Це послання живим від імені мертвих солдат-героїв.)*

- Прочитайте перший рядок поезії «Коли вже дні спинили плин». Поміркуйте, чому саме так починає автор свій твір. Для кого «дні спинили плин»? *(Мужні воїни відійшли у вічність, і автор наголошує на цьому, ніби кажучи, що для них, для тих, хто віддав своє життя за рідну землю, ніколи час не стане «живим».)*

- Чому солдати пішли у небо лавами? (*Загинуло дуже багато, справжня національна трагедія.*)
- Як ви розумієте значення рядків у дужках: («*А літо було гарне того року*»)? (*Створюється антитеза: життя-смерть, війна, що вбиває все живе - літо, що дарує квіти та плоди, дарує життя.*)
- Про що співали солдати? Як у цій пісні розкривається їхня мужність та відвага перед лицем смерті?
- Чому путь до загробного світу «весела»? (*Відчувається водночас і гірка іронія, і почуття виконаного обов'язку перед Батьківщиною.*)
- Чому згадується верес? (*У контексті твору - це символ життя та невмирущості. Примітка. Можна провести паралель із твором Р.Л. Стівенсона «Балада про вересовий напій».*)
- Що солдати розповіли про останні дні свого життя? Чому так важливо було донести до живих, що вони «стояли, як мур»? (*Солдати набувають рис баладних героїв, призначення яких - захищати Батьківщину від загарбників. Автор оспівує подвиг героїв, підкреслює їхню силу та мужність.*)
- Розкрийте значення образу снігу в кінці поезії. (*Сніг, як застигли сльози, як нагадування про загиблих буде кружляти над зимовою Варшавою, що оплакуватиме своїх героїв.*)
- Чому у фіналі поезії постає образ зимової Варшави, а не квітучої літньої? (*Війна тільки розпочинається!*)

Учитель. Продовжуючи вивчати творчість поетів-учасників Другої світової війни, ми ознайомимось з доробком видатного німецькомовного поета, перекладача Альфреда Маргул-Шпербера. Предметом нашого вивчення буде вражаюча за глибиною болу поезія «Про назву концтабору Бухенвальд». Ми спробуємо зрозуміти та почути послання поета нам, усім, хто народився та живе після страшної війни з її концтаборами, з її Бухенвальдом.

Розповідь про поета.

Про цього поета в літературній енциклопедії сказано лаконічно: «Альфред Маргул – Шпербер (народився 23 вересня 1898 року в м. Сторожинець, Буковина) – румунський поет, писав вірші німецькою мовою. Навчався в Чернівцях, Відні. Учасник першої світової війни. Після її закінчення жив в Америці, в 1924 році повертається в Європу, потім на батьківщину».

Німецькомовний поет Румунії був, як це визначено часом, євреєм. В якості псевдоніма він додав до свого простого прізвища ім'я матері (Маргула) і став Маргул – Шпербером. В 20-і роки його вже друкують в Німеччині, Австрії – скрізь, де читають німецькою. Думка всіх була єдиною – з'явився класик. А те, що він живе в Трансильванії – мало хто, де живе?

Та прийшли 30-і роки, його друзі поступово потрапляють в місця, про які сьогодні людство згадує з болем і жахом. Чистота його німецької мови не могла зрівнятися ні з чиєю, але... Все ж таки, завдяки друзям, його не зачепили. До кінця війни східноєвропейський єврей Маргул – Шпербер жив приватними уроками ... німецької мови.

Видатний німецький поет Буковини і всієї Румунії, наставник Пауля Целана, Альфред Маргул – Шпербер прожив довге життя, бачив багато різних політичних режимів. Незважаючи на своє єврейське походження, він навіть при фашистах був затребуваним завдяки винятковій освіченості, хоча не міг їм співчувати. Навіть ім'я рідного Бухенланда – Буковини потім нагадуватиме йому про нацистські злочини.

Аналітичне дослідження поезії «Про назву концтабору Бухенвальд»

- Зверніть увагу на назву поезії. Чи можемо ми відразу сказати, про що буде йти мова в тексті?
- Що вам відомо про концтабір «Бухенвальд»?

Історична довідка.

Бухенвальд - нацистський концентраційний табір, що був розташований у шести милях від міста Веймар в Тюрингії в центральній Німеччині. Заснований гітлерівцями влітку 1937 року, діяв 8 років, до 1945 року, ставши місцем щоденного варварства й звірства. У Бухенвальді загинули десятки тисяч невинних людей: їх убивали камінням, різками, топили в гної, кастрували,

нівечили, морили голодом. Близько 50 000 людей загинули в Бухенвальді, переважно євреї, політичні в'язні та радянські (включно українські) військовополонені.

Бухенвальд не був табором смерті, як Аушвіц: не було газових камер. Проте в Бухенвальді було вбито та закатовано багато ув'язнених; люди також масово гинули від голоду та хвороб. Частина полонених навмисне заражали вірусами задля медичних експериментів. Дружина командувача табору Ільзе Кох зажила сумної слави тим, що мала абажури, виготовлені з людської шкіри. Для цього знищувалися в'язні, котрі мали викарбувані на своїй шкірі цікаві татування.

(Відеоролик «Бухенвальд»)

- Поміркуйте, чому саме Бухенвальд обрав поет предметом зображення в своєму творі? *(Страшний свідок нацизму. Окрім того, з назвою пов'язаний біографічний аспект вірша: певні перегуки між назвою концтабору й рідною землею поета (дослівно «Бухенвальд» перекладається як «буковий ліс»; Буковина - край буків).*

- Чому в перших рядках поезії постає образ Веймара? *(Веймар - німецьке місто, пов'язане з життям і творчістю двох геніїв німецької та світової культури - Гете й Шиллера. Таким чином, з перших рядків поезії протиставляється велика німецька культура аномальному в своїй жорстокості нацизму.)*

- Поясніть, чому ліричного героя «прймає невимовний гнів» від того, що назва Бухенвальду та Буковини перегукуються? *(Місце смерті тисяч людей перегукується з назвою Батьківщини, де пройшло щасливе дитинство поета.)*

- Схарактеризуйте спогади ліричного героя про своє дитинство. Наведіть відповідні цитати.

Які художні засоби він для цього використовує? *(Дитинство зображене щасливим, на фоні прекрасної природи:*

«Давно було це: килим з ніжних трав,

Ліс буковий, так пам'ятний мені...

Хлопчиськом на поляні я лежав,

Пливли біляві хмари в вишині».

- Зверніть увагу на художній простір цієї строфи. Як ви вважаєте, чому хлопчик ніби зливається з килимом із трав та білими хмарами? *(Повна гармонія з природою. Автор наголошує на абсолютно безхмарному щасті.)*

- Як ви розумієте епітет «лютий» час? *(Час війни, час, коли гармонія змінилася жахом кровопролиття.)*

- Чому автор «згортає» простір, звужує його до колії? *(Образ колії допомагає читачу краще зрозуміти, як війна (табір смерті!) відбирає у людини свободу та право просто дихати.)*

- Чому ліричний герой не може згадувати свою юність? *(Страшна війна, жахливе місце смерті назавжди відібрали у ліричного героя спогади про щасливе дитинство та прекрасну природу Буковини)*

- Розкрийте сенс використання метафори «Бо в спомини мої вповза кошмар, Який виймає серце із грудей». *(Війна проводить невидимий кордон у житті між «до» та «після». Знуцання над людьми в концтаборі - страшному витворі війни - не може не залишити криваві рани на серці.)*

- Чому автор протиставляє образи хмар із дитинства, які «пливли в вишині», з пасмами хмар, які здаються ліричному герою «димом спалених людей»? *(За допомогою антитези автор поглиблює трагедію особистості. Ніколи для ліричного героя хмари не стануть такими, як у дитинстві, ніколи в його житті не буде краси та гармонії.)*

Учитель. Тема Бухенвальду ятрила рану багатьом поетам. В 1958 році в Німеччині відбулось відкриття меморіалу II світової війни «Бухенвальд». На території колишнього табору смерті було зведено башту, увінчану дзвоном, набат якого повинен нагадувати людям про жертви фашизму і війни. Вже через дві години після цього повідомлення російський поет Олександр Соболев прочитав своїй дружині Тетяні рядки:

... Сотни тысяч заживо сожженных

Строятся Строятся В шеренгу к ряду ряд...

Композитор Вано Мураделі через два дні після прочитання віршів зателефонував Соболеву і сказав: «Пишу музику і плачу... Які вірші!»

Так народилась пісня «Бухенвальдський набат», яка вже більше сорока років застерігає людей – це не повинно повторитись!

Прослухайте пісню, та ще раз перечитайте рядки вірша А. Маргула – Шпербера. Що, на вашу думку, спільного та відмінного у змісті цих творів?

(Звучить «Бухенвальдський набат» (сл. О. Соболева, муз. В. Мураделі) у виконанні дитячого гурту «Непоседы», паралельно учні переглядають документальну відеохроніку, зняту після визволення Бухенвальда)

*Свої висновки учні узагальнюють у **діаграмі Венна**: спільне – тема (табір смерті Бухенвальд); відмінне - звучання ідейного змісту (у Маргула – Шпербера це питання – розчарування «Як можна пов'язати топонімічну назву, в основі якої природа, а отже, все живе, і табір смерті, де знищувалась людина не лише фізично, але й духовно, морально, етнічно?»), у «Бухенвальдському набаті» - пісні – епосі ритм звучить як застереження та заклик – це не повинно повторитись!)*

Знайомство з поезією Булата Окуджави «До свідання, мальчики...».

Булат Шалвович Окуджава (1924-1997) - бард, радянський російський поет, композитор, прозаїк і сценарист. Автор близько двохсот пісень, написаних на власні вірші, один із засновників та найяскравіших представників жанру авторської пісні.

Булат Шалвович Окуджава народився в Москві в 1924 році. Його батько, відповідальний партійний працівник, став жертвою репресій, а мати була заслана до табору. У 1942 році майбутній поет пішов добровольцем на фронт, щоб захистити Батьківщину від ворога. Після війни Окуджава навчався в Тбіліському університеті, пізніше викладав російську мову та літературу.

Відомим став Булат Шалвович після того, як почав писати музику для своїх віршів і привселюдно виконувати ці пісні. Були часи, коли твори Окуджави можна було почути й у концертних залах, і в студентських гуртожитках, і на вулиці. Помер 12 червня 1997 року в Парижі. Похований на Ваганьківському кладовищі в Москві. Його твори не зникли в коловерті часу, а продовжують жити й сьогодні, пісні Окуджави виконуються тисячами шанувальників його творчості.

Виразне читання твору учнями

Аналітичне дослідження тексту

- У якій формі написаний вірш? Чому Окуджава використовує саме форму звернення? *(Складається відчуття «присутності поруч» хлопців і дівчат, що йдуть на смерть.)*

- Прочитайте перше речення тексту. Чому автор звертається до війни і чому саме такий епітет обирає для її характеристики? *(Автор-гуманіст звинувачує війну (тих, хто її розв'язав), яка підступно та жорстоко зламала життя мільйонів людей. Цей рядок двічі повторюється для підсилення думки та емоційного фону твору.)*

- Чому двори стали тихими? Яким чином війна спричинила дорослішання хлопців? *(Війна збирає страшний врожай: учораїні діти пішли воювати та ризикувати власним життям заради миру.)*

- Які поради й через кого дає автор хлопцям? Яким чином у рядках вірша висловлена і тривога автора за молоді життя, і відчуття необхідності воювати та виборювати мир?

(«Нет, не прячтесь вы, будьте высокими,

Не жалейте ни пуль, ни гранат.

И себя не шадите, и все-таки

Постарайтесь вернуться назад.»)

- Схарактеризуйте на основі вірша долю дівчат під час війни? Як перегукуються рядки поезії Б. Окуджави з текстом поезії Ю. Друніної «Зінка»:

«Ах, война, что ж ты, подлая, сделала,

Вместо свадеб - разлуки и дым.

Наши девочки платица белые

Раздарили сестренкам своим.

Сапоги, ну куда от них денешься?

Да зеленые крылья погон...»)?

- Про яких пліткарів говорить автор? *(Під час війни зневіра часто охоплює душі людей. Народу під час війни потрібно боротися не тільки з зовнішнім ворогом, а й з внутрішнім.)*

- Чому саме рядками «постарайтесь вернуться назад» завершує свою поезію автор? *(Головне для автора не тільки перемога у війні, але й життя хлопців та дівчат, що пішли виборювати мир на рідній землі. В останніх словах відчувається віра автора, що всі, хто пішов на війну, хлопці й дівчата, обов'язково повернуться живими.)*

Уважно прослухайте авторське виконання пісні «До побачення, хлопчики». Як музика допомагає глибше зрозуміти текст? На яких словах автор робить логічний акцент? Чому?

- Поміркуйте над назвою вірша. Чому поезія називається саме так? Встановіть зв'язок між назвою вірша та його головною думкою.

IV. Підсумок.

Проблемне питання: *«Чому такого важливого значення набуває на війні життя кожної людини?»*

- *Чи потрібно писати про війну?*
- *Чому прочитані поезії можна вважати пам'ятником полеглим в боях солдатам?*
- *Коли б ви були скульптором, який би пам'ятник поставили ліричним героям К.Галчинського, А. Маргула – Шпербера, С.Гудзенка, Ю.Друніної?*

V. Домашнє завдання.

Розпочати читати повість В.Бикова «Альпійська балада», підготувати повідомлення (створити мультимедійну презентацію) про життєвий і творчий шлях В.Бикова, написати міні твір-роздум «Що сказали мені рядки поезії Б. Окуджави «До побачення, хлопчики...?»»*

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Зображення трагедії Другої світової війни з різних боків Європи. В.Биков. «Альпійська балада». Особливості сюжету і композиції повісті

Мета: ознайомити учнів з життєвим і творчим шляхом відомого білоруського прозаїка Василя Бикова; розпочати аналітичне дослідження повісті В. Бикова «Альпійська балада»; звернути увагу на особливості сюжету й композиції твору, смислові домінанти тексту; проаналізувати головні образи твору; формувати навички аналізу прозового тексту; розвивати аналітичні здібності учнів; сприяти вихованню кращих моральних якостей.

Обладнання: відеопрезентація «Життя й творчість Василя Бикова», фрагменти художнього фільму «Альпійська балада», відео «Прекрасні Альпи».

Хід уроку

*Значно більше мені хочеться розмірковувати
не про війну, а про моральний світ
людини і можливості її духу.
Василь Биков*

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів.

Бесіда.

- Яким чином твори, опрацьовані нами на попередніх уроках, розкривають трагедію Другої світової війни?
- Як у цих творах розкрито мужність і самозре ченість людей під час війни?
- У яких творах розкривається трагічна доля жінки під час Другої світової війни?
- Яким чином у розглянутих текстах протиставляється мирне життя жахливому існуванню під час війни?

III. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Продовжуючи вивчати тему «Історичне минуле в літературі», зокрема твори, що відображають трагедію людства в подіях Другої світової війни, ми розпочинаємо знайомство з творчістю Василя Володимировича Бикова. Досліджуючи проблеми добра і зла, людяності й насильства, любові й ненависті, нам належить пройти непростим шляхом повісті Василя Бикова «Альпійська балада», зрозуміти особливості сюжету й композиції твору, почуття та вчинки героїв.

Знайомство з особистістю письменника. (Відеопрезентація або повідомлення учнів)

Василь Володимирович Биков народився 19 липня 1924 року в бідній селянській родині в с. Бички Ушацького району Вітебської області.

Навчався на скульптурному відділенні Вітебського художнього училища. Коли почалася війна, Бикові направили в інженерний батальйон, на будівництво оборонних укріплень, потім брав участь у важких боях на Південно-Західному фронті, після закінчення Саратовського піхотного училища воював на 2-му і 3-му Українських фронтах. Двічі поранений. Батьки отримали повідомлення про його загибель. З діючою армією пройшов Румунією, Болгарією,

Угорщиною, Австрією; старший лейтенант, командир взводу полкової, потім – армійської артилерії. Демобілізований в 1947 році. Працював у Гродно. З 1947 року друкується. З 1972 по 1978 роки – секретар Гродненського відділення Спілки письменників Білорусії. Весною 1989 року обраний депутатом З'їзду народних депутатів СРСР. У 1990 – 1993 роках – президент об'єднання білорусів світу «Батьківщина».

Покинув Білорусь в кінці 1997 року. Спочатку на запрошення ПЕН – центру (організація, яка займається захистом прав творчої інтелігенції) у Фінляндії проживав у околицях Хельсінкі, потім отримав запрошення ПЕН – центру ФРН, переїхав до Німеччини. Творчу біографію прийнято відраховувати з оповідань, написаних в 1951. Герої – молоді солдати і офіцери з трагічною фронтовою долею – визначають на роки вперед особливості його прози. Твори писав білоруською мовою, найчастіше сам перекладав на російську.

Сувора правда і безкомпромісність творів викликала нападки офіційної критики. Письменника звинувачували в тому, що він чорнить радянський устрій, воїнів-героїв, що він прихильник «шанцевої (окопної) правди».

Народний письменник Білорусі (1980), Герой Соціалістичної Праці (1984). Державна премія (1986). Ленінська премія (1986).

За творами Бикова зняті фільми:

- «Третя ракета» (1963)
- «Альпійська балада» (1966)
- «Дожити до світанку» (1975)
- «Вовча зграя» (1976) «Обеліск» (1977)
- «Сходження» (за повістю «Сотников», 1977) «Знак біди» (1985)

Написані музичні твори :

- балет «Альпійська балада» (1967, музика Євгена Глебова)
- опера «Стежкою життя» (1980, музика Генріха Вагнера, за «Вовчою зграєю»).

Народний письменник Биков прожив нелегке життя. Починаючи з середини 90-х років, йому довелося пережити і нападки в державній пресі, і заборону творів. В 2003 році важкохворий письменник повертається в Мінськ, де йому залишилося жити зовсім недовго. Символічною стала дата смерті людини, відданої своїй темі в літературі і долі – 22 червня 2003 року.

Першим перекладачем повістей В. Бикова українською мовою був М. Шумило («Третя ракета», 1964). Згодом українські переклади творів В. Бикова зробили Г. Вігурська («Альпійська балада», 1965), М. Цівина («Обеліск», «Дожити до світанку», «Сотников», 1975–1976), О. Жолдак («Вовча зграя», 1975), М. Шудря («Свояки», 1979) та ін.

Історична довідка. Один із дослідників творчості Бикова зауважив, що в серці письменника «... б'ється попіл спалених білоруських сіл». Дійсно, за роки війни на території Білорусі фашистами було спалено 186 сіл, де не залишилось жодної сім'ї; там же було біля 260 таборів смерті, загинуло 2 млн. 230 тисяч чоловік - кожний четвертий житель цієї багатостраждальної країни.

Яке почуття домінує у вас, коли ви повторно переглядаєте кадри зйомок концтаборів та проектуєте такі події на власне життя? (*Страх*).

Головною в творах Бикова є не подія війни, а людська реакція на цю подію, і головною проблемою його творів є проблема подолання страху.

Бесіда:

- Спираючись на отриману інформацію, скажіть, якою людиною був Василь Биков?
- Як склалася доля письменника в роки війни?
- Як доля письменника пов'язана з Україною?
- Яким чином досвід учасника війни вплинув на творчість письменника?
- Чому радянська влада цькувала Василя Володимировича?
- Зверніть увагу на епіграф до нашого уроку. Як слова письменника характеризують його як людину?

Учитель. Події повісті відбуваються в Альпах. Запрошую вас здійснити віртуальну подорож у це чарівне місце (**Video**)

Передісторія створення повісті.

Василь Биков згадував:

“Це сталося наприкінці війни в Австрійських Альпах. Тут був глибокий тил німецького рейху, і тут, як повсюди в його тилу, було багато працюючих на війну промислових підприємств, в тому числі всіляких таборів.

Одного разу ми зайняли якесь містечко і чекали нової команди. Довжелезна колона арtpолку завмерла на вуличці. І раптом біля однієї з дальніх машин на очі потрапила дівчина – худорлява, чорноволоса, в смугастій куртці і темній спідниці, вона перебирала поглядом обличчя бійців і заперечно хитала головою. «Хто є Іван?» - запитувала вона. Звісно, Іванів у нас було багато, але ні один з них не здався їй тим, кого вона шукала. Ми запитали, якого саме Івана вона розшукує. Дівчина розповіла приблизно таке: її звали Джулія, вона італійка з Неаполя. Рік тому, влітку 44-го, під час бомбардування воєнного заводу вона втекла в Альпи, де зустріла російського військовополоненого. Кілька днів вони блукали в горах, голодні та холодні, перейшли гірський хребет і одного туманного ранку напоролись на поліцейську засідку. Її схопили і знову кинули до табору, а що сталося з Іваном, вона не знає.

Я згадав про цю історію через 18 років, коли почав літературну діяльність. І тоді я написав все те, що ви прочитали в «Альпійській баладі».

Бесіда на з'ясування первинного рівня сприйняття твору

- Хто з вас прочитав повний текст? Хто працював з текстом за підручником?
- Які враження залишив у вас твір? Що сподобалось? Що ні?
- Хто з героїв викликав найбільше захоплення? Чому?
- Які труднощі викликала робота над текстом?

Бесіда на основі герменевтичних запитань

- Прочитайте перше речення повісті. Як ви вважаєте, чому автор починає розповідь ніби «зсередини»? В якому творі ми вже зустрічали цей прийом? (*Читач уперше бачить героя в хаосі стрілянини та руйнування й розуміє, що герой потрапив у біду. Його життя під загрозою смерті. Подібний принцип побудови сюжетної лінії ми вже зустрічали в творі Джексона Лондона «Жага до життя», де автор змальовує героїв, не повідомляючи спочатку ані звідки йдуть герої, ані що з ними сталося.*)
- За яких обставин читач уперше знайомиться з головним героєм твору? (*Читач розуміє, що герой тікає з полону.*)
- Як читач усвідомлює, що художній час повісті - це війна? (*Вже на початку твору текст насичений художніми деталями: «бомба», стрілянина, пістолет в руці героя, - все свідчить про те, що читач разом з героєм потрапляє до страшного світу.*)
- Схарактеризуйте художній простір повісті. Який сенс має зображення страшних руйнувань, уламків та вирви? (*Художній простір символізує не тільки психологічний стан головного героя, а й світ під час війни - пекельний світ.*)

Літературознавча довідка

Художній час — час, відтворений у літературному тексті. Події в сюжеті можуть розгортатися послідовно, відбуватися одночасно, повертатися в минуле або «забігати» наперед. Так автор зосереджує увагу на важливих ситуаціях, коли герой стоїть перед вибором, виявляє свої ключові якості.

Художній простір — важливий компонент літературного твору, який визначає місце, де відбуваються події, зв'язуються сюжетні лінії, діють персонажі. Суттєву роль у створенні художнього простору відіграє пейзаж — картини природи в художньому тексті. Пейзаж має композиційне значення, виступає тлом, на якому відбуваються події, допомагає зрозуміти й відчутти переживання, душевний стан героїв.

- Які художні деталі свідчать, що герой військовополонений і що він тікає з полону? (*Одяг героя, собаки, що переслідують чоловіка, є переконливим свідченням, що дії відбуваються під час війни, і що він тікає з німецького концтабору.*)

- Коротко розкажіть про героїв. Хто вони? (*В центрі розповіді – звичайний рядовий боєць Іван Терешка. Він родом з Білорусії, це фізично міцний 25-річний хлопець; знайома з дитинства селянська праця загартувала його, зробила сильним і витривалим. Волею випадку Іван опинився в полоні у німців. Епізод полонення постійно переслідує його в нічних кошмарах (адже тоді, за законом військового часу, здатися в полон автоматично означало стати на бік ворога, тобто зрадити Батьківщині. Не можна допустити, щоб тебе взяли живим в полон. Недарма письменник загострює увагу на цій проблемі. “Нельзя срывать злость на пленных, - з гіркою думкою Іван, - плен – не проступок их, а несчастье, они не сдались в плен – их взяли, а некоторых даже сдали, предали – было и такое”.*)

Джулія Новеллі – італійка; скориставшись вибухом, як і Іван, вона втікає з табору. Письменник з любов'ю змальовує Джулію, підкреслюючи її красу, тендітність, витонченість: у неї чорні виразні очі, густе волосся, гнучка і струнка фігура, дзвінкий сміх. Завдяки образу Джулії Новеллі автор спонукає свого героя пройти перевірку коханням)

Визначення жанрової приналежності твору.

Учитель. Пригадаймо особливості повісті.

Повість – прозовий жанр описово – оповідного типу, в якому життя подається у вигляді ряду епізодів з життя героя, середня епічна форма, яка показує етап життя героя.

В ній:

- описано низку епізодів, які складають період життя головного персонажа;
- більше подій і діючих осіб, ніж в оповіданні.

- Чи є «Альпійська балада» повістю? Якщо так, то повістю якого типу? Ця повість – соціальна, пригодницька, любовна, філософська, сентиментальна, мелодраматична? Можливо, інша? (Лірична)

- Вчитайтесь в назву – «Альпійська балада». Чому «Альпійська» - зрозуміло – за місцем розвитку подій. А про що говорить поняття «балада»?

(Баладний жанр, як правило, належить до поетичних форм, до ліро-епосу фантастичного, героїчного чи родинно-побутового змісту, з трагічними фіналами, з загадково-таємничими елементами, уривчастими повісткуваннями, драматичними діалогами.)

Учитель. Повість В.Бикова «Альпійська балада» - реалістичний прозовий твір, однак вжита у назві твору жанрова номінація цілком вмотивована, адже в ній письменник змальовує таке кохання, яке в результаті перемагає все: холод і голод, муки і страждання, війну і смерть.

- Сформулюйте тему твору.
- Як вона реалізується в сюжеті?

Скільки сюжетних ліній в повісті? Які? З ким /чим вони пов'язані?

Коментарі. Повість має дві сюжетні лінії. Перша – це історія втечі й переслідування фашистами втікачів із концтабору: білоруського солдата Івана Терешки й італійської ув'язненої Джулії; друга лінія – любовна. Переплетення двох сюжетних ліній сприяє вираженню протиприродності війни й утвердженню загальнолюдських цінностей.

Художній час повісті не завжди є лінійним. Події розгортаються як у хронологічному порядку (утеча Івана й Джулії, історія їхнього кохання), так і в

ретроспективному плані, тобто з поверненням у минуле. Отже, картини воєнного життя героїв переплітаються з їхнім довоєнним минулим. Твір миттєво переносить читача з одного місця в інше, де одночасно відбуваються різні події. Така «фрагментарність» композиційної побудови повісті, просторові переміщення відбуваються дуже стрімко завдяки оповідачеві, який є посередником поміж зображуваним світом і читачем.

Композиція та сюжет твору підпорядковані розкриттю характерів героїв, їхніх людських якостей. Від їхнього морального вибору, як уважає письменник, залежить їхня доля, а від таких, як вони, і доля всього світу.

Ретроспективний (час) — звернений у минуле, присвячений розгляду минулого.

Особливості композиції твору.

- Яка побудова повісті «Альпійська балада»? (Твір складається із 24 розділів; також лист – замість епілогу; вставні частини – 4, в яких розповідається про те, як Іванові вдалося здійснити втечу з табору; вставка – сон Івана (він символічний); спогади про дівчину свого друга та про невдалі втечі з табору)

- Яка роль вставних частин?

IV. Підсумок уроку.

«Рефлексивний екран». Учні по колу висловлюються, вибираючи початок фрази з рефлексивного екрану на дошці:

Сьогодні я дізнався...

Було цікаво...

Було важко...

Я виконував завдання...

Я зрозумів, що можу...

Я відчув, що ...

Я навчився...

Я зміг...

V. Домашнє завдання.

Прочитати С. 84 -102, заповнити блок-схему «Історія кохання героїв» цитатним матеріалом*, намалювати ескіз обкладинки до повісті «Альпійська балада»*.

Почуття	Цитата
Злість	
Байдужість	
Приязнь	
Страї втратити	
Щось незнайоме	
Нове почуття	
Людське диво	

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. В.Биков. «Альпійська балада». Образи Івана Терешка і Джулії. Протиставлення сили дружби й кохання світу насильства.

Мета: через характеристики головних героїв дослідити тему протиставлення сили дружби і кохання світу насильства; визначити роль картин природи в змалюванні образів; формувати навички лінгвістичного аналізу тексту, роботи з цитатним матеріалом; вдосконалювати вміння виразного читання прозового твору; розвивати критичне мислення учнів; сприяти вихованню в учнів кращих людських якостей – вірності, наполегливості, мужності.

Обладнання: портрет письменника, фрагменти фільму «Альпійська балада», ілюстрації до повісті.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів.

Слово вчителя. Мир і війна, біле і чорне, радість і сум... Писати про життя – це означає віднаходити тисячі відтінків, кольорів, спалахів, почуттів, безліч вражень навіть у щоденному. Писати про війну (та й для чого про неї писати?) – це відстоювати право людини на щастя, радість кожної днини. Неординарно розкриває тему війни і кохання білоруський письменник Биков. Критик Л.І. Лазарєв визнає цікавою історію втечі і переслідування німцями втікачів, але йому рішуче не по душі любовний сюжет повісті: «Для чого потрібна в повісті ця історія короткого, несподівано зародженого наперекір життєвим обставинам, всім смертям на зло – кохання?» Чи згодні ви з думкою критика?

(«**Обери позицію**»: «Так – Ні – Не знаю, не визначив власної позиції»). Висловлюють власні судження, аргументуючи їх)

III. Оголошення теми і мети уроку.

Характеристика образу Івана Терешка, Джулії.

- Ким був Іван Терешка?

- Як поводився Іван в полоні? (*Полон змінив Івана, який ніколи не вважав себе сміливцем, укріпив його дух, виховав характер “В полку он ничем не выделялся среди других пехотинцев. За прежние бои получил три бумажки с благодарностью от командования да две медали “За отвагу” и думал, что на большее не способен. И уже в плену, где некому было ни вдохновлять на героические подвиги, ни награждать, где за малейшее неповиновение платили жизнью, в нём как-то сами собой проявились дух непокорства, дерзость и упрямство”.*)

- Схарактеризуйте фізичний і душевний стан Івана? (*Герой виснажений і фізично, і морально, проте рішуче налаштований на втечу.*)

- В якому епізоді особливо яскраво проявляється «дух непокорства»? (*Зіткнення героя з командофюрером Зандлером. Зандлер наказує Івану начистити черевики, і той погоджується, тому що готує себе в цю хвилину до іншого. Івану доводиться терпіти навіть те, що офіцер скидає попіл із сигарети на його голову. Тільки коли він бачить зневагу в очах полонених жінок,*

він уже не в змозі стримувати свій гнів – б'є офіцера по обличчю... Від смерті Івана врятував несподіваний вибух, і це дало йому можливість втекти, прихопивши пістолет Зандлера)

- Прочитайте епізод поєдинку Івана з собакою. Чим він закінчився?

- Як у двобойі з вовкодавом розкривається характер головного героя? Поміркуйте, у чому символічність цього двобойу? (Вовкодав уособлює страшних псів війни й нацизму, що створені тільки для знищення. Герой вступає у боротьбу не тільки з твариною, а й проти бездушної системи, демонструє силу духу й мужність справжнього воїна.)

- Розкажіть, як зустрілися Іван та Джулія? Якою вперше постає перед нами героїня? Поміркуйте, чому саме такою? («Смугаста постать унизу на мить зникла за краєм урвища, і він не дивився куди, — побюючись мотоциклів, напружено слухав. Та ось із низу, з-за каменя, з'явилася дівчина в довгій, не на її зріст куртці з підкачаними рукавами і червоним трикутником на грудях. Вона покvapливо зиркнула обабіч, і він помітив, як під копицею чорного, давно не стриженого волосся радісно блиснули такі самі чорні, мов маслини, очі.

- Чао!... її недоречно, напоказ, відвага гнівом шмагнула його напружене до болю відчуття: їх же легко могли виявити.»

Перед нами напрочуд гарна, життєрадісна та безстрашна дівчина. Читач одразу розуміє, що Джулія — непересічна особистість.)

Перегляньте відповідний фрагмент екранізації. Наскільки вдало актори передали напругу моменту? Чи відповідає, по-вашому, кінофрагмент авторському тексту?

- Як Іван поводить себе з дівчиною? Чому? (Жорстко, навіть, жорстоко. Роки полону вбили людяність та милосердя в його серці.)

- Навіщо автор вплітає в канву сюжетної лінії спогади й розповіді про минуле? (Герой починає згадувати події недавнього минулого: відкопування разом з товаришами у напівзруйнованому під час нічного нальоту цеху бомби, що не розірвалася, знуцання нацистського офіцера й утечу. Спогади героя та героїні постійно порушуватимуть лінійність розповіді. Такий прийом дає змогу автору в межах досить невеликого за обсягом твору провести читача життєвим шляхом героїв або зупинитися на доленосних подіях в їхньому житті. Окрім того, повернення в минуле героїв допомагає читачу краще зрозуміти їх та їхні вчинки.)

- Як характеризує героя той факт, що він готовий був віддати життя аби врятувати товаришів?

- Яку роль відіграє природа в повісті? Поміркуйте, допомагає чи, навпаки, заважає навколишній світ героям? (Герої протистоять не тільки ворогу, а й суворим Альпам. Здається, природа теж кидає виклик утікачам: «Проклятые горы! Иван был благодарен им за их недоступность для немецких охранников и мотоциклистов, но он уже начал и ненавидеть их за то, что они так безжалостно отнимали силы и могли, как видно, вконец измотать человека.»)

- Який сон постійно переслідував героя? Чому навіть уві сні Івана не полишають спогади про війну? (Війна спотворила життя героя та залишила криваві рани в його душі.)

- Як характеризують Івана слова, які він пошепки промовляє: «И потому надо идти. Идти, лезть, бежать! Не раскисать, собраться с силами, использовать весь опыт, все способности, перейти главный хребет, найти партизан — югославских, итальянских — все равно каких, только бы встать в строй, взять в руки оружие. В этом видел Иван теперь смысл жизни, наивысшее свое призвание и награду за все страдания и позор, пережитые им за год плена.»? (Полон не зломив солдата, прагнення боротися до кінця — єдиний шлях справжнього воїна.)

Слово вчителя. Знайомство з людиною починається з її зовнішності. Чому письменник подає декілька портретів дівчини? Прочитайте їх . («... он заметил, как под черной шапкой волос нескрываемой радостью блеснули такие же черные, словно две маслины глаза», «Казалось, он где-то уже видел их, эти непонятные глаза на смуглом, сильно исхудавшем лице...», « В ее взгляде теплилась молчаливая благодарность за то, что он не ушел без нее...»). Автор дає читачам можливість поступово розкривати для себе Джулію, як це робив Іван; вона змінюється, як і кожна людина, залежно від настрою, ситуації.)

- Доведіть цитатами з тексту, що Джулія, незважаючи на тендітну зовнішність, справжній боєць, як й Іван.

(«— О, Остфронт! Рус фронт бежалъ.

Он удивленно взглянул на нее.

- Си, си, — подтвердила она, видя его недоверие. — Синьорина карашо тэдэски пуф-пуф.)

- Розкрийте сенс зустрічі білоруса та італійки на шляхах війни? (Автор наголошує, що люди різних націй об'єднуються в боротьбі проти страшною загрози. І тільки так можна перемогти нелюдський режим, що розпочав найстрашнішу в історії людства війну.)

- Поясніть, чому так картав себе Іван за те, що відібрав у австрійця хлібину? (Війна часто відбирає у людини право бути людиною. Іноді, щоб вижити, доводиться чинити так, що потім за це соромно.)

- Розкрийте справжній сенс гри героїв під час їжі? (Герої не просто ділять хліб, вони діляться своїм життям, усім, що для них дороге.)

- Який сенс у створенні моторошної картини війни мають спогади Івана про те, що з ним сталося в українському селі? (Щире бажання українського селянина врятувати Івана розбилося об жорстоку підлість поліція-зрадника, який навіть власного кума Ладен був залишити без житла. Перед читачем постає світ війни, світ підлості, зради та високого героїзму й самозречення.)

- Розкажіть, як розвивалися стосунки Джулії та Івана? Чому Іван починає думати не тільки про себе, а й про дівчину: «Он начал уже думать, что и сейчас как-нибудь выдюжит, перейдет хребет (не может того быть, чтоб не перешел), лишь бы только жить, вынесет, стерпит все, на свободе — не в лагере. Вот только Джулия...»? (Теплі людські стосунки, яскрава індивідуальність Джулії, спільна біда об'єднали героїв. Крім того, вони обоє молоді, й навіть війна не може заборонити людям кохати й бути щасливими.)

- Чи було кохання Івана та Джулії несподіваним? (Ні, воно виникло поступово)

Заповнення блок-схеми «Історія кохання героїв» цитатним матеріалом, який підготували вдома.

Почуття	Цитата
Злість	«Зло ударил ее по лицу»
Байдужість	«Иван старался быть безразличным к ней»
Приязнь	«Он уже с большей приязнью, чем до сих пор, посмотрел на девушку, на ее мокрое, смуглое, похорошевшее лицо»
Страх втратити	«Иван боялся теперь потерять спутницу»
Щось незнайоме	«Это было ни жалостью, ни сочувствием — что-то незнакомое защемило в груди»
Нове почуття	«Ее присутствие здесь уже не казалось ему нежелательным или обременительным» «В его душе росло новое чувство к ней - то ли братское, то ли даже отцовское, - доброе и большое»
Людське диво	«Как на непостижимую тайну, смотрел и смотрел на нее — маленькое человеческое чудо, так поздно и счастливо открытое им в жизни»

- Що Іван дізнався про довоєнне життя Джулії? Чому вона так ідеалізує Радянський Союз? Чому дивується, що в «найкращій країні» вбивають людей, ув'язнюють та висилають до Сибіру цілі

родини? (Джулія щиро вірить у комуністичні ідеї та заперечує саму думку, що в Радянському Союзі може бути жорстокий тоталітарний режим. Дівчина обурилась на Івана та навіть назвала його «власовцем», тобто зрадником.)

- У чому полягає особливість сприйняття Іваном своєї Батьківщини? Чому думки про рідну країну викликають водночас і біль, і гордість? (Біль через жорстоку та брехливу владу та гордість за героїчний народ.)

- Чому Іван не зміг залишити дівчину, коли та відмовилася йти через втому? («Неожиданно обмякнув, она прильнула к его широкой спине и задохнулась. Он и сам задохнулся, но не от ветра — от того незнакомого, повелительно-краткого, величавого и удивительно беспомощного, что захлестнуло его, хлынув из неизведанных глубин души. Недавнее намерение бросить ее теперь испугало Ивана...») Зустріч з Джулією пробудила в душі Івана потребу кохати. Автор перед читачем розгортає величну картину Кохання посеред смерті та насильства.)

- Чому саме в ніч кохання Івана не турбував страшний сон? (Його душа виликувалася від ненависті та черствості.)

- Чому саме тепер, коли Іван усвідомив власні почуття до Джулії, автор вводить спогади героя про медсанбат? Поясніть значення цього епізоду в повісті. (Автор розкриває нам бачення Іваном сутності кохання, вірність навіть за межею смерті.)

- Розкрийте символіку образу галявини з маками? (Чудова природа, сонячна й тепла погода, яка так відрізняється від колючого вітру, дощу та снігу, що супроводжували героїв на шляху через Альпи, символізує силу та непереможність кохання. Маки, що в контексті твору уособлюють кохання, водночас є символом пам'яті жертв війни.)

- Чому втікачі відчували себе найщасливішими людьми на світі? Чи можливо це посеред війни? Яку думку доводить автор? («Впервые за много лет явь была счастливее самого радостного сна.» Автор переконаний, що кохання вічне й непереможне. Жодна війна, жоден полон, жодне насильство не можуть здолати справжнього кохання.)

- Чому щастя Івана й Джулії було таким коротким? (Божевільний німецький полонений привів есесівців до утікачів.)

- Як змінюється навколишній світ, коли загін гітлерівців починає переслідувати Івана та Джулію? Поміркуйте, чому? Підтвердьте свою відповідь цитатами з тексту. Які художні засоби використовує автор? («Косматые пряди тумана, цепляясь за поникшие росистые маки, ползли и ползли вдоль склона.» Здається, природа тужить за закоханими та їхнім почуттям.)

- Як поводитися герої перед загрозою смерті? Розкрийте роль антитези в зображенні втікачів та гітлерівців. (Мужність та відчайдушний героїзм молодих людей протиставляються холодній жорстокості есесівців. Образи Івана та Джулії набувають певної епічності, стають дійсно баладними.)

- Розкрийте символічне навантаження образу провалля, на краю якого опинилися герої. (Провалля постає як уособлення смерті, що перекреслює усі надії та сподівання. Проте навіть перед обличчям смерті герої поводяться гідно, вони не зрікаються ані свого кохання, ані своїх переконань.)

- Чому Джулія співає «Катюшу»? (Джулія співає пісню, що стала уособленням визвольної боротьби під час Другої світової війни. Дівчина демонструє, що не боїться та зневажає ворога.)

- Чому гітлерівці не застрелили утікачів, а випустили на них собак? (Бажання не просто знищити, а й принизити, змусити страждати, нагнати страх.)

- Чому Іван скинув Джулію в провалля? Про які якості героя свідчить цей вчинок? (Те, що Іван до останнього прагне врятувати Джулію, свідчить і про велике кохання, і про мужність та професіоналізм солдата.)

- Як ви вважаєте, чому автор ніби «замикає» коло, змальовуючи останні секунди життя Івана? (Втеча героя розпочалася із двобою з вовкодавом; життя обривається в поєдинку з собаками. Для автора гітлерівці нічого спільного з людьми не мають, вони - собаки, підлі й жорстокі.)

- Розкрийте композиційне та смислове навантаження епілогу в тексті? (Лист Джулії у «...село Терешки між Двох Голубих Озер у Білорусії» не тільки підводить ризик під розповіддю, а й доводить, що подвиг Івана безсмертний, що він продовжує жити в своєму синові, в коханні Джулії, в пам'яті людей: «Я хочу только сообщить, что вся моя последующая жизнь была

неразрывно связана с Ним, также как и моя скромная общественная деятельность в Союзе борьбы за мир, в издании профсоюзной газеты, наконец, в воспитании сына Джуованни, которому уже восемнадцать лет и который готовится стать журналистом.»)

IV. Підсумок.

Створення схеми «Художні світи повісті»

Світ війни	Світ кохання
Зруйнований завод	Зустріч Івана й Джулії
Полон	Відродження змертвілої душі героя
Есесівці з собаками	Макова галявина
Спогади героїв про те, що з ними відбувалося під час війни	Подвиг в ім'я кохання
Мотороші сни	Пам'ять кохання
Спроба перейти Альпи й дістатися до партизан	

Рефлексія. «Палітра емоцій» (Із поданого переліку вражень, почуттів необхідно вибрати три слова, що відповідають настрою учнів в цю хвилину: замріяність, співчуття, захоплення, спокій, переживання, радість, легенький смуток, журба, розчарування, світла печаль, умиротворення)

V. Домашнє завдання:

Поміркувати над питанням: «Чому твір називається «Альпійська балада»?»
Від імені жителів села Терешки напишіть листа Джулії*.

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. В.Биков. «Альпійська балада». Гуманістичний зміст повісті. Символічність назви твору, риси жанри балади в ньому.

Мета: завершити аналітичне дослідження тексту повісті Василя Бикова «Альпійська балада», розкрити символічність назви твору та сенс авторського задуму; з'ясувати роль і місце повісті у контексті світової культури; розвивати аналітичні навички учнів; формувати інтерпретаційні вміння; сприяти вихованню гуманістичної свідомості.

Обладнання: портрет письменника, фрагменти фільму «Альпійська балада», ілюстрації до повісті.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів.

Бесіда.

- Як ви вважаєте, яка тема є головною в творі - тема війни чи тема кохання?
- За допомогою яких художніх засобів протиставляється сила справжніх людських почуттів і світу війни?

Перевірка виконання домашнього завдання

- Які цитати ви дібрали для розширення характеристики художніх світів твору? (*Опорна схема «Художні світи повісті Василя Бикова «Альпійська балада».*) Наскільки вони поглибили ваше розуміння трагедії людини в подіях Другої світової війни?

- Прочитайте ваші версії листів, які могли б написати Джулії жителі села Терешки. Чому ви вважаєте, що їхня відповідь могла б бути саме такою?
Що в тексті повісті підтверджує вашу думку?

- Поміркуйте, чому сам Василь Биков завершив твір листом Джулії, а не відповіддю жителів Терешок?

III. Оголошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

Учитель. Сьогодні маємо з'ясувати символіку назви твору Василя Бикова, її роль та значення у смислово-полі тексті. Також предметом нашої уваги й дослідження буде втілення повісті на кіноекрані, відповідність екранізації авторському задуму та оригіналу твору.

З'ясування сенсу назви повісті Василя Бикова «Альпійська балада»

- Удома ви мали поміркувати над питанням, чому твір називається «Альпійська балада». Поділіться своїми думками.

Аналітична бесіда

- Пригадайте, чи виникло у вас питання щодо назви твору при першому знайомстві з текстом повісті? Що саме в назві викликало здивування?

- Ми знаємо, що за жанром твір Василя Бикова - повість. Чому ж тоді у назві він наголошує на іншому жанрі, зазначаючи, що це «балада»?
- Пригадайте, які основні риси притаманні жанру балади? Чи в прямому сенсі вжите це слово у назві повісті?
- Якими рисами наділений герой балади? Які риси баладних героїв притаманні персонажам твору?

Створення схеми «Образи героїв повісті Василя Бикова «Альпійська балада»

Іван	Джулія
Мужній і хоробрий воїн	Життєрадісна й щира, сповнена дитячої безпосередності
Не втрачає почуття людської гідності навіть у полоні	Ненавидить ворогів, смілива, дещо наївна у своїх переконаннях
Єдина мета - боротися з ворогом	Людина надзвичайної сили духу
Ніжний і вірний у коханні	Любляча й ніжна
Закохані, що протистоять жадливому світу війни	

- Яких баладних героїв нагадують вам Іван та Джулія? *(Автор наділяє своїх героїв хоробрістю та мужністю Робіна Гуда, здатністю до самопожертви героїв «Балади про вересовий напій» Р.Л. Стівенсона, любов'ю до рідної землі жителів чарівного озера «Світязь». Жакіттям війни вони протиставляють силу свого кохання.)*
- Як ви вважаєте, чому в назві твору автор дає вказівку на місцевість? Як це допомагає збагнути основну думку тексту? *(Альпи стають для героїв і місцем їхнього випробування на мужність, силу духу та витривалість (символічне «сходження до вершини»), і місцем, де їхні почуття розкрилися, де їхні душі відчували найвище щастя та насолоду, де кохання заговорило на повний голос.)*
- Яку роль відіграє історичний фон у долі героїв та надає «баладності» оповіді? *(Війна по вінця наповнила життя героїв: вони воювали, потрапили у полон, утекли з концтабору, через Альпи пробиралися до партизанів. Війна жила у їхніх снах та спогадах, відібрала право на кохання.)*
- За рахунок чого динамізм оповіді не тільки тримає читача в постійній напрузі, а й ріднить твір з європейською баладою? *(Напружений сюжет та динамічність - характерні риси балади.)*
- Яким чином назва твору допомагає читачам збагнути велич подвигу білоруського солдата Івана та італійки Джулії? *(Назва повісті піднімає героїв над власними долями, увіковічує їхній подвиг. Водночас назва твору підкреслює, що саме на таких героїв чекають люди: відважних, ніжних, закоханих. «Альпійська балада» В. Бикова - твір про кохання, кохання велике й прекрасне, яке в умовах смерті народжує життя. Напевно, саме тому автор і назвав свою повість баладою.)*

Колективне заповнення схеми «Символіка назви повісті В. Бикова «Альпійська балада»

Мужність та високий героїзм простих людей під час війни
 Віра в найкраще на межі життя й смерті
 Кохання, що протиставляється смерті, насиллю та жорстокості
 Шлях випробувань, що пройшли герої, сповнений страждань та неймовірного щастя
 Прекрасна й водночас сувора природа Альп акомпанує подіям і почуттям героїв

Учитель. У 1965 році білоруський режисер Борис Степанов зняв фільм за повістю В. Бикова «Альпійська балада», автором сценарію виступив сам письменник. Перегляньте фрагменти з фільму. Чи такими ви уявляли собі героїв? Чи вдалося акторам розкрити внутрішній світ персонажів?

- Поміркуйте, чому режисер екранізації розпочинає свій фільм з листа Джулії?

- Яке емоційне навантаження в екранізації несе образ старенької матері на початку фільму?
- У чому полягає особливість відображення на кіноекрані села Терешки? Чому жителі в кіноверсії розмовляють білоруською мовою, адже за часів Радянського Союзу переважала російська мова на теренах радянських республік?
- Чи змогли актори передати динаміку почуттів героїв?
- Чому в епізоді, коли герої востаннє раз дивляться один на одного, режисер показав крупним планом очі закоханих? Як цей прийом розкриває почуття та стан душі героїв?
- Пейзажі відіграють важливу роль у тексті. Чи вдалося режисеру правильно дібрати природний фон для втілення авторського задуму?
- Як музика до фільму допомагає краще відчувати весь драматизм та ліризм подій?

IV. Підсумок.

- На що спрямовує читача заголовок повісті?
- У 1965 році італійський режисер Джузеппе Де Сантис намагався придбати права на екранізацію повісті В. Бикова «Альпійська балада». Як ви вважаєте, у чому секрет такої популярності твору серед режисерів?
- У 2003 році картина брала участь у ретроспективному показі на кінофорумі в Каннах. Поміркуйте, у чому полягає невмирущість фільму?
- Чи допомогла вам екранізація повісті більш глибоко осягнути смисли твору та образи головних героїв?
- Що особисто вам відкрила повість?
- У чому актуальність повісті «Альпійська балада»?

V. Домашнє завдання:

Підготуватися до контрольної роботи з теми «Історичне минуле в літературі»

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Контрольна робота. Історичне минуле в літературі

Мета: перевірити рівень засвоєння учнями навчального матеріалу в обсязі теми «Історичне минуле в літературі»; актуалізувати та систематизувати набуті знання, удосконалювати вміння творчо їх використовувати при виконанні різнорівневих завдань; розвивати навички самостійності, аналітичності, вміння застосовувати набуті знання на практиці.

Обладнання: тестові завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення завдань уроку, мотивація учнів на успішне виконання контрольної роботи

III. Самостійне виконання контрольної роботи за різнорівневими завданнями

IV. Підсумок.

V. Домашнє завдання.

Прочитати С. 104-120.

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Джеймс Олдрідж. «Останній дюйм». Проблема взаємин між батьками й дітьми. Символічність назви оповідання

Мета: ознайомити учнів з особистістю й творчістю Джеймса Олдріджа; дослідити своєрідність вирішення проблеми батьків і дітей на прикладі оповідання «Останній дюйм»; формувати читацьку культуру; виховувати повагу до батьків і відповідальність перед родиною.

Обладнання: портрет письменника, фрагменти художнього фільму «Останній дюйм», мультимедійна презентація, ілюстрації до твору.

... Або все почнеться, або остаточно урветься...

Дж. Олдрідж

На це варто витратити час.

Дж. Олдрідж

Хід уроку**I. Організаційний момент****II. Оголошення теми й мети уроку**

Слово вчителя. Важко жити людині, яка тримається осторонь від інших людей. Закони суспільства допомагають кожному відчутися своєю необхідністю, причетністю до людської спільноти, до родини. Батьки й діти - найрідніші між собою люди. Завдяки дітям відбувається розвиток людства. А чи завжди рідні по крові люди живуть, розуміючи один одного, чи завжди відчувається зв'язок поколінь? Розібратися в цих складних питаннях допомагають уроки літератури, де на прикладі прочитаних книжок розглядаються проблеми стосунків батьків і дітей. «Останній дюйм» Дж. Олдріджа стоїть у ряду творів, присвячених саме цій тематиці.

Презентація портрета Олдріджа.**Повідомлення про життєвий та творчий шлях письменника.**

Джеймс Олдрідж народився 1918 року в Австралії. Батько Джеймса був журналістом, редактором газети. Тому зовсім не дивно, що син вирішив продовжити його справу. У 1938 році 20-річний Джеймс переїжджає до Англії і вступає до Лондонського університету. Після успішного його закінчення Олдрідж працює в редакції газети.

Він поринув у політичне життя і брав участь навіть у громадянській війні в Іспанії, захоплювався героїзмом її захисників. Під час радянсько-фінської війни перебував у Фінляндії як військовий кореспондент. З початком Другої світової війни Олдрідж був на різних її фронтах: у Греції, Єгипті, Норвегії, Радянському Союзі. Протягом війни письменник тричі приїздив до Москви.

У повоєнні роки він багато подорожував. Особисті враження від побаченого і почутого лягли в основу творів письменника.

Творчий доробок Дж. Олдріджа різноманітний за жанрами і темами. Це і лірико-філософські твори — роман «Мисливець» (1950), чимало оповідань, і широкі епічні полотна — романи «Дипломат» (1949), «Герої пустельних обріїв» (1954), «Не хочу, щоб він помирав» (1957), «Останній вигнанець» (1961), дилогія «Бранець своєї землі» та «Небезпечна гра» (1962—1966.), «Гори і зброя» (1974), що відтворюють складні суперечності суспільства, боротьбу різних соціальних сил.

Герої творів письменника — люди сильного характеру та нелегкої долі, які не пасують перед труднощами, борються і перемагають.

Творчість і діяльність письменника відзначено високими міжнародними нагородами за боротьбу за мир, журналістську працю, за твори для дітей.

Письменник неодноразово бував в Україні, у м. Києві, зустрічався з читачами, давав інтерв'ю, одне з них було надруковане під назвою «І в мені частка України». Джеймс Олдрідж писав: «Україна нагадує мені країну мого дитинства Австралію. На мою думку, будь-який український хлопчик може впізнати себе в героях моїх дитячих оповідань». Оповідання «Останній дюйм» було перекладено українською В. Гнатовським одразу після його публікації англійською мовою.

Учитель. Оповідання «Останній дюйм» є одним із шедеврів Дж. Олдріджа. У ньому письменник досить своєрідно порушує важливу проблему «батьків і дітей», ставлення до якої буває різним. Цікаво, що кожне нове покоління по-своєму вирішує це питання. Багато людей вважають, що між батьками й дітьми неминучим є конфлікт, який навіть неможливо вирішити, оскільки сторони ніколи не можуть зрозуміти одна одну. А інші стверджують, що такої проблеми не існує взагалі, адже батьки і діти — це два покоління, що приходять на зміну одне одному. Батьки передають естафету життя дітям і йдуть з ними однією дорогою. Як вирішує цю проблему Дж. Олдрідж, ми зможемо зрозуміти, проаналізувавши оповідання «Останній дюйм».

Історія створення

Кораловий риф

Наприкінці 1950-х років Дж. Олдрідж із дружиною й синами відпочивав на Чорноморському узбережжі Кавказу. Разом із синами-підлітками письменник багато часу проводив біля моря. Їхніми улюбленими заняттями були підводне полювання й підводна зйомка. У ці роки Дж. Олдрідж написав посібник «Підводне полювання», де детально ознайомив читачів із життям підводного світу й секретами полювання. Враження від Чорного моря й спогади про Червоне море, зокрема Акулячу бухту, знайшли відтворення в оповіданні «Останній дюйм».

1. Слово вчителя. Дж. Олдрідж переніс на сторінки своїх творів власні захоплення авіацією та підводним плаванням. Саме тому, мабуть, твори майстра справляють враження достовірної історії, а герої — люди нелегкої долі, сильного характеру, не пасують перед труднощами, борються і перемагають. Таким переконливим є оповідання «Останній дюйм».

Оповідання написане в 1957 році під час перебування Олдріджа на Чорноморському узбережжі Кавказу. Радянські читачі прочитали твір на сторінках популярного журналу «Огонек». У 1958 році режисери Теодор Вольфович та Микита Курихін відзняли фільм «Останній дюйм», який отримав першу премію на Всесоюзному кінофестивалі. А в 1959 році оповідання було надруковано українською мовою в збірці «Хлопчик з лісового берега». Взагалі твори Олдріджа перекладено сорока мовами.

Перегляд буктрейлера «Останній дюйм».

III. Аналітичне дослідження змісту оповідання Джеймса Олдріджа «Останній дюйм».

Бесіда.

- Ким за фахом був герой оповідання? (*Льотчиком.*)
- Скільки Бену років? (*43.*)
- Як звали його сина? Скільки років йому? (*Хлопчика звали Деві. Йому було 10 років.*)

Словесне малювання. Якими ви уявляєте Деві і Бена?

3. Визначення композиції оповідання «Останній дюйм»:

- експозиція – передісторія життя героїв;
- зав'язка – Бен змушений взяти Деві з собою;
- кульмінація – зусилля батька і сина для того, щоб вижити, політ до бухти;
- розвиток дії – підводні зйомки акул, очікування Деві на батька, поранення Деві;
- розв'язка – успішне повернення батька і сина в Каїр, початок нових стосунків.

- Чим займався Бен, коли припинив літати?
- Що він думав робити далі?
- Чийми очима ми бачимо підводне царство?

Заочна подорож у підземне царство.

- Що підштовхує Бена до небезпечних підводних зйомок?
- Що ми можемо сказати про Бена як про льотчика, кінооператора, людину?
- Чи можемо ми зробити висновки, що перед нами неординарна особистість?
- Чому ж так сталося, що він навчився за життя багато, але не навчився розуміти власного сина?
- Чому Бен потрапив у складну ситуацію?
- Що ви знаєте про звички акул?

Повідомлення учня про особливості поведінки акул.

Акули – це велике сімейство хрящових риб, яке включає 8 рядів, 20 родин і близько 350 видів. Більшість видів відносяться до так званих справжніх хижаків. Небезпечними для людини є близько 50 видів акул, що полюють на велику здобич. Із них найвідоміші велика біла акула завдовжки до 12 м та риба-молот, названа так тому, що її голова розширена в боки на подібні молота.

Акула-кішка – належить до сімейства котячих акул, яке налічує дуже багато видів, що водяться в усіх морях і океанах світу.

Довжина тіла не перевищує 1 м. Живе у прибережних водах біля дна і рідко опускається на глибину більше 400 м. Харчується вона дрібною рибою.

6. Показ світлин Акулячої бухти

Учитель. Одного разу Дж. Олдрідж, перебуваючи в Єгипті, поблизу Каїру, вирушив у так звану Акулячу бухту. Письменник – кінооператор опинився в становищі свого майбутнього героя Бена. У той день на плівку було відзнято «товариство» з восьми акул.

Порівняйте опис Акулячої бухти в тексті твору із зображенням на фото.

Бесіда.

- Схарактеризуйте стосунки Бена і Деві. Чому автор не називає їх «батько» і «син»?
- Як почувався Деві у літаку? Чому він заплакав?
- Яких слів при звертанні до сина жодного разу не сказав батько? Що в поведінці Деві дратувало Бена?
- Чи розуміє Бен себе сам, своє ставлення до сина? Доведіть цитатами з тексту.
- Коли вперше згадуються слова «останній дюйм»? З чим вони пов'язані?
- Як поводився Деві на узбережжі Червоного моря?
- Чи було бажання в Бена зблизитися з сином? Як характеризує батька той факт, що він не взяв напоїв для хлопчика?
- Прокоментуйте слова батька: «Прикрий голову від сонця», «не підходь до води», «не смій ступати у воду», «затягни цей ремінь», «не кидай у воду каміння», «дай мені маску», «обклади камінням колеса», «посидь під крилом у затінку», «Зрозумів?» Чому Бен говорить ці слова?
- Зачитайте опис природи. Чому автор приділив йому таку увагу?
- Прокоментуйте слова: «Деві відчув свободу». Свободу від чого чи від кого?
- Чи припускає хлопець, що може залишитись сам?
- У яких просторових рамках знаходяться батько і син? (Батько - море, син - узбережжя, разом - у літаку в небі, причому перший раз (політ до бухти) - окремо один від одного, а повернення додому - залежало від їхніх спільних злагоджених дій.)

Учитель. Герої оповідання дуже самотні. І цей стан викликає у них депресію.

Самотній Бен, у 43 роки він припинив літати, втратив будь-яку надію знайти пристойну роботу. Від нього пішла дружина. Він залишився віч-на-віч зі своїми проблемами.

Мати деві, Джоанна, що повернулася додому на Ліннен-стріт у місто Кембридж, штат Массачусетс, хоча й живе так, як вона бажає, навряд чи дуже щаслива, її абсолютно не цікавить син.

Самотній Деві, якому було найважче, адже він ще дитина. А будь-яка дитина не може почуватися нормально без батьківського піклування, материнської ласки, спокою в домі.

IV. Підсумок.

- Чи згодні ви з тим, що непорозуміння у взаєминах батьків і дітей залежать від кожного з них?
- Як уникати таких проблем у спілкуванні?
- Назвіть проблеми, які порушуються у творі.
- Яка головна думка оповідання?
- Чому твір називається «Останній дюйм»?

V. Домашнє завдання:

Дібрати цитати, що характеризують батька й сина.

Скласти декілька порад Бену і Деві, дотримуючись яких, вони зможуть налагодити свої стосунки*.

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Джеймс Олдрідж. «Останній дюйм». Образи Бена і Деві, художні засоби їхнього створення

Мета: проаналізувати ключові епізоди й образи оповідання, розкрити силу особистого прикладу (образ Бена) та особливості формування характеру на прикладі образу Деві; схарактеризувати художні засоби їх створення.

Обладнання: портрет письменника, фрагменти художнього фільму «Останній дюйм» таблиця «Головні герої оповідання «Останній дюйм».

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності. Перевірка домашнього завдання

- Поясніть, чому Джеймс Олдрідж приділяв велику увагу зображенню людських стосунків у екстремальних ситуаціях?
- Яке місце у його творчості займає тема батьків і дітей?
 - Зачитайте складені вами поради батьку і сину, щоб налагодити свої стосунки.

Завдання. Скласти візитну картку сім'ї Аміно.

Ім'я батька	Ім'я матері	Ім'я дитини
Вік – Рід занять- Захоплення- Мрії - Ставлення до родини- Місце проживання-		

III. Оголошення теми і мети уроку.

Слово вчителя.

«Не треба іншого зразка, коли в очах приклад батька», - ці слова належать російському поету й мислителю Олександрю Грибоедову. Чи погоджуєтесь ви з таким висловом? Аргументуйте свою відповідь. Сьогодні на уроці ми спробуємо довести, що сила особистого прикладу може дати багато для людини, схарактеризуємо героїв оповідання Бена і Деві та художні засоби, які автор використав для створення характерів персонажів.

Бесіда за епізодом «Бен у морі»:

- Як Бен поводить себе під водою? У чому полягала небезпека підводних зйомок?
- Коли згадується про «останній дюйм» у цьому епізоді? Яке смислове навантаження цього вислову?
- Прокоментуйте слова: «Бен зовсім забув про його (хлопчика) існування і не знайшов за потрібне пояснити, кого стосуються ці слова...»
- Чому Бен хотів відвезти сина до матері?
- Коли у хлопчика закралася тривога, що вони можуть звідси не вибратися?
- Як поводить себе Бен, пірнаючи вдруге у воду? Що він говорить сину?

- Чому з Беном сталося нещастя?

- Зачитайте уривок, як Бен, вже покусаний акулами й скривавлений, опинився на березі. Про що говорять син і батько? Що змінилося в їхньому спілкуванні?

- Коли проявилися справжні батьківські почуття? (*«Але тут же змиркував, що треба щось робити: коли його не стане, хлопець залишиться сам, і про це страшно навіть думати. Це було ще гірше, ніж його власне становище...»*)

- Як ви вважаєте, його попереднє ставлення до Деві було виявом нелюбові батька до сина? (*Ні, його неухважність пояснюється відсутністю, зайнятістю, пошуками роботи, конфліктними стосунками з дружиною.*)

Учитель. Бен зрозумів: щоби врятувати сина, йому треба знайти шлях до серця, душі, свідомості своєї дитини.

- Коли батько вперше називає Деві сином? Зачитайте цитату.

- Чи змінилося ставлення батька до сина? А сина до батька? Доведіть свої думки.

- Який результат нових взаємин батька й сина?

- Що зміг зробити Деві?

Ціною неймовірних, надлюдських зусиль хлопчик із честю вийшов з цього важкого випробування.

- Як автор підсумовує те, що сталося? (*«Ніколи не знаєш, на що ти здатний, доки не спробуєш...»*). Що автор мав на увазі, говорячи ці слова? (*Опинившись у граничній ситуації, людина відкриває для себе нові можливості, нові зміни. Бен відчув себе батьком, який спробує наблизитися до сина, а Деві відчув, що доля батька і його власна тепер буде залежати тільки від нього*).

- Чи відбулися зміни в характері Деві? Як він став висловлювати свої почуття й думки? Чого навчили хлопчика пережиті події? Завдяки чому він спромігся врятувати своє та батькове життя?

- Які поради дає батько? Що дало сили Бенові не померти? Прокоментуйте ключові слова. (*«Головне вижити до Каїра і показати хлопцеві, як посадити літак. Тільки на це він надіявся, це була його найдальша мета. І ця надія допомогла йому забратися у літак...»*)

- Чому твір називається «Останній дюйм», якщо брати до уваги сюжетну лінію твору? (*Останній дюйм дуже важливий при посадці літака.*)

- Чому твір називається «Останній дюйм», якщо виходити з головної проблеми твору? (*Останній дюйм - це відстань, яка розділяє батька й сина, відстань їхнього непорозуміння.*)

- Як ви вважаєте, чи здолають батько і син відстань, що розділяє їх? (*Здолають. Батько відкрив для себе риси характеру та якості, які раніше не бачив у сина, про які навіть не здогадувався. Син побачив, що батько любить його.*)

Висновки учнів

Батько та син ціною надзвичайних випробувань знаходять шлях до серця один одного. Цим шляхом вони будуть намагатися йти в подальшому своєму житті. Це і є авторське вирішення проблеми взаємин батька та сина в оповіданні Д. Олдріджа «Останній дюйм».

IV. Підсумок.

- Випадкова ситуація змушує людину переосмислити життя, мету життя, майбутнє, відповідно змінюється і її поведінка. Чи можна назвати поведінку героїв звичайною? А героїчною? Чи був батько для Деві прикладом героїчної поведінки?

Учитель. Драматург Віктор Розов, говорячи про конфлікт між батьками і дітьми, стверджував: «Не безодня лежить між молодими та дорослими, а дистанція пробігу. Різнить їх та об'єднує та паличка, яку вони передають один одному із рук у руки. Без неї немає руху, немає життя.»

Дійсно, хотілося б, щоб і у батьків, і у дітей була одна дорога. А для цього лише потрібно зробити крок назустріч...

«Міні- диспут».

- Якими ви б хотіли бачити ваші стосунки з батьками?

Учитель. Хочу сказати вам, діти, що в сьогоднішньому складному житті ваші батьки також мають багато проблем. Вони зайняті, заклопотані, їм постійно не вистачає часу. Саме тому вони бувають іноді неуважними до вас. Можливо, є необхідність вам зробити перший крок назустріч, постаратися зрозуміти своїх батьків, запропонувати спільну справу, що об'єднає вас, щоби врешті-решт ви змогли здолати останній дюйм непорозуміння, який існує між вами. «Останній дюйм, який розділяє всіх і все, нелегко подолати, але можливо». Оповідання «Останній дюйм» - це своєрідний глибокий роздум про вічні цінності людського життя, про становлення людини, про духовне зближення батьків і дітей. Бажаю вам повного взаєморозуміння з вашими батьками, справжньої духовної близькості.

V. Домашнє завдання.

Скласти розповідь від імені Деві про подорож на узбережжя Червоного моря*.

Підготувати питання для інтерв'ю з Беном (Деві).

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Джеймс Олдрідж. «Останній дюйм». Віра у внутрішні можливості людини, подолання нею життєвих випробувань, здатність до порозуміння. Утвердження сімейних цінностей.

Мета: розкрити символічне значення назви оповідання, формувати навички уважного читання, вміння бачити художню деталь; виховувати відповідальність за свої вчинки та долю тих, хто поруч.

Обладнання: портрет письменника, фрагменти художнього фільму «Останній дюйм»

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

Розкажіть від імені Бена про пережите випробування.

Розкажіть від імені Деві про те, що довелося йому пережити під час перебування в акулячій бухті та повернення додому з пораненим батьком.

Завдання. Пронумеруй цитати в правильному порядку за сюжетом.

1. ... «Підвівши очі, він побачив, що вороже настроєна акула – кішка пливе просто на нього».
2. ... «Тоді Бен глянув на руки і побачив, що права мало не зовсім одірвана.., ліва була схожа на шматок м'яса...».
3. ... «Отак він і залишився з порожніми руками, коли не брати до уваги байдужу дружину, якій він не був потрібен, та десятирічного сина...»
4. ... «Доведеться тобі взятися за діло самому, Деві...».
5. ... «Бен узяв хлопчика з собою на «остер», який страшенно кидало...»
6. ... «Бен і прилетів сюди, власне, заради акул...».
7. ... «Їм обом потрібен час».
8. ... «Він (батько) знав, що тон у нього різкий, і сам завжди дивувався, чому не вміє розмовляти з сином».
9. ... «Хлопчик опустил голову і тихенько заплакав.»
10. ... «Взявши в рот трубку і опутивши вниз кінокамеру... Бен зник під водою».
11. ... «Та ось хвіст і колеса літака торкнулися землі - це був останній дюйм».

III. Мотивація навчальної діяльності

Життя — це боротьба. Людина завжди має долати якісь труднощі, щоб дійти до поставленої мети. Як відомо, за всіх часів перемагають сильні духом, цілеспрямовані особистості, котрі не бояться жодних перешкод. Труднощі загартовують характери, зближують людей. Головне — не спасувати перед ними.

В оповіданні Дж. Олдріджа «Останній дюйм» є такі слова: «У житті не раз настають вирішальні хвилини і залишаються вирішальні дюйми». Важливо знайти сили їх здолати, зробити правильний вибір шляху.

Перед такою ж проблемою стоять і герої оповідання Дж. Олдріджа «Останній дюйм». Як вони здолали його, ми маємо проаналізувати на уроці.

IV. Повідомлення теми уроку.

- У творі Джеймса Олдріджа ми неодноразово зустрічаємо словосполучення «останній дюйм», й саме оповідання має таку назву. Чому автор застосував саме цю одиницю довжини у своєму творі? Якими смислами її наповнив? Про це ми дізнаємося на уроці.

1. Бесіда за фрагментом «Деві в польоті»

- Зачитайте уривок, в якому йдеться про те, як Деві заводить мотор літака. Чи складним це було для нього?

- Чому батько хвалить сина, але тільки подумки?

- Прочитайте початок уривка й дайте відповідь, чому Деві не розповідав про свого батька-льотчика? Чому у нього немає сліз?

- Які почуття викликали в хлопчика слези?

- Автор неодноразово використовує слово «останній». Знайдіть словосполучення з ним, поясніть їх вживання в тексті («останній підсумок», «останнє напруження», «останнє падіння», «останній дюйм»).

- Яке змістове наповнення має словосполучення «останній дюйм» на початку твору й у кінці? (*На початку твору це словосполучення пов'язане з професією льотчика, це вирішальна висота для посадки літака; в кінці оповідання слова мають символічне значення - дюйм до загибелі чи життя, до порозуміння чи відчуження між батьком і сином.*)

- Чи можна вислів «останній дюйм» вважати прихованою художньою деталлю у творі? Яке смислове навантаження вона несе?

2. Бесіда за фрагментом «У лікарні»

- Чому Бен «так боявся помирати і ще зовсім не хотів здаватись»?

- Яким батько бачить сина в лікарні?

- Навіщо Беніві «потрібен був час», і що означав «час для життя, яке висіло на волосинці»?

- Коментоване читання від слів: «Отже і з Деві все було гаразд...» до «А Бен був же колись зовсім непоганим льотчиком». Що побачив Бен у синові?

- У чому переконався Бен? На що батько готовий витратити час?

- Чому Деві спочатку нічого не відповів на запитання батька?

- Як змінилися стосунки між батьком і сином під час випробування? Які риси характеру сина відкрив для себе Бен під час описаної пригоди? Як змінилося його ставлення до Деві? Що допомогло Беніві порозумітися з хлопчиком?

- Чому автор робить фінал відкритим? Чи стануть справжньою родиною Бен і Деві?

Робота із заключним епізодом художнього фільму «Останній дюйм»

- Порівняйте фінал фільму й твору. Який варіант є більш логічним відповідно до подій, що йому передували? Наведіть аргументи.

- Чи можемо ми бути впевненими, що стосунки між батьком і сином налагодяться?

V. Узагальнення й підсумки

- Як ви вважаєте, хто зробив вирішальний крок до подолання «останнього дюйму»?

- Що потрібно для того, щоб знайти спільну мову, порозумітися? Чи варто покладатися на випадковість?

- Які сімейні цінності утверджуються в оповіданні Джеймса Олдріджа «Останній дюйм»? Що заперечується й засуджується?

- Чи запропонували б ви своїм батькам цей твір для прочитання? Чому?

Творча робота. Робота в парах.

I варіант. Спираючись на текст і ваш особистий досвід, спробуйте написати поради для всіх дітей (і Деві), щоб вони швидше подолали свій останній дюйм?

II варіант. Поради для всіх батьків (і Бена), щоб між ними і дітьми ніколи не виростала прірва непорозуміння.

- Справдилися ваші надії на уроці?
- Змогли ви відшукати для себе щось корисне?
- Що ви могли б застосувати у повсякденному житті?

VI. Домашнє завдання.

Написати твір-роздум «Що потрібно для подолання «останнього дюйма»*.
Прочитати с. 121 – 125.

Тема. Редьярд Кіплінг. «Балада про Схід і Захід». Протистояння і примирення Сходу й Заходу». Антитеза у творі.

Мета: ознайомити учнів з життєвим і творчим шляхом Джозефа Редьярда Кіплінга; розкрити сутність і причини проблеми протистояння Сходу і Заходу; дослідити ідею миру й дружби у вірші; визначити у творі антитезу, пояснити її значення; проаналізувати образи головних героїв для розкриття проблеми твору.

Обладнання: портрет письменника, виставка книг, тексти віршів, слайд-презентація

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Перевірка домашнього завдання. Зачитування творів-роздумів «Що потрібно для подолання «останнього дюйма».

Учитель. Той, хто любить читати казки, не може не пам'ятати ім'я Мауглі - літературного героя, чиє життя та пригоди у джунглях серед звірів описав англійський письменник Джозеф Редьярд Кіплінг, лауреат Нобелівської премії 1907 року. Ознайомимося з його життям і творчістю

II. Оголошення теми і мети уроку.

Сторінки життя і творчості

Коли ми чуємо ім'я англійського письменника Редьярда Кіплінга, одразу згадуємо про Мауглі, кішку, яка «гуляла, як сама собі знала», або маленьке слоненя, якого жорстокий крокодил ухопив за хобот. Однак Р. Кіплінг — не тільки дитячий письменник. Він є автором цікавих повістей, романів, новел, а також прекрасних поезій, які порушують важливі філософські проблеми. Його творчість сповнена глибокої тривоги за світ, розвиток земної цивілізації. Переживши разом із своїм поколінням війни й катастрофи, смерть і страждання, письменник шукав шляхи, які зможуть зробити життя людей мирним і осмисленим.

Джозеф Редьярд Кіплінг народився 30 грудня 1865 р. в м. Бомбеї (Індія). Його батько, Джон Локвуд Кіплінг, через фінансову скруту залишив Англію й посів місце викладача художньої школи в м. Бомбеї. Мати письменника, Еліс Макдональд, відома як авторка поезій. Редьярд Кіплінг полюбив Індію та її смагливих мешканців ще з дитинства. Батьки були дуже зайнятими, і його виховували слуги-тубільці, які розповіли маленькому Редьярдові чимало індійських казок, легенд і дивовижних історій. Перші слова хлопчик вимовив мовою хіндустані. Він став англоіндійцем, засвоївши дві такі різні, але цікаві й неповторні культури — західну й східну.

Батьки послали Редьярда на навчання до Англії в закритий пансіон місіс Хеллоуей, де хлопчика ображали, били й принижували. Одного разу його тітка помітила, що Редьярд утрачає зір. Через деякий час мати віддала його на навчання в інший

У 1907 р. Редьярд Кіплінг першим серед англійців був нагороджений Нобелівською премією в галузі літератури.

Першу світову війну письменник зустрів із захопленням, та незабаром пересвідчився в безглуздості й жорстокості насильства: на війні загинув його син, якому він допомагав влаштуватися в армію. До кінця життя Р. Кіплінг жив самотньо, майже ні з ким не зустрічався.

Р. Кіплінг серед кореспондентів у Південній Африці

елітний заклад — Юнайтед Сервіс Коледж, де готували «слуг Британської імперії». Однак Редьярда не приваблювала військова кар'єра. Він захопився літературою. В юнацькі роки почав писати вірші, посилав їх у журнали. На жаль, їх не друкували. Батьки оцінили їх належно набагато раніше, ніж професійні редактори. У 1881 р., коли Редьярдові виповнилося 16 років, вони видали власним коштом його збірку «Шкільні вірші», а на закінчення навчального закладу допомогли синові влаштуватися на роботу в газету. У 17 років Кіплінг повернувся в Індію й став працювати репортером «Цивільної та військової газети».

Та справжня слава прийшла до нього після повернення в 1889 р. в Англію. У творах письменник описував яскраві події, про які він чув або в яких сам брав участь, прекрасну природу Індії і враження від зустрічей із людьми, сильними духом. У 1894 р. вийшла друком його «Книга джунглів», у 1901 р. — роман «Кім», у 1902 — «Просто казки».

Редьярд Кіплінг любив подорожувати різними країнами, і скрізь його супроводжувала слава. Побував у Китаї, Австралії, Африці, Японії, тривалий час жив у США.

18 січня 1936 р. письменник помер у м. Лондоні.

- Яке враження про Кіплінга як людину й письменника у вас склалося?
- Які факти біографії Кіплінга зумовили в його творчості тему Індії та Сходу в цілому?

Складання сенкану «Кіплінг».

III. Мотивація дослідницької діяльності учнів.

Учитель. Ми сказали про те, що життя Кіплінга поєднало два світи: західний - європейський (він був європейцем по крові, освіті), та східний, який виховав у ньому дух, філософію життя й ставлення до цього життя. Саме про роль Сходу в житті й світогляді видатного англійського письменника Джозефа Редьярда Кіплінга й піде мова на уроці. Щоб краще зрозуміти позицію митця, висловлену в його творах, ми ознайомимося з сутністю й причинами проблеми протистояння між Сходом і Заходом.

Історія створення

За основу «Балади про Схід і Захід» взято реальний випадок, що стався на північно-західному кордоні британської Індії. Місцевий «абрек» на ім'я Камаль із дванадцятьма бійцями втік на заколотний кордон і вкрав лошицю Полковника. Полковничий син вирушає навздогін за Камалем. Він наздогнав Камалю, відбувається поєдинок не на життя, а на смерть. Однак кожний побачив сміливість іншого, і повага до ворога здолала ненависть. Усе закінчилося досить мирно. Камаль і Полковничий син присягнулися на вічну дружбу, стали братами не по крові, а по духу. Переповідаючи цю реальну подію, Р. Кіплінг насичує її філософським змістом. У баладі йдеться не тільки про зіткнення двох чоловіків, двох ворожих сил, а й про конфлікт двох світів — Сходу

і Заходу. Це не лише сторони світу, а й утілення різних вірувань, позицій, світоглядів і, урешті-решт, — народів.

Дослівно перша фраза балади перекладається так: «Захід є Захід, а Схід є Схід, з місця вони не зійдуть», але весь текст доводить думку про те, що, хоча Захід і Схід ніколи не зрушають з місця, людина з людиною, незважаючи на різницю в поглядах, національну й релігійну належність, завжди можуть порозумітися й зблизитися духовно. Це шлях до духовного єднання людства, від чого залежить доля Землі. Світосприйняття письменника відзначається особливою толерантністю. Він утверджував думку про те, що немає Заходу без Сходу, а Сходу — без Заходу, що всі частини поєднуються в одному цілому, що світ різнобарвний і багатолікий, тому завдання справжньої людини — увібрати, зрозуміти, поважати й полюбити це розмаїття.

Кадр із кінофільму «Ганга Дін».
Режисер Дж. Стівенс. 1939 р.

IV. Аналітичне дослідження «Балади про Схід і Захід» Джозефа Редьярда Кіплінга

- Чи можемо ми припустити, про що буде йти мова у вірші, прочитавши його назву?

Виразне читання твору. С. 123.

Текстуальний аналіз «Балади про Захід і Схід»

- Чим сподобався вірш? Що виявилось незрозумілим?
- Про що цей твір? Визначте його тему.
- Яка картина вимальовується у вас після прочитання перших рядків балади?
- Чому початок і кінцівка балади однакові? Як називається така композиція?
- Від чийого імені ведеться розповідь? (*Від імені оповідача, який начебто збоку дивиться на все, що відбувається. Характерно для жанру балади.*)
- Чи можна встановити, де й коли відбувається подія? Аргументуйте текстом. Що уособлює собою Форт Букло?
- Чому твір названо баладою? Які ознаки літературної балади ви можете назвати на прикладі твору Кіплінга?
- Назвіть героїв твору. (*Камаль, Полковничий син, автор-оповідач, син Камаля, воїни-повстанці, солдати королівської армії.*) Які художні світи вірша представляють персонажі й голос самого автора?
- Як взаємодіють світ Сходу й світ Заходу? Вони протиставлені чи зіставлені? Аргументуйте прикладами з вірша.
- Що ми дізналися про Камалю? (*Вожак повстанців. Сильний, сміливий, не боїться ночі, вправний, вкрав найкращу лошицю Полковника, хороший вершник, скочив легко в сідло, дуже швидко оминає всі небезпечні місця.*)
- Хто такий Полковничий син? Що відомо про нього? (*Молодий юнак, сміливий, безстрашний, один кинувся наздоганяти Камалю і його воїнів, не думав про свою безпеку, хоробро повернув за Камалем у провалля.*)
- Якими словами автор підкреслив спільні риси двох воїнів? (*Сильні, а значить заслуговують на повагу.*) Хто з головних героїв вам більше подобається, чому? Кому з персонажів, по-вашому, віддає перевагу автор-оповідач? Аргументуйте відповідь.
- Чому Камаль повернув у провалля? (*Хотів, щоб Полковничий син загинув, але Камаль викликав його на чесний бій як воїна.*)
- Чому Камаль допоміг підвестися супернику, коли спіткнувся й впав його кінь?
- Прокоментуйте слова Камалю «Надто довго життям...» (*Камаль говорить про свою могутність: всі зроблять будь-що, якщо він накаже, достатньо йому поворухнути пальцем -*

така велика його влада над людьми. Камаль є господарем у цій ситуації. Життя Полковничого сина залежить від нього.)

- Як відповів Полковничий син? Зачитайте й прокоментуйте уривок. Чого в словах Полковничого сина більше - погрози чи мудрості? У яких словах його відповіді міститься головна думка?

- Чому Камаль говорить, що тут вовк вовка перестрів? Який сенс використання Кіплінгом образів шакалів, собак та вовків у словесній перепалці героїв балади?

- Що стало основою для порозуміння Камалю й Полковничого сина? Яку роль відграє обмін пода-рунками? Це східна чи західна традиція? Чому її дотримуються обидва герої?

- Чому Камаль віддав на службу Полковничому синові власного сина? Чи можна цей жест вважати «подарунком»?

- Чому Полковничий син не дозволив солдатам Королеви вбити сина Камалю? Яке смислове наван-таження несуть його слова: «Не руште його! (...)

Бо той, хто вчора ворогом був, сьогодні товариш нам!»?

- Який фрагмент «Балади про Схід і Захід» є кульмінаційним? Обґрунтуйте свою думку.

- Виразно прочитайте фінал балади. Які дві протилежні думки містяться в ньому? Яку з них ви поділяєте й чому? Поясніть, навіщо автор застосував кільцеву композицію?

- Доведіть, що головний художній прийом «Балади про Схід і Захід» - це антитеза. Як вона допомагає втілити провідну ідею вірша? (*Ідея миру.*) Що уславлює автор у баладі? (*Ідею примирення, порозуміння представників різних світів, різних культур, різних цивілізацій, Сходу і Заходу; дружніх стосунків, хоробрості та мужності.*)

- Які засоби художньої виразності ви ще помітили в творі? Наведіть приклади епітетів, порівнянь та метафор (*робота може бути організована в групах*).

- Доведіть, що Кіплінг використав у «Баладі про Схід і Захід» традиції фольклорної балади.

- Чому автор дав таку назву баладі? Яку функцію в ній виконує сполучник «і»? (*Сполучник «і» в назві вірша говорить про авторське ставлення до описаної події. Він цінує й Схід, і Захід; співає пісню й Сходу, й Заходу; в особах головних героїв алегорично представлені народи східної та західної цивілізацій.*)

V. Узагальнення й підсумки

- Які рядки вірша Кіплінга «Балада про Схід і Захід» стали афоризмом? Чому?

- До чого закликає автор людей «Баладою про Схід і Захід»?

- Чому ця проблема і дотепер є важливою?

VI. Домашнє завдання.

Опрацювати с. 121-125, порівняти характери Камалю та Полковничого сина.

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Редьярд Кіплінг. «Балада про Схід і Захід». Ідеї миру й дружби. Динаміка образів головних героїв.

Мета: продовжити знайомство учнів із творчістю Кіплінга; формувати вміння аналізувати образи-персонажі, їх характерні риси, вчинки, стосунки з іншими персонажами; сприяти вихованню почуттів дружби, шляхетності та чесності, розвитку аналітичного мислення учнів.

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань учнів. Мотивація навчальної діяльності.

Учитель. Життя і творчість Р. Кіплінга вражають своєю насиченістю і жахливими протиріччями. Вони припали на час, коли християнські чесноти – любов і милосердя – підім'яла під себе міждержавна жорстокість, ненаситність та загарбницька політика.

У душі Редьярда Кіплінга одночасно жили Захід і Схід, які, за його ж власними словами, «з місць не зійдуть, поки не стане Небо з Землею на страшний Господній суд».

Майбутній письменник народився і провів раннє дитинство у колонізованій англійцями Індії, одержав освіту у школі та у військовому коледжі в Англії, де його виховували як «будівничого імперії». Будучи залюбленим у життя та побут індусів і їхню країну, вражаючи співвітчизників історіями про екзотичні, незвідані землі, він став «пророком британського імперіалізму». Його ідеї були досить прості: «Імперія вище всього, англосакси покликані нести світло цивілізації іншим народам, борг англійця – беззавітно служити батьківщині». Все життя прославляв колоніальну політику і навіть втратив єдиного сина, віддавши його на війну. Патріотичні вірші Кіплінга були гарно написані, вони підтримували бойовий дух британських солдатів, які, воюючи за те, що їм не належить, проливали чужу кров.

1. Літературний диктант.

1. Англійський поет і прозаїк Редьярд Кіплінг народився в _____
2. Освіту отримав у _____
3. Перша професія _____
4. Перша спроба пера _____
5. Подорожував країнами _____
6. Знаменита «Книга джунглів» була написана в _____
- 7 «Книга джунглів» – це історія про _____
8. Редьярд Кіплінг став першим англійцем, що отримав у 1907 році _____
9. В основу «Балади про Схід і Захід» покладена історія про _____
10. Образи Камалья та Полковничого сина втілюють найкращі людські якості _____
11. Головна ідея «Балади про Схід і Захід» _____
12. Редьярд Кіплінг написав автобіографічну книгу _____

II. Оголошення теми і мети уроку.

Як ви розумієте першу строфу поезії («Захід є Захід, а Схід є Схід, і їм не зійтися вдвох, допоки Землю і Небеса на Суд не покличе Бог»)? (Автор зображує два різних світи з їхніми системами цінностей, поглядів і законів.)

Як ви гадаєте, чи є цей вислів закінченою думкою, абсолютним ствердженням про несумісність Заходу і Сходу, чи теза потребує детальніших інтерпретацій в наступних рядках поезії? (За двома процитованими рядками йде їхнє заперечення:

Та Сходу і Заходу вже нема, границь нема поготів,
Як сильні стають лицем у лице, хоч вони із різних світів!)

Як називається такий художній засіб? (антитеза)

З якою метою автор використовує антитезу?

(Захід і Схід – антитеза різних культур, але автор використовує її, щоб показати, мова в творі буде не стільки про особливості Заходу і Сходу і їх відмінності, як про сильних людей (Камаль – син полковника), які протистоять один одному; уся балада – послідовне спростування тези, палкий гімн силі людського духу, що дає змогу різним людям звестися над кастовими і національними забобонами й простягти один одному руки.)

Хто є головними героями твору і в чому суть конфлікту між ними? (Зіткнення двох ворогів – представників різних цивілізацій – Сходу (Камаль) і Заходу (Полковничий син) змальовано не як протистояння цивілізації і дикунства, а як сутичку двох рівних противників.)

З яким звіром порівнює автор своїх героїв?

Чому? («Не слід нам згадувати собак. Вовк вовка тут перестрів!» – двох вовків із різних зграй. Вовки сильні і войовничі, сміливі.)

Учитель. Так, у міфологічних поданнях багатьох народів Євразії й Північної Америки образ вовка був переважно пов'язаний з культом проводиря бойової дружини (або бога війни) і родоначальника племені. Порівняння воїна з вовком сягає своїм корінням індо-європейської міфології. Вовк – істота, наближена до Бога. Так, у скандинавській міфології вовк співвідносився з ватажком бойової дружини або з богом війни. У останній якості вовк виступає і у давньогерманській традиції. Вовк супроводжує бога Одіна. До цієї групи архетипів належить і порівняння війська, військового загону з вовчою зграєю. У індійському епосі «Махабхарата» Біхам також представлений в образі воїна-вовка. Таким чином, у данному архетипі перехрещуються Схід і Захід, тобто Кіплінг поєднує у своєму вірші західну і східну традиції.

Що об'єднує героїв твору, які є ворогами? (Незважаючи на відмінності цих цивілізацій, їх представників можуть об'єднувати сильні почуття й цінності – Честь, Мужність.)

Яким зображено сина полковника? Зачитайте.

(На коня скочив Полковничий син, був гарячий кінь вороний –

Серце б'є, наче дзвін, шиї гордої згин як шибениця міцний.

Мчить юнак на коні, ось вже форт вдалині, і там чекає обід,

Але як злодія хочеш догнати, тоді баритись не слід.

І знову вершник в погоню летить швидше пташиних зграй,)

А яким ми бачимо Камалю? Чи легко його наздогнати і здолати? (Він незбагненний, спритний і сильний. «Хто знає нічного туману шлях, той Камалеві знає путі.»)

Який епізод твору є найбільш напруженим – кульмінаційним? Яку роль відіграє цей епізод? Зачитайте його. («...Вороний, мов зранений бик, біжить за ланню легкою вслід. Спіткнувсь вороний і в гірський потік упав на всьому скаку.»)

Як діє Камаль, коли його ворога спіткала невдача і він «в гірський потік упав на всьому скаку»? (Він не скористався його становищем, щоб убити, а допоміг піднятися на ноги: «Тоді Камаль повернув назад і звестись поміг юнаку. Він вибив з руки його пістолет – там бути не могло борні».)

Чи міг Камаль вчинити інакше? Чому він діє саме так? Які рядки поезії підкреслюють порядність Камалю, зображують його як людину честі? («І краще я жертиму стерво гниле, Ніж тому, хто сміявся смерті в лице, заподіяти зможу зле».)

Зачитайте, як герої характеризують один одного? Ким вони стали при зустрічі – непримиренними ворогами чи справжніми друзями? (Йому відповів Полковничий син: «Я мусив честь берегти.

В дарунок від батька лошицю візьми – бо справжня людина ти!»

Та лошиця підбігла до юнака і ластитись почала;

«Нас двоє сильних, – сказав Камаль, – та вона до тебе пішла.»)

Який епізод свідчить про те, що вони відчували один до одного повагу і готові довірити один одному найдорожче, що в них є? (В дарунок від батька лошицю візьми...Тож хай в дарунок від крадія тобі принесе вона

Вузdeckу коштовну, моє сідло, і срібні два стремена!»

Тоді юнак пістолет подав йому рукояттю до рук:

«У ворога ти відібрав один, а другий дарує друг!»

Камаль промовив: «Дарунок твій лише за дарунок прийму.

Твій батько сина до мене послав – я сина віддам йому!»)

Який наказ дає Камаль синові? Про що свідчать його слова?

«Ось твій господар, – сказав Камаль, – він водить дозірців загін,

Щитом йому стань, роби без вагань все те, що накаже він.

Допоки я або смерть твоя не обірвуть цих пут назавжди,

Всюди за ним крізь вогонь і дим оборонцем вірним іди.

Хліб Королеви їстимеш ти, тож її борони закон,

І, як треба, зруйнуй свого батька дім, щоб у спокої жив кордон.

Кавалеристом відважним стань, тримайся твердо в сідлі,

І Резальдаром зроблять тебе, а я, може, помру в петлі!»

Чи стане син Камалю дійсно вірно служити сину Полковника? Зачитайте рядки поезії, в яких є відповідь на це питання.

(«Очима зустрілися юнаки, і лжі не було в очах.

І братню клятву вони дали на солі і кислих хлібах:

І братню клятву вони дали, розрізавши дерну настил,

На рукоятці та лезі ножа, і на імені Господа Сил.»)

Як син Полковника пояснив своїм воїнам, чому привіз із собою ворога? («Бо той, хто вчора ворогом був, сьогодні товариш нам!»)

Якими строфами закінчується твір? Як називається такий композиційний прийом? З якою метою Кіплінг його застосовує? (Перша і остання строфа однакові. Цей прийом має назву «обрамлення». Використано з метою підкреслення ідеї миру і дружби між людьми різних цивілізацій.)

Динамічними чи статичними є образи головних персонажів? (Образи динамічні, вони розвиваються, змінюється їх ставлення один до одного, вони зуміли усвідомити справжні духовні цінності, які здатні об'єднувати людей різних рас і національностей.)

Доведіть, що цей твір за жанром є баладою. (Ліро-епічний жанр, легендарно-історичний характер твору, напружений сюжет, несподівана кінцівка.)

IV. Підсумок уроку

Спільний висновок учнів і вчителя. (Учні висловлюють власне ставлення до порушених у творі філософських і моральних проблем.)

Вчитель (слайд 9). Отже, Кіплінг лишив нам прекрасні балади і вірші, де звучить віра в силу і мужність людини. Всупереч усім вирокам критики, його твори продовжують читати в різних країнах світу. Видно, є у віршах і оповіданнях Кіплінга якась таємнича магнетична сила, якщо його знають і люблять не тільки в Англії, але й в Індії, у США, у Франції, в Україні, якщо ним захоплювалися такі несхожі один на одного письменники, як Марк Твен і Максим Горький, Бертольд Брехт і Микола Гумільов, Юрій Олеша й Ернест Хемінгуей.

У «Баладі про Схід і Захід» він яскраво продемонстрував світу перемогу активного творчого духу над усім закляким, перевагу високих моральних і етичних цінностей над нетривкими матеріальними здобутками, уміння не втрачати почуття гідності за жодних обставин.

Пропоную вам ще раз прочитати цей твір, намагаючись передати інтонаційно характери сильних особистостей.

Виразне осмислене читання балади учнями (ланцюжком).

V. Домашнє завдання.

Прочитати С. 125-128, вірш «Якщо...» вивчити напам'ять.

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Редьярд Кіплінг. «Якщо...». Проблема духовного випробування людини та її моральні стійкості у вірші. Сюжет і композиція вірша.

Мета: здійснити цілісний аналіз вірша Кіплінга «Якщо...», дослідити проблему духовного випробування людини, її моральної стійкості; визначити художні особливості сюжету й композиції вірша, порівняти художні переклади твору з оригіналом.

*Якщо ущерть наповниш біг хвилини
Снагою дум, енергією дій,
Тоді весь світ тобі належить...
Д. Р. Кіплінг*

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань учнів. Мотивація навчальної діяльності.

- Що потрібно людині, щоб не зупинятися перед випробуваннями? (*Вирити в свої сили, мати певний кодекс, маніфест, за яким вона зможе жити.*)

Коментарі. Редьярд Кіплінг — людина особливої вдачі. Він мав сильний і нестримний характер, їздив по всьому світу в пошуках яскравих пригод, які надавали смисл його існуванню, не раз помилявся, падав із вершин слави, однак умів знову підвестися й іти далі. Моральний кодекс справжньої людини втілено у вірші «Якщо...» («If»). Це один із найгуманніших творів письменника, у якому проголошуються вічні цінності — честь, мужність, воля, відданість високій меті. Вірш написаний у формі звернення до сина, цей твір можна сприймати як його духовний заповіт до всіх наступних поколінь.

II. Повідомлення теми й мети уроку.

Сьогодні урок ми присвяtimo дослідженню вірша Р.Кіплінга «Якщо...», який літературні критики порівнюють з віршами-заповітами Горація, Державіна, Пушкіна. Це так званий вірш-повчання. Чого хоче навчити нас автор? Чи потрібно це людині? Це й будуть головні питання уроку.

III. Аналітичне дослідження вірша «Якщо...»

- Послухайте вірш мовою оригіналу (використовується відеоряд або аудіозапис; у класах з поглибленим вивченням англійської мови його виразно читає зарані підготований учень).
- Яке враження він на вас справив? Що ви відчули, слухаючи твір? Що, по-вашому, так на вас вплинуло?
- Послухайте вірш в українському перекладі Ольги Ніколенко. Висловіть своє враження про твір. Чи зберігся настрій вірша в перекладі? – С. 127-128
- Наскільки переклад близький до підрядника?
- Чи є щось незрозуміле? Які слова з тексту потребують пояснення?
- Про що цей вірш? Підтвердьте цитатами.

- У яких словах поет висловлює головну думку твору? Виразно їх прочитайте й прокоментуйте.
- До якого різновиду лірики, по-вашому, належить вірш Кіплінга «Якщо...»? Чому ви так вважаєте? (Філософська лірика, осмислення сенсу людського життя.)
- Визначте особливості композиції вірша? Які умовні смислові частини наявні у творі? Визначте їхні межі та провідні думки.
- Чому вірш не має назви? Аргументуйте свої висновки. Які слова у тексті, на вашу думку, є головними? («Як зможеш... Якщо стерпиш...»).

Завдання для уважних читачів:

- Підрахуйте, скільки разів повторюються слова «як», «якщо» (в інших варіантах перекладу «коли»)? Яка роль цих повторів? Як називають цей художній прийом? (12 разів, це повтори, які допомагають сформулювати певні завдання, які ставить перед читачем автор. За допомогою анафори Кіплінг вдається до використання головного художнього прийому, який несе смислове навантаження твору, - паралелізму).
- Зі скількох речень складається вірш? (**Усього два речення**). Чому поет використав саме таку синтаксичну будову?
- Які ще художні прийоми використовує автор? (*Звертання, при цьому на початку вірша звертання до будь-якої людини, а в кінці - конкретно до сина, чим підкреслюється певна завершеність і цілісність вірша, його одночасне конкретизуюче та узагальнююче смислове навантаження.*)
- Вірш є звертанням-заповітом ліричного героя. Це він дає настанови, розказує, як жити, за що боротися. Чи збігається, по-вашому, думка автора і ліричного героя? Чому? Доведіть прикладом з тексту. (*Останнє звертання - «сину мій».*)
- Яким бачить ліричний герой світ навколо людини? Якби ви створили схематичний простір вірша, де в ньому ви розмістили б людину? (*У центрі - Людина, а світ - навколо неї.*)

IV. Узагальнення й підсумки

- Прочитайте епіграф до уроку. Що утверджує автор цими словами? Як повинна жити людина, щоб її життя було змістовним? (*Залишатися собою у різних життєвих випробуваннях, зберігати моральні принципи і людські якості.*)
- Спираючись на зміст вірша Д.Р. Кіплінга «Якщо...», самостійно укладіть КОДЕКС СПРАВЖНЬОЇ ЛЮДИНИ, розпочавши його зміст словами: «Людина повинна бути стійкою, вірити у власні сили...», запишіть у робочі зошити.

V. Домашнє завдання.

Завершити створення кодексу справжньої людини, відкоригувати його разом з батьками, вивчити вірш напам'ять.

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Редьярд Кіплінг. «Якщо...». Художні особливості твору, його провідна ідея.

Мета: поглибити знання учнів про творчість англійського письменника Р. Кіплінга, проаналізувати його вірш, «Якщо...»; розвивати навички аналізу поетичного твору, логічного мислення, усного зв'язного мовлення, уміння робити узагальнення; сприяти моральному вихованню школярів.

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань учнів. Мотивація навчальної діяльності.

II. Оголошення теми і мети уроку.

Виразне читання вірша «Якщо...».

Бесіда за змістом прочитаного.

- Яким зображений світ у вірші? (*Суєтним і облесливим, ненависним і злим.*)
- Якою має бути людина? (*Бути мужньою, не схибити, не боятися ризикувати.*)
- Що головне для людини? (*Не відступати від правди, не втрачати надії, боротися.*)
- Які риси характеру слід мати? (*Волю, честь, совість, розум, віру в краще.*)
- Як слід сприймати успіхи й поразку? (*Спокійно, адже у житті всяке трапляється.*)
- Як слід розуміти вислів: «Мудрості нема без доброти»? (*Бути добрим незважаючи на усілякі негаразди, заздрощі, ненависть, мабуть, і є найбільшою мудрістю.*)

Проблемні запитання.

- Як ви вважаєте, чи легко жити по честі і совісті? (*Звичайно, ні. Але до цього кожному слід прагнути.*)
- Чи можна боротися з брехнею? (*Це дуже важко, й іноді на це можна витратити все життя. Але правда рано чи пізно переможе. Треба вірити в це.*)

Словникова робота.

Анафора (грецьк.— піднесення) — єдинопочаток. Одна з риторичних фігур; вживаний на початку віршованих рядків звуковий, лексичний повтор чи повторення протягом цілого твору або його частини синтаксичних, строфічних структур. Використовується для підсилення емоційно-сміислової значимості окремих слів чи фраз.

Завдання учням.

- Знайдіть у тексті вірша приклад анафори. (*У тексті вірша повторюється слово «якщо». Так починаються 13 рядків поезії.*)
- З якою метою використовує автор цей прийом? (*Слово «якщо» кожного разу; посилює складність життєвих обставин, які має пройти ліричний герой*)

Творче завдання.

- Знайдіть у тексті інші художні засоби.

Коментар учителя.

У тексті широко використовується прийом антитези. Це зокрема і втілюється у використанні контрастної лексики: «успіх» — «поразка», «загубили» — «відродив», «оплески» — «каміння», «вистоїш» — «упали духом», «юрба» — «король» та ін. Саме цей прийом дозволяє повно розкрити ідейний зміст вірша. Є у вірші й епітети: «дальня путь», «бідний люд», «диши в повні груди». У вірші переважають іменники і дієслова. Перші допомагають створити враження констатації факту другі надають текстові динамізму.

— Яка головна думка твору? (*Людиною може називатися лише той, хто в будь-яких ситуаціях прагне і вміє залишатися самим собою, йти своїм шляхом, бути вірним своєму вибору, не втрачати почуття гідності, робити добрі справи, не хизуючись цим.*)

— Які проблеми порушує автор у творі? (*Проблеми сенсу буття, вибору шляху, морально-етичні проблеми.*)

— Яка ваша власна думка з цього приводу?

Дослідницька робота.

Порівняння тексту оригіналу з перекладом.

(У перекладі О. Ніколенко збережено головну ідею вірша, стилістику, художні засоби виразності. Єдине, що прямо не вказано на адресата вірша. А у Р. Кіплінга є вказівка на це в останній фразі)

Творча робота.

— Вірш «Якщо...» вважається своєрідним кодексом поведінки джентльмена

— Які риси повинен мати справжній джентльмен?

Колективна робота. Складання кодексу честі справжнього джентльмена.

(Риси справжнього джентльмена: витримка за будь-яких обставин, розум, чесність, порядність, мужність, совість, почуття власної гідності.)

Проблемне запитання.

— Чому слово «Людина» у кінці вірша написано з великої літери? (*Тому що мається на увазі справжня людина, досконала і порядна.*)

III. Закріплення вивченого матеріалу

Проблемні запитання.

— Як ви думаєте, чи можливо жити за такими моральними норма ми, які викладено у вірші Р. Кіплінга?

— Чи можете ви назвати людину, життя якої було підпорядковане таким нормам?

Дійсно так, жити за такими нормами дуже важко. Але головне — прагнути до цього. Таких людей не багато, але, на щастя, вони є. Наприклад, усьому світові відома жінка — мати Тереза (1910—1997). Її справжнє ім'я Агнес Гонджа Бояджіу. Албанка за походженням, донька багатого купця, вона половину свого життя прожила в Індії і всю себе присвятила допомозі бідним людям. Вона створила близько 50 шкіл, заснувала ряд притулків для хворих бідняків, організувала лепрозорій у Західній Бенгалії. Девізом її життя стали слова: «Бідні мають знати, що ми їх любимо». Почесний доктор богословських наук Кемб-риджського університету, мати Тереза у 1979 році була удостоєна Нобелівської премії миру, усі кошти від якої вона вклала у діяльність своєї місії. 1999 року Папа Римський прийняв рішення про канонізацію матері Терези.

Але сама мати Тереза свою працю вважала краплею в морі. Вона працювала по 16 годин на добу. Маючи хворе серце, мати Тереза не погоджувалася на операцію, мотивуючи відмову тим, що для її підопічних така операція була б недоступною.

Вона ніколи не давала інтерв'ю, не виголошувала промов. Вона просто допомагала, підтримувала, полегшувала страждання. Зневаженому всіма злидареві вона говорила: «Ти не самотній!» І свято в це вірила.

Мати Тереза так говорила про життя:

Життя — це шанс. Скористайся ним.

Життя — це краса. Милуйся нею.
Життя — це мрія. Здійсни її.
Життя — це виклик. Прийми його.
Життя — це обов'язок. Виконай його.
Життя — це гра. Стань гравцем.
Життя — це цінність. Цінуй його!
Життя — це скарб. Бережи його.
Життя — це любов. Насолоджуйся нею.
Життя — це таїна. Пізнай її.
Життя — це юдель бід. Перебори усе.
Життя — це пісня. Доспівай її.
Життя — це боротьба. Почни її.
Життя — це безодня невідомого. Не бійся вступити в неї.
Життя — це удача. Шукай цю мить!
Життя таке чудове — не загуби його.
Це твоє життя. Борони його.

Завдання учням.

— Подумайте, чи є щось спільне між віршем Р. Кіплінга і словами матері Терези. *(Так, вони обоє виступають за активну життєву позицію)*

IV. Домашнє завдання

Підготуватися до письмової роботи.

- ❖ Напишіть листа другу з іншої країни про необхідність миру на Землі (на матеріалі «Балади про Схід і Захід» Р.Кіплінга).
- ❖ «Їм обом потрібен час...» (за оповіданням Д.Олдріджа «Останній дюйм»)
- ❖ «Якою має бути справжня Людина?» (за віршем Д.Кіплінга «Якщо...»)

УЧИТЕЛЬ

Тема. Контрольна робота. Духовне випробування людини

Мета: перевірити рівень засвоєння учнями знань з теми; розвивати уміння застосовувати набуті знання практично; виховувати культуру писемного мовлення.

Тип уроку: урок перевірки знань, умінь і навичок.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Мотивація навчальної діяльності.

III. Оголошення теми й мети уроку. Актуалізація опорних знань учнів.

Написати творчу роботу на одну із тем:

- ❖ Напишіть листа другові з іншої країни про необхідність миру на Землі (на матеріалі «Балади про Схід і Захід» Р.Кіплінга).
- ❖ «Їм обом потрібен час...» (за оповіданням Д.Олдріджа «Останній дюйм»)
- ❖ «Якою має бути справжня Людина?» (за віршем Д.Кіплінга «Якщо...»)

IV. Підбиття підсумків уроку

V. Домашнє завдання

Прочитати повість Б. Васильєва «А зорі тут тихі...» .

УЧИТЕЛЬ _____

Тема. Б.Васильєв «А зорі тут тихі...»

Мета: поглибити знання учнів з літератури, на прикладі повісті «А зорі тут тихі...» ознайомити їх з творчістю Б. Васильєва; розвивати навички аналізу твору, художніх обрання, переказу

прочитаного, виразного читання; виховувати високі моральні якості, почуття вдячності до тих, хто відстояв мир.

Обладнання: портрет Б.Васильєва, виставка його книг, тексти повісті «А зорі тут тихі...».

Від уміння жити по совісті багато що залежить у наш нелегкий час. Жити гідно нелегко, проте людина може залишатися людиною і рід людський зможе вижити за умов, якщо кожен шануватиме високі поняття моралі.
В. Биков

ХІД УРОКУ**I. ПІДГОТОВКА УЧНІВ ДО СПРИЙНЯТТЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ****Слово вчителя.**

Незважаючи на те, що люди ось уже 70 років живуть без війни, пам'ять про ті жахливі часи не вмирає. Того не можна забути. У нас просто немає на це права. Недарма древні говорили: «Якщо минуле забувають, воно повертається». Не можна допустити, щоб війна повторилася. Адже більше 20 мільйонів людей заплатили своїм життям за наше мирне небо, яскраве сонце, тишу й спокій; Тема пам'яті хвилює живих. І серед них — російський письменник Борис Васильєв.

II. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ ТА ЗАВДАНЬ УРОКУ**III. СПРИЙНЯТТЯ Й ЗАСВОЄННЯ УЧНЯМИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ****1. Повідомлення про письменника.**

Борис Васильєв — людина воєнного покоління. Він народився у 1924 році, був учасником Великої Вітчизняної війни, потім кадровим військовим, отже нелегку солдатську долю пізнав сповна. Характерним для творчої манери письменника є загострене відчуття трагічного, можливо, тому, що його життя було під прицілом смерті. Скільки він побачив на своєму віку — страшних, героїчних, безглузких, але завжди неочікуваних смертей товаришів, однокласників, земляків. Війна настільки глибоко увійшла у душі людей його покоління, що потрібно було багато часу, щоб відійти від неї, дещо переосмислити, і повернутися до цієї теми — у літературі. Творам Бориса Васильєва властива правдивість, безкомпромісність, у них відчувається глибока повага до простих людей. — воїнів, трудівників, — що звикли жити за законами людяності, поваги, чесності. Героям письменника буває нелегко у світі, де панує зло, вони часто гинуть. Та їхня смерть сприймається не як перемога зла, а як необхідність пробудити добро в душах читачів.

Серед найбільш відомих творів Б. Васильєва повісті «А зорі тут тихі...» (1969, однойменний кінофільм було знято в 1972 році), «Іванів катер» (1970), «Найостанніший день» (1970), «Зустрічний бій» (1979), «Здається, зі мною підуть у розвідку» (1980), «Летять мої коні» (1982) та ін. Знайшли свого-читача і романи письменника «Не стріляйте у білих лебедів» (1973), «У списках не значився» (1974). У творчому доробку Б. Васильєва є також оповідання, п'єси «Офіцер» (1955), «Стукайте і відчиняйте» (1959), «Вітчизно моя, Росіє...» (1962), кіносценарії.

2. Робота з епіграфом.

- Як ви розумієте вислів В. Викова «жити за законами совісті»?
- Як ви вважаєте, чи легко так жити?

3. Бесіда за змістом прочитаного.

- Як звали коменданта цього роз'їзду? (*Старшина Федот Євграфович Васков.*)
- Скільки йому було років? (*32, і старим він себе не вважав.*)
- Що відомо про старшину? (*Він був одружений, але дружина зрадила його. Він забрав у неї сина, який невдовзі помер. Так Васков і жив сам.*)
- Кого прислали йому у взвод? (*Молодих дівчат.*)
- Яким зображено Васкова?

4. Переказ тексту.

З а в д а н н я у ч н я м

- Розкажіть історії життя дівчат, які прибули у взвод Васкова.

5. Бесіда за питаннями.

- Що трапилося на роз'їзді? (*Одного ранку Рита побачила у лісі фашистів.*)
- Як ви розумієте вислів: «Але йшла війна, розпоряджаючись на свій розсуд людським життям, і долі людей перепліталися химерно й незвичайно»? Як переплелися долі героїв твору? (*Вони всі вирішили знищити фашистів.*)
- Хто пішов на виконання завдання? (*Старшина Васков, Рита Осяніна, Галя Четвертак, Ліза Бричкіна, Женья Камелькова, Соня Гурвич.*)

6. Переказ тексту.

- Розкажіть про хід виконання завдання.

7. Бесіда з учнями.

- Як ставився Васков до дівчат? (*По-батьківськи. Він піклувався про них навіть за таких складних обставин.*)
- Як зрозуміти вислів: «І Федот Євграфович забув про свій вік. Одне знав: він старший за рядових і лейтенантів, рівня усш майорам і завжди молодший за будь-якого полковника. Справа тут не в субординації була — у світосприйнятті»? Чому світосприйняття Федота було саме таким? (*Бо він відчував відповідальність за молодих дівчат.*)
- Як ви думаєте, чи розуміли це дівчата? (*Так.*)
- Яку таємницю довірила йому Рита Осяніна? (*Вона розповіла про те, що в сусідньому селі у неї був син Альберт. Саме до нього вона й ходила через день. Рита просила, щоб Васков піклувався про її сина.*)

8. Переказ тексту.

З а в д а н н я у ч н я м

- Розкажіть, як загинули дівчата.
- Розкажіть, як склалася доля Федота Васкова.

9. Запитання до учнів.

- Як ви оцінюєте вчинок Васкова? (*Те, що Федот усиновив сина Рити Осяніної, говорить про його благородство й глибоку порядність.*)
- Як вони з Альбертом увіковічили пам'ять про загиблих? (*Поставили мармурову плиту на місці загибелі Рити.*)

10. Проблемне запитання.

- Яку роль відіграє рефрен «А зорі тут тихі...»? З якою метою він використовується? (*Ця фраза звучить у повісті двічі: перед тим, як дівчата йшли на виконання завдання, і в кінці. У першому випадку вона виступає контрастом, за допомогою якого підсилюється думка про те, що війна порушила мирну тишу, спокій, красу. Молоді дівчата йдуть на смерть, захищаючи рідну землю*)

IV. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

- Поділіться роздумами про героїв повісті Б. Васильєва.
- Відомо, що твір екранізовано. Чи бачили ви цей фільм? Які ваші враження від нього?

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Скласти кросворд за вивченими творами.

